BRITISH
SOCIETY OF FRANCISCAN STUDIES

VOL. I

List of Officers of the Society, 1908.

Hon. President:—

PAUL SABATIER.

Committee:—

A. G. LITTLE, *Chairman.*
Professor T. W. ARNOLD.
G. G. COULTON.
P. DESCOURS.
Rev. W. H. FRERE.
The Right Rev. THE LORD BISHOP OF GIBRALTAR.
T. E. HARVEY.
C. L. KINGSFORD.
Professor W. P. KER.
R. L. POOLE.
Rev. H. RASHDALL.
Rev. H. G. ROSEDALE.
Miss E. GURNEY SALTER, *Librarian.*
Professor T. F. TOUT.

Hon. Secretary and Treasurer:—

Mr. PAUL DESCOURS, 65 Deauville Road, Clapham Park, London, S.W.

LIBER EXEMPLORUM

AD USUM PRAEDICANTIUM

SAECULO XIII COMPOSITUS
A QUODAM FRATRE MINORE ANGLICO
DE PROVINCIA HIBERNIAE

SECUNDUM CODICEM DUNELMENSEM EDITUS
PER

A. G. LITTLE

ABERDONIAE: TYPIS ACADEMICIS
MCMVIII

INTRODUCTION.

THE following work is contained in a MS. marked B. IV. 19 in the Library of Durham Cathedral.

The MS. has been described by Rud in his catalogue, 1825.

It is written on parchment, in various hands; $9\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ inches; 104 leaves; imperfect at the end.

The contents are:—

1. A short treatise on Latin grammar by questions and answers, in northern English: saec. xv. (fol. 1).
2. A meditation on the miseries of human life ascribed here to St. Anselm: *Inc.* 'Inter hec autem miserias vite presentis perpende': saec. xiv. ex. (fol. 2).
3. Another meditation by St. Anselm: *Inc.* 'Dum anima manet in corpore'. [*Patrol. Lat.* clviii. 733]: saec. xiv. ex. (fol. 3^b).
4. 'Meditationes quedam a quodam fratre minore edite.' *Inc.* 'Transfige, dulcissime domine Iesu, medullas anime mee': *i.e.* the *Stimulus Amoris* of Friar James of Milan, O.M., usually ascribed to St. Bonaventura: saec. xiv. med. (fol. 5).
5. The *Liber Exemplorum* here printed: saec. xiv. med. (fols. 21-103).[1]

This last has no title in the MS. The prologue

[1] Two leaves are numbered '38'.

and the end of the work—perhaps a third of the whole—are missing. The extant part consists of seven regular quires of twelve leaves each.[1]

The book is a manual for the use of preachers, and is divided into two parts. The first part treats 'Of things above,' and in this the subjects are arranged in order of precedence—Christ, the Blessed Virgin, Angels, St. James. The second part treats 'Of things below,' and in this the subjects are arranged in alphabetical order. The MS. comes to an end in the letter M.

M. Paul Meyer has made a careful study of the MS., and published in the *Notices et Extraits des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres Bibliothèques*, xxxiv., i., pp. 399-437, nearly all the original *Exempla* found in the collection. But an edition of the whole work (so far as it exists) must obviously give a truer idea of the manners, morals and intellectual attitude of the compiler and of those for whom he wrote, than any selection of extracts. It is further of exceptional interest as being the earliest compilation of the kind made by a Franciscan Friar which has yet been printed.

Of the writer we know nothing except what he tells us. His name is not mentioned in the part of his work which has come down to us, though perhaps it was mentioned in the lost prologue or in the lost colophon. He was an Englishman by birth, probably of Warwickshire. His father lived—and was apparently still living when the work was composed—at 'Honestleia,' near 'Aruleia' (22),[2] and he mentions

[1] M. Paul Meyer is wrong in saying that 'at least one leaf is missing between fols. 49 and 50'.

[2] The story (22) is worth quoting. "I knew a clerk named John—he was, in fact, my fellow-countryman and at one time an intimate friend of mine—

one Peter of Ardene, a famous surgeon, well known to all the clerks of Ireland, as 'my fellow-countryman and by birth my fellow-parishioner' (38). These indications point to Warwickshire. 'Aruleia' is probably Arley, and 'Honestleia' the neighbouring village of Astley in the north of the county. Many years of his life were, however, spent in Ireland. 'There was once in Ireland one of our friars who was still alive after my arrival in that country' (166). Our author probably entered a religious order before he left England, and this order was that of the Friars Minor. He nowhere mentions this directly, nor is there in the extant part of the book a single reference to St. Francis. But he refers to Friar Adam Habe as 'custos meus' (95), a title only found in the Franciscan Order, and to Thomas O'Quinn, Franciscan bishop of Clonmacnois, as 'frater ordinis nostri' (142). At one time he appears to have lived in the friary at Drogheda (180). He was an inmate of the convent at Dublin when Alan de la Zouche was justiciar of Ireland—*i.e.* between 1256 and 1258. At this time the Dublin friars—'me presente et consilium heu! prebente'—had admitted the young David de Burgh, brother of Walter Earl of Ulster, to the Order, and the earl with a body of armed men came to the friary and

who, as he told me himself (and I had every confidence in his truthfulness), went once by night from Astley, the village where my father lives, to a neighbouring village called Arley, to a concubine whom he had there—and she was also at that time well enough known to me. As he was going along alone with his sword hung round his neck, he saw a large dog going in front of him. He wondered much at the appearance of the dog, but more wonderful was what he soon heard. For the dog turned round and said to him fiercely in English: 'Give me your sword!' He, putting his hand on his sword, with a brave heart replied more fiercely in English: 'You lie, by the death of Christ!' Whereupon that which appeared to be a dog, but was really the devil in the form of a dog, at once disappeared, not able to endure the power of the glorious death of Christ even when mentioned by the mouth of a sinner."

carried him off by force (117). It was probably after this that our author was sent as a student to Paris. Here he knew Roger Bacon, and took part with him in a magical séance (38). Another reference to his life in Paris helps to fix the date more nearly. "How horrible contentions and divisions are," he says, "is shown by an example told me by Friar Bonaventura of Tuscany, then my fellow-student at Paris. For he said that a magician, having once summoned his demon whom he was accustomed to consult and to talk to, asked him if he knew anything of Merlin. The demon replied: 'Your Merlin I knew quite well. And in the near future,' he said, 'Britain will flourish under Edward (*super Edwardo*) as it did under Merlin.' Now this was some years before the war in England in which Simon de Montfort of blessed memory was slain" (104). It is most likely that Friar Bonaventura (probably Bonaventura de Mugello) told the author this story when the civil war had already broken out, and that he was in Paris about 1264 or 1265. (The words *super Edwardo* I take to be a slip for *sub Henrico*.) It is certain that Roger Bacon was in Paris at this time.

It was perhaps after his sojourn in Paris that the author became *lector* in the convent at Cork. 'Seven years ago,' he writes, 'an honest and religious widow was murdered at Carrigtohill, near Cork, where I then performed the duty of lecturer. This woman during the war which then raged in Wales had fled from the land of the lord David de Barry the elder in Wales, where she had before lived, to the same lord in Ireland, and received from him a burgage at Carrigtohill, where she brewed' (62). David de Barry was justiciar of Ireland in 1267.

The date of the composition of the book can be approximately fixed. The writer's allusion to Walter de Burgh as 'nunc comes Ultonie' (117) suggests that it was written not later than 1271, but *nunc* can easily be a slip for *tunc*. The allusion to Odo Rigaldi 'tunc temporis archiepiscopi Rothomagensis' (67) suggests that Odo, who occupied the archiepiscopal see from 1248 to 1275, was dead. The reference to Thomas O'Quinn, Bishop of Clonmacnois (1252-1279), almost certainly implies that he was still alive (142). We may with confidence conclude that the work was written between 1270 and 1279, probably between 1275 and 1279.

The author nearly always mentions the sources from which his anecdotes are drawn. His authorities are generally well-known books. Sometimes he draws from his personal experience, from conversations with his friends, from sermons he has heard.[1] We thus get a little evidence as to the process by which stories were disseminated. An eastern tale about Alexander the Great is quoted by Albert Suerbeer, the German Archbishop of Armagh, in a sermon in Ireland (146). Friar Peter, the Danish visitor of the Friars Minor in Ireland, narrates to the convent in Dublin a strange custom which prevailed in his country (192); and other instances might be adduced which illustrate the influence of the centralised organisation of the Mendicant Orders in promoting the interchange of ideas and experiences (*e.g.* 44, 136).

The following list of books and authors used by the compiler will give a fair idea of his literary equipment :—

[1] See cap. 22, 38, 43, 44, 45, 46, 62, 66, 67, 95, 99, 104, 105, 110, 112, 117, 118, 136, 142, 166, 167, 180, 191, 192, 199, 211.

Biblia Sacra—References to the books of the Old and New Testaments and of the Apocrypha are scattered throughout the volume, but the writer does not appear to have known the Apocryphal books of the New Testament (see *e.g.* cap. 4).
Albertus Suerbeer, Archiepiscopus Armacanus, Sermo (146).
Alexander Neckam, De naturis rerum (152).
[Anselmus, S., Meditationes (80).][1]
Audoeni, S., Vita (141).
Augustinus, S., De civitate Dei (3, 77, 78, 79, 144).
 ,, De S. Virginitate (169).
 ,, De Disciplina Christiana (169).
 ,, Lib. Confessionum (179).
[Athanasius (?), De Constitutionibus primitivae ecclesiae (34).]
Barlaam et Josaphat, Lib. Gestorum (27, 148).
Baedà, Hist. Eccl. Gentis Angl. (111, 123, 155).
Bernardi, S., Vita (23).
Brandani, S., Vita (145).
Briccii, S., Vita (113).
Caroli Magni Gesta—*i.e.* pseudo-Turpin—(60, 137).
Cassiodorus, Hist. Eccl. Tripart. (2).
Chronica brevia (39).
Chrysostomus (pseudo), Hom. in S. Matth. (1).
Deodati Exempla (98, 149, 207).
Dionysius Areop., Epist. ad Demophilum (29).
Edmundi Rich, Archiep. Cant., Vita (24).
Exce[r]ptionum liber [*vide* Hugo de S. Victore].
Exempla communia (9, 106, 157, 212).
Fratris minoris anonymi liber (51).[2]
Girald. Cambrensis, Gemma Ecclesiastica (Sacerdotalis) ([9], 10, 11, 12, 84, 85, 103, 115, 116, 134, 135A, 135B, 138, 139, 140, 165, 178, 181, 182, 183, 184, 194, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 205B).
Gregorius Magnus, Dial. i. (25, 102, 153); ii. (63, 132, 147); iii. (26); iv. (18, 19, 20, 72, [73], 93, 122, 154).
Gregorius Magnus, Homil. in Evang. (124).
Hieronymus, S., Epist. Suppos. (30).
Hugo de S. Victore, De Sacramentis (59).
 ,, ,, Libri Excerptionum (37, 210).

[1] Probably quoted from the *Summa* of Gul. Peraldus: see notes.
[2] Perhaps John of Kilkenny, *cf.* (136).

Johannis Eleemosynarii Patriarchae Alex. Vita (21, 108, 109, 125, 126, 127, 128, 172, 209).
[Johannis Evangelistae Vita (?) (81).]
Johannes de Kylkenni, O.M., Liber (136).
Jordanus de Saxonia, O.P. [Sermo ?] (208).[1]
Kentigerni, S., Vita (96).
Manuale (?) (119, 120).
Mariae, Liber de miraculis B.V. (40, 41, 42, 173).
Marthae, S., Vita (131).
Peraldi, Gul., Summa Virtutum (47, 80, 82).
,, ,, Vitiorum (68, 69, 70, 71, 133, 143, 193).
Pet. Cluniac., Liber de Miraculis (97).
Pet. Comestor, Hist. Scholastica (5, 8, 32, 33, 114, 177).
'Postill. super Johannem' (4).
Ricardi Fishacre Sermo (31).
Sermones (48, 49, 86, 121, 130, 137).
Turpinus, *vide* Caroli Magni Gesta.
Vitae Patrum[2] (28, 56, 57, 58, 61, 64, 74, 75, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 101, 151, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 170, 171, 174, 175, 176, 185, 186, 188, 189, 190, 195A, B, C, 196). [Twenty-four of these are taken from the 'Verba Seniorum interprete Pelagio'; the others from the 'Verba Seniorum' translated by Ruffinus, Johannes Subdiaconus and Paschasius; from the Institutes of John Cassian; and one from the Lausiac history.]
Wycumbe, Frater . . . de, Sermo (206).

Of these works few call for any special remark. The use made of Gerald of Barry's *Gemma Ecclesiae*, here always called *Gemma Sacerdotalis*, is exceptional, and makes one the more regret the loss of the prologue in which the compiler referred to the famous Welshman: he perhaps had some personal connexion with the family of De Barry. Of the *Gemma*, so highly esteemed by Innocent III., only one MS. is known

[1] It is possible that cap. 50 and 208 are derived from the Dominican *Vitae Fratrum* (see notes).

[2] As usual, the compiler refers to this work always as 'Vitas Patrum' (indeclinable); *cf. New Palæographical Soc.*, part ii., plate 28 (letterpress).

to exist, and the extracts given by our friar enable us in one or two cases to emend the text of the printed edition.[1]

It has not been as yet possible to discover the collection which the writer calls *Exempla Communia*, and only one other reference has been found to the *Exempla Deodati*. In a MS. belonging to Balliol College a story is quoted from this collection, and the author is described as 'Friar Deodatus formerly minister of the Friars Minor of Ireland'.[2]

The omissions in our author's list of authorities are more startling. There is no reference to any classical writer, nor to works so popular at this period as those of Boethius, St. Bernard and Jacques de Vitry; and the resemblance which can occasionally be traced between our *Liber Exemplorum* and the *Speculum Historiale* of Vincent of Beauvais[3] is probably due to the two writers having made use of the same authorities. The extent of the friar's reading compares very unfavourably with that of Guillaume Peraud, or that of John of Wales, or that of Stephen of Bourbon. On the other hand, he is scrupulously honest:[4] he does not pretend to quote from books which he has not seen; he would be incapable of mistaking Barlaam for the author of the romance of *Barlaam and Josaphat*, as Friar Nicholas Bozon (among others) does.[5]

The writer sometimes appears to quote from memory, *e.g.* from the pseudo-Turpin's *Gesta Caroli*

[1] See cap. 103, 165.

[2] See notes to cap. 98.

[3] See *e.g.* cap. 1, 2, 5, 7, 8, 18, 19, 20, 35, 42, 54, 59, 60, 100, 184, 210.

[4] Good instances of his scrupulous accuracy in referring to his sources of information will be found in cap. 9 and 95.

[5] *Les Contes Moralisés de Nicole Bozon, Frère Mineur*, par L. Toulmin Smith et Paul Meyer (Paris, 1889), pp. 46, 239.

Magni (60, 137), and it may be that when compiling his work he had access only to few books. But it is perhaps not irrelevant to point out that his only two references to his student life in Paris are concerned with stories of magic.

Apart from a few *sententiae*, the book consists of *exempla* or *narrationes* as distinguished both from fables and from moralised stories from natural history. Sometimes the writer adds a few words to point the moral—generally sufficiently obvious—of his tale, but he has little taste for allegory. His *exempla* are directed 'to the utility and edification of the people, announcing to them vices and virtues, punishment and glory,'[1] and so far at any rate are in accordance with the rule of St. Francis.

One cannot fail to be struck by the absence of all allusions to Franciscan ideals, legends and literature. A similar peculiarity may be observed in the *Summa* of the Dominican Guillaume Peraud, and it may be due to the fact that these works of the Mendicant Friars were intended for the use of all kinds of preachers. It has its good side. There is no trace in our friar of jealousy of or antagonism to other Orders or the secular clergy.[2] His relations to individual Dominicans were cordial, and his references to them are conceived in the most friendly spirit.[3] He cautions preachers, if they are preaching to the people, to alter stories reflecting on the morals of monks, so as to make them of more general application: otherwise the

[1] Rule of St. Francis (1223), chapter 9.

[2] He mentions incidentally that a parish priest referred a difficult case, which he felt incapable of dealing with, to the friars (99). Can this be regarded as typical of the relations between the friars and parish priests in Ireland at this time?

[3] See *e.g.* cap. 31, 110, 191, 211.

religious will be brought into contempt and the people not much edified. If, however, the sermon is addressed to monks, the original form of the story should be preserved (*e.g.* 154, 155). The preacher must be careful not to give offence. He should avoid allusions to recent political controversies (104). He should use *verba curialia* in sermons. Thus in one story the word 'dung' occurs; the friar warns his readers not to use such a coarse word in a sermon but to substitute 'dirt' or 'mud' (165 : *cf.* 200), though he sometimes inserts things far more repulsive without any such caution (*e.g.* 119). After narrating a peculiarly horrible case of incest, he recommends the preacher to modify the story, because such a crime will probably never have occurred to his hearers, and the recital of it will do harm instead of good (197 : *cf.* 99, 206). Sometimes the obvious moral to be drawn from an *exemplum* is a bad one; the preacher must guard against this (*e.g.* 125).

A few instances may be cited to illustrate the friar's teaching. He tells the story of the thief who was an earnest worshipper of the Virgin, and was in the habit of praying to her most devoutly when he went stealing. Being caught in the act of robbery, he was sentenced to death and promptly hanged. But the Virgin came and held up his feet for two days and rescued him from death. He became a monk and a reformed character (42).

A severe and pious abbess, overcome by the devil, sinned with a priest. The nuns becoming aware of her condition, sent word to the bishop, who appointed a day for his visitation. Before the day arrived, the abbess prayed to the Virgin, who delivered her of

her child, and carried it away to a hermit; and when the bishop arrived there was no evidence against the abbess, who was saved from disgrace (54).

The Virgin of the thirteenth century generally pleads for mercy against the severity of her Son's judgments.[1] In the older story of St. Carpe (29), the Saviour Himself comes down from His heavenly throne and rescues two heretics from the torments of hell.

The virtue of mercy is illustrated by two striking stories: in each a knight meets the slayer of his father and forgives him for the love of Christ; and the image of the crucifix bows down and kisses the merciful knight (211, 212).

Twice the writer quotes the tale of the two good wives, whose holiness surpassed that of 'the abbot Macarius praying in his cell' (101, 188).

These stories are not peculiar to the present collection: they are found again and again in the manuals and sermons of the time; and their widespread popularity rather increases than diminishes their historical significance.

Other *exempla* are of a more individual character and are the result of the writer's experience in Ireland. Among these is the story of the bailiff of Turvey (95) who while going along a lonely road one night saw a horrible beast coming towards him. Knowing that it was the devil, he made with his axe a circle of crosses round him, and at once hastened to confess his sins to God. Forthwith there began to rise round him a wall which grew with every sin confessed. Against this

[1] *Cf.* Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus* (ed. Douay, 1597), p. 543: 'Et nota, lector, quod omnia miracula gloriosae Virginis misericordiam sonant'; and Wadding, *Annales Minorum*, i., p. 252.

wall the devil threw himself in vain, and could only terrify the poor sinner by showing his face over the top. 'Now therefore thou seest, O Christian,' adds the author, 'of what power against the devil is true confession made to a priest according to the order of the Church, when confession made to God in the open field had such power as this.'

The duty of paying tithes is enforced by the example of the woman of Balrothery 'in our times,' who had twenty lambs (105). To avoid giving two to the Church, she hid ten under a covering and gave the Church only one. 'But behold the delightful (*iocundissimum*) judgment of Him Who seeth all things!' On removing the covering the woman found nine of the lambs dead and only the Church's tenth still alive.

Under the rubric 'On Faith' one *exemplum* only is given (142), which the author had from the mouth of the principal actor, Friar Thomas O'Quinn, O.M., Bishop of Clonmacnois. "When I was a preacher in the Order," said the bishop, "I came once on a preaching tour to Connaught, and found a dreadful pestilence raging in the bishopric of Clonfert. For when men went ploughing or otherwise in the fields, or walking in the woods, they used to see armies of devils passing by, and sometimes fighting among themselves. All who saw these devils fell sick and most of them died. So I got together a great meeting, and said to the people: 'Do you know why these devils have this power over you? Simply because you are afraid of them. If you had faith in God and were convinced that He would protect you, they would have no power over you at all. You know that we—we friars—do more against the

devils and say more things about them than any one else in the world. Here am I standing here and abusing them as much as I know how. Do they do me harm? Let the devils come! Let them all come! Where are they? Why don't they come?'" From that hour the devils disappeared and the pestilence with them.

Elsewhere we get a curious glimpse of another preaching tour in Ulster (166). Two friars were followed from place to place by a multitude of people 'both for their sermons and for the indulgences which they granted'. Among their followers was a man who accompanied them, amassing indulgences, till all his money was spent. On his way home he obtained a night's lodging from a householder. The latter, hearing of all the indulgences he had secured, said: 'I should like to have an indulgence like that for my dead son'. The other offered to sell all he had in return for the amount which he had spent in getting them and a pot of beer in addition. So the bargain was struck. In the following night a shining spirit appeared to the father, announcing, 'I am your son and may God bless you as a good father, for the indulgences which you have bought for me have freed me from punishment and now I am going to heaven'. The foolish seller, realising the efficacy of the indulgences, tried to recover them by returning the money.

Perhaps the most dramatic story in the book is that of the delayed penance and the vanished castle (112), recalling the Welsh legends of Llyn Syfaddon and Kenfig Pool; and the interest to students of northern folk-lore of the 'Dacian custom' told by Friar Peter of Denmark (192) has been elsewhere recognised.[1]

[1] See note to cap. 192.

Naturally the book does not add much to our knowledge of events. The armed attack on the Dublin convent has already been noticed. A few new names may be added to the lists of Dominican and Franciscan writers. From one incidental reference it seems probable that a Provincial Prior of the Friars Preachers in England — Simon de Henton — has been placed a century too late by the historians of the Order (51).— Lastly, the allusions to the high wages of 'those employed clean out the latrines in great cities' (208) may be of interest to the student of mediæval town-life.

In conclusion, I desire to acknowledge the obligations of the Society to the Dean and Chapter of Durham for permission to print the *Liber Exemplorum*, and personally to express my warmest thanks to Dean Kitchin, whose kind help and hospitality turned the task of copying the MS. into a pleasure.

A. G. LITTLE.

EXPLANATORY NOTE ON SIGNS AND ABBREVIATIONS USED.

Rubrics or titles and words in the text enclosed in square brackets [ ] are not found in the MS. and have been added. Rubrics enclosed in round brackets ( ) are found in the margin of the MS., generally in a later hand.

ASS. = Acta Sanctorum.
G.E. = Gemma Ecclesiastica Giraldi Cambrensis, ed. J. S. Brewer (Rolls Series).
H.E. = Historia Ecclesiastica.
H.S. = Historia Scholastica Petri Comestoris (Migne, P.L. 198).
P.G. = Patrologia Graeca (Migne).
P.L. = Patrologia Latina (Migne).
V.P. = Vitae Patrum, ed. Rosweyd, 2nd ed., Antwerp, 1628.

INDEX RUBRICARUM ET CAPITULORUM.

PARS I.—DE REBUS SUPERIORIBUS.

PARS II.—DE REBUS INFERIORIBUS.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

P. xviii., l. 10, *insert* to *before* clean.

P. 30, l. 33, Beata *pro* Beato

P 140, l. 33, et p. 144, l. 26, Archivum *pro* Archivium

P. 141, l. 32, 207 *pro* 247.

Cap. 98, *Notes.* Deodatus may perhaps be identified with the Frater Adeodatus mentioned by Jordan de Giano, A.D. 1231: *Analecta Franciscana*, I., 18; cf. ibid. 289.

[*De infancia Christi.*]

(2) Mirabile valde et auditu delectabile de infancia [*fol.* 21*b*] dulcis Iesu scribitur in ecclesiastica historia tripartita libro vi, capitulo xli (*sic*) in hec verba. Fertur quod in Hermopoli Thebaide

Cassiod. Hist. Tripart., VI, xlii, (P.L., lxix, col. 1058).

[1] MS. Dicebatur. [2] MS. glorificabunt. [3] MS. deficit.

[PARS I. DE REBUS SUPERIORIBUS]

(*De stella Christi qualiter apparuit.*)

(1) [*fol.* 21*a*] Iohannes Crisostomus super Matheum de stella Christi in oriente visa refert in hunc modum. Audivi, inquit, apud aliquos quod erat quedam gens sita in ipso principio orientis, iuxta occeanum, apud quos ferebatur quedam scriptura nomine Seth, que per generationes studiosorum hominum habebatur deducta de hac stella et muneribus huiusmodi offerendis. Itaque elegerunt se ipsos xii quidem studiosiores et posuerunt se ad expectationem stelle, et, cum moriebatur ex illis quis, substituebatur filius aut propinquus. Dicebantur[1] autem lingua eorum Magusei, quia in silencio et voce tacita Deum glorificabant.[2] Hii ergo per annos singulos, post messem trituratoriam, ascendebant in montem quendam qui vocatur Mons Victorialis, habens speluncam in saxo, electis arboribus amenissimus; ibi lavantes se offerebant et laudabant Deum in silencio tribus diebus. Sic faciebant per singulas generaciones, donec apparuit eis stella descendens super Montem Victorialem in forma pueri, et super se similitudo crucis; et locuta est eis et docuit eos, et precepit eis ut irent Ierosolimam. Proficiscentibus quidem per biennium precessit stella, et neque esca neque potus defecit[3] in peris eorum. Cetera sunt in evangelio compendiose [posita]. Tandem reversi predicaverunt et multos erudierunt. Cum venisset autem Thomas apostolus in partes illas, iuncti sunt ei et baptizati.

Io. Chrysostomi hom. in S. Matth., cf. Migne, P.G., lvi, col. 637.

[*De infancia Christi.*]

(2) Mirabile valde et auditu delectabile de infancia [*fol.* 21*b*] dulcis Iesu scribitur in ecclesiastica historia tripartita libro vi, capitulo xli (*sic*) in hec verba. Fertur quod in Hermopoli Thebaide

Cassiod. Hist. Tripart., VI, xlii, (P.L., lxix, col. 1058).

[1] MS. Dicebatur. [2] MS. glorificabunt. [3] MS. deficit.

arbor que vocatur persidis multorum languorem subegerit, si [pars] fructicis collo egrotantis ligaretur. De hac enim arbore ferunt quoniam dum apud Egyptum Ioseph cum Christo et matre Dei fugisset Herodem venissetque ad[1] Hermopolim civitatem; mox ut ingrediebantur[2] urbem, non ferens hec arbor maxim[um] Christi adventum inclinata est usque ad terram et eum suppliciter adoravit.

(*De forma passionis Christi.*)

Aug. De Civ. Dei, xviii, 23.

(3) Formam passionis dominice a quadam de x sibillis asserit Augustinus esse denunciatam: que tamen fuerit[3] hec sibilla, non exprimit. De qua quidem Sibilla sic ait in xviii° libro de Civitate Dei: 'In manus, inquid, infidelium postea veniet; dabunt autem Deo alapos manibus incestis, et impurato ore exspuent venenatos sputos: dabit vero ad verbera simpliciter sanctum dorsum: et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat, quod verbum, vel unde venit ut inferis loquatur, et corona spinea coronetur. Ad cibum autem fel, et ad sitim acetum dederunt: in hospitalitatem[4] hanc monstrabunt mensam. Ipsa enim insipiens gens tuum Deum non intellexisti ludentem mortalium mentibus; sed spinis coronasti et horridum fel miscuisti. Templi velum vero scindetur, et in medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis. Et morte morietur tribus diebus sompno suscepto: et tunc ab inferis regressus ad lucem veniet primus resurrectionis principio revocatis[5] ostenso.' Explicit prophetia.

In postillis super Iohannem.

(4) [*fol. 22a*] Adhuc autem hiis adiungo verbum quoddam quod scriptum repperi in postillis quibusdam famosis super Iohannem. Verbum autem hoc est. In quodam libro de altercacione Symonis Magi et Petri coram Nerone legitur quod Pilatus est confessus, quod cor ei semper dicebat quod Christus esset filius Dei; et ideo dicitur Iohannis 19, quod cum dicerent Iudei: *Nos habemus legem et secundum eam debet mori, quia filium Dei se fecit; cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem magis timuit*, scilicet eum occidere quam ante.

Io. Evang., xix, 7-8.

H.S. in Evang., clxvii, clxviii.

(5) Hoc etiam verbum non est pretermittendum. Dicit magister in hystoriis quod adhuc columpna cui alligatus fuit

[1] MS. venissz qd'. [2] MS. egrediebantur. [3] MS. fiunt.
[4] Aug. inhospitalitatis. [5] MS. revocatus.

Iesus vestigia cruoris ostendit. Flagellis cruor dorsi extractus est et sanguineus sudor alias partes corporis tinxit. Credibile est autem acculeos corone cruorem de capite extraxisse. Ita ergo tinctus est sanguine ut non solum manus et pedes et latus dicamus aspersa sanguine, sed tota veste tincta Christum ascend- Is. lxiii.
isse de Bosra, id est de mundo. Hoc ibi.[1] Postea vero subiungit quibusdam interpositis sic: Legitur quod Athenis tunc vigebat H.S. in
studium, et cum inquisissent philosophi causam tenebrarum que Evang., clxxv.
Domino crucifixo facte sunt in universa terra, dixit Dionysius Ariopagita, quod Deus nature paciebatur. Deus nature id est Deus qui est conditor nature. Vides ergo quod quando Deus conditor nature in humana natura paciebatur, defecit natura solis, quia tali hora lumen suum amittere per naturam non poterat; non solum defecit natura solis, sed etiam natura defecit aliarum rerum terrenarum quia terra mota est, etc.

(6) Adhuc autem quomodo per vii^{tem} horas diei naturalis passionis Christi misterium consummatur, declarare simplicioribus non erit inutile. Quamvis autem circa horam crucifixionis et resurrectionis diverse legantur opiniones, sine periculo [*fol.* 22*b*] tamen transcribimus, si sic dixerimus, scilicet quod circa horam primam vel non multum post diu Dominus flagellatus est; circa horam terciam vel non multum diu post Dominus crucifixus est; circa horam sextam tenebre facte sunt in universa terra; hora nona Dominus emisit spiritum; hora qua solent in ecclesia dici vespere depositus est de ligno; postea circa horam qua solet dici completorium sepultus est; circa mediam vero noctem vel ad minus ante claram diem surrexit a mortuis, et hoc est ratio quare vii horas canimus cotidie in ecclesia. Siquidem canimus horam unam, que vocatur prima, in honorem ipsius qui pro nobis hora tali vel circa talem horam ut dictum est prius flagellatus est. Canimus horam unam, que vocatur tercia, in honorem illius qui pro nobis circa horam terciam crucifixus est. Canimus horam que vocatur sexta, in honorem illius pro cuius pena et passione sol et lumen suum perdidit circa sextam horam, hoc est circa diem mediam. Canimus horam que vocatur nona, in honorem illius qui pro nobis hora nona reddidit spiritum. Canimus vesperas in honorem illius qui post

[1] MS. h. i^{r}.

mortem quam pro nobis pertulit, depositus est de ligno circa horam qua vespere solent decantari. Canimus completorium in honorem illius qui circa talem horam positus est in sepulchro. Canimus matutinas in honorem illius qui circa mediam noctem vel saltem ante claram diem surrexit a mortuis. Per hanc etiam viam intelligendi sunt versus illi famosi:

Prima flagris cedit: subducit tercia morti:
Sexta tegit solem, sed nona videt morientem:
Vespera deponit; reddit completa sepulchro:
In medio noctis devicta morte resurgit.

Intelligantur versus ut supradictum est, et opinionum diversitas calumpniam nobis inferre non poterit.

Cf. H.S. in Evang., clxxxv.

(7) Si de hora resurrectionis queritur, certitudinaliter diffinire non possumus. Cum Ambrosius senciat quod media nocte, Augustinus quod [*fol.* 23*a*] diluculo Salvator resurrexit, tamen ecclesia videtur assentire beato Augustino, que matutinas laudes pro resurrectione Domini celebrat.[1] Sane hoc pro certo tenere possumus, quod ante claram lucem resurrexit.

(*Qualiter Christus apparuit discipulis suis post resurrectionem.*)

H.S. in Evang., clxxxviii, et seq.

(8) Sicut autem habetur in historia scolastica dominus post resurrectionem x vicibus apparuit discipulis, quinquies ipsa die et quinquies postea; primo Marie Magdalene; secundo mulieribus redeuntibus de monumento, quando tenuerunt pedes eius et adoraverunt eum. Tercio Petro, licet non habeatur ubi et qua hora expresse de ewangelio. Quarto duobus euntibus in Emaus. Quinto apostolis, absente Thoma. Sexto post dies viij apparuit eisdem presente Thoma. Septimo vii discipulis in piscacione ad mare Tyberiadis. Viii° xi discipulis in Galilea in Monte Thabor ubi convenerant. Postea in die ascensionis bis apparuit. Primo xi comedentibus in cenaculo quando exprobravit incredulitatem etc., et precepit eis ut egrederentur ad Montem Oliveti et statim disparuit. Ecce nova apparicio: statim vero post comestionem xi apostoli et alii discipuli et mulieres sancte de civitate egresse iuxta preceptum Domini venerunt in Montem Oliveti, et statim apparuit eis, et cunctis

[1] MS. celebrant.

videntibus est elevatus in celum, ut nos divinitatis sue tribueret esse participes.

(9) Occurrit nunc exemplum dulcissonum dominicam resurrectionem dulciter nobis recommendans ad dulcedinem cordium nostrorum, quod et scriptum esse in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis, vel qui dicitur Marimi (*sic*), asseruit mihi frater Robertus de Dodintun: unum[1] autem ad minus de communibus exemplis est. Exemplum quidem hoc est. **Exempla Communia (?).** Episcopus quidam in Campania, vir catholicus vite sanctitate preditus, tandem sicut Deo placuit cecitatem incurrit. Vir iste sanctus quodam die resurrectionis dominice, cum sederet solus in ecclesia, contigit ut transiret per eum puer [*fol.* 23*b*] unus. Quem non videns sed audiens episcopus dixit: 'Quis es ibi?' Qui respondit: 'Ego, domine'. Et ait episcopus: 'Qui sunt rumores tui?' Cui puer: 'Hic est rumor, domine, bonus valde, videlicet, quia ressurrexit Dominus'. Ad quod verbum episcopus magnam iocunditatem valde concepit in corde suo, et in huiusmodi verbum prorupit: 'Benedictus sis, fili, a Domino, quia verrissime bonus rumor est. Nunquam rumor melior auditus est.' Contigit autem non multo post ut quoddam vacaret beneficium bonum in episcopatu. Quod cum episcopus accepisset, fecit ad se vocari puerum memoratum: cui et dixit episcopus: 'Karissime, cum mihi rumorem illum optimum detulisti, quod videlicet resurrexit Dominus, et ego, pro amore illius de quo rumorem detulisti, illud beneficium do tibi'. Puer autem hoc audiens ex inopinato gratias sicut debuit retulit episcopo. Postea vero aliquanto tempore interiecto, episcopo nocte quadam dormienti adest in sompnis regina mundi mater misericordie dicens ei: 'Domine episcope, tu dedisti beneficium illud puero qui rumorem illum bonum nunciavit tibi de resurrectione filii mei. Nunc autem hoc faciam tibi.' Et apposita manu ad unam mamillarum beatarum plena mamilla lac utrique oculo episcopi instillavit. Ad quam quidem instillacionem episcopus evigilans oculos aperuit et statim videre se ita clare reperit sicut nunquam clarius vidit. Explicit exemplum.

[1] MS. un̄.

(*De corpore Christi.*)

(10) (*Pulchrum miraculum de eukaristia.*) Sane subiunguntur quedam exempla de hac sacratissima materia que bone memorie magister Gerardus de Barry, cuius nomen supra in prologo prime scribitur, collegit et in scriptis redegit,
G.E., I, xi (p. 40). videlicet in libro suo qui dicitur Gemma Sacerdotalis. Scribit autem in hunc modum dicens. In [*fol.* 24*a*] Francorum itaque regno urbe videlicet Attrabacensi die quodam paschali matrona quedam hostiam consecratam quasi infirmo deferandam sibi per sacerdotis incuriam incaute traditam in capite pepli cuiusdam serici nodatam in cista posuerat; et cum plurimo ibidem tempore iam oblivioni penitus data fuisset, nocte quadam mulier evigilans vidit cistam eandem lumine magno circumfusam: que exterrita marito suo manifestavit. Idem nocte sequente viderunt, idem et tercia. Tandem autem mulier super hoc eventu anxia plurimum existens et perterrita, hostiam ibidem repositam ad memoriam revocavit. Et mane statim cum marito suo cistam aperiens revolutis omnibus tandem peplum invenit et nodum ubi hostia fuerat quasi sanguine recenti cruentatum. Quod continue sacerdoti suo cum magno terrore et lacrimis ostendentes cum honore debito et processione illud ad ecclesiam detulerunt. Apertoque [a] sacerdote nodo coram omnibus inventa est hostia quasi per medium carne existente cruenta, altera medietate sub specie panis permanente, litteris quoque impressis hostie[1] ad miraculi maioris et evidencioris ostensionem, tam in carne quam in panis specie, legibiliter extantibus. Hoc igitur audito, non solum urbis illius set eciam vicinarum tam urbium quam viculorum concursus populorum, qui circa hunc articulum scilicet de corpore Christi, vel hesitaverant vel penitus exhorbitaverant, factus est magnus; qui oculis intuentes et manibus contrectantes, virtutes eciam et signa videntes multa que Deus ibidem eodem operari tempore dignatus est, ad fidei fortitudinem et certitudinem viamque veram quam reliquerunt sunt reversi. Contigit eciam ut infra ·8· dies postquam illud acciderat, per locum eundem transi-[*fol.* 24*b*]-rem urbe adhuc recenti miraculo

[1] MS. hodie.

plaudente pariter et fervente. Et cum devote accederem et viderem diligenciusque cuncta inquirerem atque notarem, qui antea in hoc articulo firmus exstiteram, oculate fidei certitudine firmior quidem atque fidelior effectus sum. Explicit.

(11) Aliud quoque exemplum ibidem scriptum est admodum notabile in hec verba. Exemplum de Mauricio episcopo Parisiensi hic proponere dignum duxi. Cui cum in extremis ageret, canonici de Sancto Victore, ubi corpus eius quiescit, pro corpore dominico, quod desiderabat quia tercio die ante illud acceperat, hostiam communem optulissent, a thoro se in sessionem erigens, cum illam respexisset: 'Vere, inquit, delusores estis nec tales vos esse credebam. Non hoc sed ipsam presenciam Domini mei Iesu Christi peto. Volo enim quod Christus assit in propria persona.' Quo dicto stupefacti illi et conterriti hostiam consecratam ei detulerunt. Quam cum sibi oblatam[1] intueretur, se statim a strato deiciens et in cubitos ac genua se prosternens: 'Hoc est, inquid, hoc[2] revera est quod desidero; hoc est, inquid, quod semper concupivit anima mea'. Et sic illud devotissime amplectens et osculans, quoniam ex nimia debilitate sumere non poterat, eodem die requievit in Domino.—Haut dubium quin[3] eo fruatur dulciter in patria, in quem tam firmiter credidit, quem et tanta devocione dilexit et desideravit in via. Hic est cibus quem tunc avide desideravit, inde modo absque dubio reficitur usque ad saturitatem. Sane nobis reliquit exemplum certitudinis, ut firmiter credamus quod ibi vere Corpus Christi est: immo quod vere totus Christus est Deus et homo qui natus est ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato. Exemplum etiam devocionis et amoris, ut multum [*fol.* 25*a*] diligamus qui et nos in tantum diligit ut se ipsum nobis in cibum et nutrimentum animarum nostrarum exponere dignaretur. G.E., I, ix (p. 32).

(12) Nunc autem exempla quedam horribilia valde hiis adnecto[4] que et eodem libro scripta sunt in hec verba. Primum est hoc. Notandum hic etiam tante dignitatis eukaristiam esse, quod ab indignis [et precipue] incredulis plerumque sumi non possit. Vidimus enim in urbe Parisiensi virum[5] de Anglia oriundum liberalibus artibus affatim eruditum, qui magister G.E., I, ix (p. 33).

[1] MS. ablatum. [2] MS. lz. [3] MS. qui. [4] MS. amicto. [5] MS. vir.

Ricardus Albericanus nuncupative dicebatur. Speculum autem religionis et bone moralitatis hic erat in clero, ieiuniis et vigiliis, abstinenciis multis et orationum instanciis corpus affligens, seque in elemosinarum largicionibus totum exhauriens. Hic tamen cum morbo letali correptus decubuisset, oblatum ei corpus dominicum sumere non potuit. Quinimmo vultum etiam invitus avertit, dicens ei hoc digno Dei iudicio contigisse quia firmam huius articuli fidem nunquam habere prevaluit. Et sic absque viatico carnis universe viam gressus et utinam bonam, rebus humanis exemptus est.

(13) Secundum autem exemplum non multo minus horridum et ibidem scriptum et in hec verba. Item exemplum de Urbano papa tertio ab Alexandro tertio, qui de archiepiscopo Mediolanensi in apostolatum assumptus, vir eloquens ecclesiastici rigoris atque iusticie, zelum habens secundum quod exteriora[1] pretendebant, cum in mortis articulo decubuisset, sedit quasi ad exequias eius mulier, sicut fama ferebat, instinctu demonum prestolans eripere viaticum de ore eius: quod quidem assumptum transmittere non valebat. Nos autem causam huius impedimenti scire non valemus: nihilominus tamen dolorosum impedimentum fuisse cognoscimus.—Exemplum eciam timoris hinc habemus notabile, ut cum timore magno ad hanc celestem mensam [*fol.* 25*b*] accedamus, ne, etsi sumamus ferculum vite sacramentaliter, virtute privemur tante refeccionis; immo quod gravius est, quod erat ad vitam, ad dampnationem sumamus eternam. Quia *qui manducat et bibit indigne*, etc.

G.E., I, ix (p. 34).

1 Cor. xi, 29.

(14) Tertium in eodem. Quidam de Eboraci finibus corpus Domini die paschali sumpsit indigne; non enim sacre penitentie pro peccatis suis se subdiderat. Qui eodem die post prandium quod sumpserat totum evomuit, similiter in crastino sic et die tertio, nec cessavit donec spiritum exalavit.

G.E., I, liv (p. 163).

(15) Quartum etiam ibidem scribitur in hec verba. Contigit etiam hiis nostris diebus in Anglia Devonee finibus quendam die paschali inter alios eukaristiam sumpsisse. Quam tamen integram ore reservatam, qua de causa nescio, custodivit et statim domum redeundo ortumque suum intrando, vindicta divinitus data, se propriis manibus laqueo suspendit.

Ibid., liv (p. 163).

[1] MS. exc'ciora.

(16) Nostris quoque diebus in Almannie partibus accidit quendam eukaristiam sibi datam vel fidei defectu vel diffidencia in arbore quadam orti sui concava repossuisse. Qui cum aliquanto temporis elapso, pauper plurimum et inops, rebus quibus habundaverat per infortunia perditis, subito factus fuisset. Causas infelicitatis sue secum excogitans, tandem ad se reversus depositum adiit veniensque ad arboris concavitatem et introspiciens invenit ibidem apum examen tanquam in alveario mellificasse. [Asci]toque ad spectaculum presbitero suo fractisque favorum crustulis et extractis, cum ad interiora transpenetrasset, invenit tanquam in medio operis congesti ecclesiam ceream, nulla tamen omnino mellis gutta perfussam, turrem habentem et tintinabula, altare quoque et calicem desuper, cum corporalibus et patena, tantum quoque thesaurum minus ante discrete[1] reconditum quam pro loci natura honestius poterat, non solum api-[*fol.* 26*a*]-cularum officio set etiam angelorum ministerio, Deo auctore, in calicem repositum. Pie nimirum credi potest quod Dominus in hoc articulo per angelos, angeli vero per apiculas operati sunt. Hec itaque fabrica tam favorabilis, continens videlicet et contentum, episcopo dyocesano, ab episcopo vero archiepiscopo, ab archiepiscopo vero imperatori, ab imperatore autem pro tante novitatis ostento summo pontifici est presentata.

G.E., I, xi (p. 42).

(17) Aliud exemplum devotionis nostre excitativum de sacra subiungit eukaristia quam tradit in hunc modum. Legitur, inquit, in Pictavie partibus, quod nostro contingit tempore demonium quoddam per os energumine, id est demonice, quam possidebat, hominibus locutum. Quoniam ergo in demonica predicta per inflaciones quasdam parcium quas demonium possidebat et commociones id apparere solebat, posito super guttur inflatum libro euangelico vel reliquiis sanctorum statim in ventrem descendebat, et inde etiam cum apponeretur ad inferiores inguinis partes. Set cum et ibi poneretur, ad partes iterum resiliebat superiores. Tandem vero cum corpus Christi mulieri offerrent ad sumendum, respondit demonium: 'Stulti, nichil est quod agitis. Non enim est cibus[2] corporis set spiritus quod ei datis, Michi vero non in animam eius set in corpus est data potestas.' Explicit.

Ibid., xvii (p. 53).

Ibid., xviii (p. 54).

[1] MS. discretum. [2] MS. cibz.

Greg. Dial., IV, liv.

(18) Aliud quoque subiungit exemplum super hac materia venerabiliter inmediate dicens. Sed neque hoc silendum estimo quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam namque monachus, Iustus nomine, medicina fuerat arte imbutus, qui mihi in eodem monasterio constituto sedule obsequi atque in assiduis egrotacionibus meis excubare consueverat. Hic itaque languore corporis preventus ad extremum reductus est. Huic in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, [*fol. 26b*] serviebat, quique nunc in hac urbe per eandem medicine artem temporalis vite stipendia sectatur. Set predictus Iustus cum se iam ad extremum pervenisse cognovisset, eidem Copioso, fratri suo quia ocultos tres aureos haberet [1] innotuit. Quod nimirum fratres non potuit celari, sed subtiliter indagantes atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos invenerunt in medicamine absconsos. Quod mox [ut] mihi nunciatum est, tantum malum de fratre qui nobiscum communiter vixerat equanimiter ferre non valui, quippe quia eius monasterii nostri semper regula fuerat, ut cuncti fratres ita communiter viverent quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio merore percussus cogitare cepi vel quid ad purgacionem morientis facerem vel quid in exemplo viventibus fratribus providerem. Precioso igitur eiusdem monasterii preposito ad me accito dixi: 'Vade, et nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolacionis ex cuiuslibet eorum ore percipiat; sed cum in morte constitutus fratres quesierit, ei frater suus carnalis dicat quia pro solidis quos oculte habuit a cunctis fratribus abhominatus sit, ut saltem in morte de culpa sua mentem illius amaritudo transverberet, atque a peccato quod perpetravit purget. Cum vero mortuus fuerit corpus illius cum fratrum [2] corporibus non ponatur, set quamlibet fossam in sterquilinio facite et in eam corpus eius proicite, ibique super eum tres aureos quos reliquit iactate, simul omnes clamantes; *Pecunia tua tecum sit in perdicionem*, et sic eum terra cooperite.' In quibus utrisque rebus, unam morienti, alteram vero volui viventibus prodesse, ut et illum amaritudo mortis a culpa solubilem faceret, et istos avaricie tanta dampnacio misceri in culpa prohiberet.

Act. viii, 20.

[1] MS. habere. [2] MS. fratribus.

Quod ita factum est. Nam cum idem [*fol.* 27*a*] monachus pervenisset ad mortem, atque anxie se quereret fratribus comendare et ei nullus applicare vel loqui dignaretur, carnalis ei frater cur ab omnibus esset abhominatus indicavit. Qui protinus de suo reatu vehementer ingemuit atque in ipsa sua tristicia exivit e corpore. Qui ita sepultus est ut dixeram. Sed fratres omnes eadem sententia eius perturbati ceperunt singuli extrema queque et vilia et que eis regulariter habere semper licuerat, ad medium proferre, vehementer formidare ne quid apud se esset unde reprehendi potuissent. Cum vero post mortem triginta iam dies peracti essent, cepit animus meus defuncto fratri compati eiusque cum dolore gravi supplicia pensare, et si quid esset erepcionis eius remedium querere. Tunc evocato ad me eodem Precioso monasterii nostri preposito, tristis dixi: 'Diu est quod frater ille qui defunctus est in igne cruciatur. Debemus ei aliquid caritatis impendere et eum in quantum possumus, ut eripiatur, adiuvare. Vade itaque et ab hodierna die diebus xxx[a] continuis offerre pro eo sacrificium stude, ut nullus omnino pretermittatur dies, quo pro absolucione illius sanitatis hostia non ymolatur.' Qui protinus abcessit et paruit. Nobis autem alia curantibus atque evolutos dies non numerantibus, idem frater qui defunctus fuerat nocte quadam fratri suo germano Copioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset inquisivit, dicens: 'Quid est frater? Quomodo es?' Qui ipse respondit: 'Nunc usque male fui, sed modo bene sum quia hodie communionem recepi'. Quod idem Copiosus pergens protinus in monasterio fratribus indicavit. Fratres vero sollicite computaverunt dies, et ipse dies extitit quo pro eo tricessima oblatio fuerat expleta. Cumque vel Copiosus nesciret quid pro eo fratres agerent vel fratres ignorarent quid de illo Copiosus vidisset, uno eodemque tempore dum cognoscit ille quid illi egerint atque isti [*fol.* 27*b*] cognoscunt quod ille viderat, concordante simul visione et sacrificio, res aperte claruit, quia frater qui defunctus fuerat per salutarem hostiam supplicium evasit. Explicit hoc exemplum.—Colligat predicator sentenciam secundum quod materie congruit et edificacio requirit audiencium.

(19) Alia quoque duo exempla subiungit dulcia et memoria Greg. Dial., IV, lvii.
sempiterna [digna], quorum primum describens ait in hunc

modum. Hoc quoque quod audivimus quendam apud hostes in captivitate positum et vinculis religatum fuisse, pro quo coniunx eius certis diebus offerre sacrificiis consueverat; qui longo tempore post ad coniugem reversus, quibus diebus vincula solverentur innotuit, [eiusque] coniunx illos fuisse dies quibus pro eo offerebat sacrificium recognovit, ex alia[1] nobis re que ante 7 annos gesta est certissime confirmatur. Explicit.

Greg. Dial., IV, lvii. (20) Aliud quoque subiungit dicens. Agatho etenim Panormitanus episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt ac testantur, cum beate memorie predecessoris mei tempore iussus esset ut Romam veniret, vim nimie tempestatis pertulit, ita ut se ex tanto undarum periculo evadere posse diffideret. Nauta vero illius, Varaca nomine, qui nunc eiusdem ecclesie clericatus officio fungitur, qui post navim carabum, i.e. batellum, regebat, rupto fune cum eodem carabo quem regebat inter undarum cumulos repente disparuit. Navis autem, cui episcopus preerat, tandem post multa pericula ad Hosticam insulam fluctibus quassata pervenit. Cumque tercio die episcopus nautam qui ab eo eruptus fuerat in carabo in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum eum credidit, set per obsequium caritatis unum quod mortuo [*fol.* 28*a*] debebat impendit, ut omnipotenti Deo pro absolutione eius anime offerri salutaris victime sacrificium iuberet. Quo oblato restaurata navi perrexit ad Ytaliam. Cumque ad Romanum portum pervenisset, illic nautam reperit quem mortuum putavit. Tunc inopinata exultacione gavisus est, eumque qualiter tot diebus in illo tanti maris periculo vivere potuisset inquisivit. Qui videlicet indicavit quociens in illis tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat carabo fuisset versatus, qualiter cum illo undis pleno nataverat et quociens eo a superiori parte deorsum verso ipse carine eius supersedebat; adiungens cum diebus ac noctibus hec incessanter faceret, iamque eius virtus funditus ex fame simul et labore cecidisset, quo eum ordine misericordia divina servaverit indicavit. Etenim etiam nunc usque testatur dicens: 'Laborans in fluctibus atque deficiens, subito mentis pondere sum gravatus, ita ut neque depressus sompno essem neque vigilare me crederem; cum ecce in eodem medio mari

[1] MS. illa.

me posito, quidam apparuit qui mihi ad refeccionem panem detulit. Quem mox ut comedi, vires recepi, nec longe post navis transiens affuit que me ab illo undarum periculo suscepit atque ad terram deduxit.' Quod scilicet episcopus audiens requisivit diem atque illum diem fuisse reperit quo pro eo presbiter in Hostica insula omnipotenti Domino hostiam sacre immolavit oblationis. Explicit exemplum.

(21) Adhuc in vita sancti Iohannis Patriarce Alexandrini, qui et sanctus Iohannes Elemosinarius convenienter appellatur, exemplum hoc ad comendacionem eukaristie reperitur, quod et ipse sanctus Patriarca narrare consuevit. Ciprianus quidam captus a Persis annis 4[or] carcere clausus vinculis ferreis artabatur. Audientes sui illum vere defunctum, ter per annos singulos certis diebus sacras pro eo oblationes et pietatis officia celebrabant. Sane eisdem ipsis diebus [*fol.* 28*b*] captivum illum vir quidam splendidus solvebat a vinculis ut tunc liber et hilaris sine omni molestia et lesione maneret. Postmodum fuga lapsus ac reversus in [Cyprum], audivit a suis quid pro eo fecissent, et quibus diebus requiem sensisset et gratiam gaudens gaudentibus enarravit. Sancta ergo et salubris est cogitacio pro defunctis ut a peccatis solvantur.

Vita S. Ioan. Eleem. (V.P., p. 192).

(22) Novi ego clericum nomine Iohannem, utique compatriotam meum, michi quondam admodum familiarem, qui sicut ore suo retulit michi, qui et de veritate sua satis certus fuî, quadam vice de nocte ivit de Honestleia, villa scilicet ubi manet pater meus, ad villam propinquam nomine Aruleiam, ad unam concubinam quam ibi habuit, que etiam tunc temporis michi satis nota fuit. Cumque incederet solus habens gladium circa collum suum, vidit canem magnum ante se incedentem. Mirabatur valde de cane quem videbat, sed mirabilius erat quod mox audivit. Conversus enim canis ad se dicebat in anglico impetuose: 'Da michi gladium tuum!' Qui statim mittens manum suam ad gladium, audaci corde impetuosius respondit in anglico: 'Tu mentiris, per mortem Christi!' Quo dicto, statim is[1] qui apparuit canis, inmo dyabolus in effigie canis, disparuit, non sustinens utique virtutem mortis Christi magnifice, etiam ab ore peccatoris nominate. Explicit exemplum.

[1] MS. hiis.

Vita S. Bernardi. (23) Ad memoriam passionis Christi in necessitate quante sit efficacie, exemplum reperitur mellifluum in vita beati viri (*sic*) in libro primo versus finem, ubi sic legitur, videlicet quod infirmabatur aliquando vir Dei paulominus ad extrema deveniens. Cumque extremum iam trahere spiritum videretur, in excessu mentis sue ante tribunal [*fol.* 29*a*] Domini sic iussus est presentari. Affuit et Sathan ex adverso improbis cum accusacionibus pulsans; ubi vero ille fuerat omnia prosequtus et viro Dei pro sua causa fuit dicendum, nichil territus aut turbatus ait: 'Fateor non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum celorum optinere. Ceterum dupplici iure illud optinens Dominus meus, hereditate paterna et merito passionis, altero ipse contentus alterum mihi donavit, ex cuius dono iure illud vendicans non confundor.' In hoc verbo confusus est inimicus, et homo Dei in se reversus est.

Vita B. Edm. Cant. (24) Ad idem vero facit quod de beato Edmundo Cantuariensi archiepiscopo legimus in vita sua. Quodam namque tempore cum esset devotioni orationis suppliciter intentus apparuit ei dyabolus in effigie cuiusdam bestie horribilis, quem intuitus sanctus Dei, et intelligens esse dyabolum, adiuracione virtuosa per hunc modum aggressus est dicens: 'Adiuro te per aspersionem sanguinis Iesu Christi ut dicas mihi, quo modo melius in temptatione vinci potueris'. Qui coactus et invitus cum indignatione respondit dicens: 'In hoc quod dixisti,' nolens sanguinem Christi nominare, quasi diceret; 'Melius non possum vinci quam in memoria sanguinis et crucis Iesu Christi'. Et hoc est quod dicit B (?)[1] quod nullus demonum stare poterit videns gladium in quo deiectus fuit.

(*De Cruce.*)

Greg. Dial., I, iv. (25) De virtute crucis habemus exemplum in primo Dialogorum de moniali quadam ex monasterio quod quidem regimini sancti Equicii subiacebat. De qua sane sanctimoniali femina sic refert Gregorius, dicens: Quodam vero die una Dei famula ex eodem monasterio virginum ortum ingressa est. Que lactucam conspiciens concupivit, eamque [*fol.* 29*b*] signo crucis benedicere oblita est et momordit avide; sed arrepta a

[1] The letter is doubtful.

dyabolo protinus cecidit. Cumque vexaretur, patri monasterii sancto Equicio sub celeritate nunciatum est, ut veniret concitus, et orando succurreret.[1] Moxque ut ortum idem presbiter ingressus est, cepit ex eius ore quasi satisfaciens ipse qui hanc arripuerat dyabolus clamare dicens: 'Ego quid feci? ego quid feci? sedebam mihi super lactucam; venit illa et momordit me'. Cui cum gravi indignacione vir Dei precepit ut abcederet, et locum in omnipotentis famula non haberet. Qui protinus abcessit nec eam contingere ultra prevaluit. Explicit exemplum.—Vides ergo virtutem crucis, ex hoc quidem quod mulier illa herbam illam non benedixit, dyabolus habuit potestatem intrandi in ipsam et eam vexandi secundum quod Gregorius narrat: et propter hoc intelligere potes quod si herbam illam signasset, dyabolus super eam potestatem non habuisset.

(26) Aliud exemplum de virtute crucis notabile reperies in 3 Dialogorum ubi sic scribit beatus Gregorius. Quodam vero die Iudeus quidam ex Campanie partibus Romam veniens Appie carpebat iter. Qui ad Fundanum [clivum][2] perveniens, cum iam diem vesperascere cerneret, et quo declinare posset minime reperiret, iuxta Appolonis templum fuit, ibique se ad manendum contulit. Qui ipsum loci illius sacrilegium pertimescens, quamvis fidem crucis minime haberet, signo tamen crucis se munire curavit. Nocte autem media ipso solitudinis pavore turbatus, pervigil iacebat et repente conspiciens vidit malignorum spirituum turbam quasi in obsequium cuiusdam potestatis preire, eum vero qui preerat ceteris, in eiusdem gremio loci consedisse. Qui cepit singulorum spirituum obsequencium sibi causas [*fol.* 30*a*] actusque discutere, quatinus unusquisque quantum nequicie egisset inveniret. Cumque Iudeus qui advenerat hoc vigilans cerneret et magne formidinis anxietate palpitaret, ab eodem spiritu qui cunctis illis obsequentibus preerat iussum est ut requirerent quisnam esset ille qui iacere in templo eodem presumpsisset. Ad quem maligni spiritus pergentes et subtilius intuentes, crucis misterio signatum viderunt, mirantesque dixerunt: 'Va, va, vas vacuum set signatum'. Quibus hoc renunciantibus, cuncta illa malignorum spirituum turba disparuit. Iudeus vero qui hoc viderat ilico surrexit et ad Andream Fun-

Greg. Dial., III, viii.

[1] MS. occurreret. [2] MS. leaves a blank for this word.

densem episcopum pervenit: cui per ordinem cuncta referens instructusque in fide ab eodem episcopo baptizatus et gratia Christi donatus et salvatus est. Explicit exemplum.

Lib. Gest. Barlaam et Iosaphat.

(27) Invenimus in libro gestorum Barlaam et Iosaphat servorum Dei, quod Theodas magus quidam maximus misit demones ad Iosaphat memoratum filium regis Indie christianissimum, ut eum temptarent omnibus modis quibus possent, quatinus eum a fide Christi averterent, postquam fuit ad fidem conversus, et hoc fecit ad mandatum regis patris eius qui paganus pessimus erat. Demones ergo missi temptaverunt eum quantum potuerunt, set proficere non valebant. Tandem ergo per puellas pulcherrimas circa eum missas et eum verbis et contactibus et omni dulcedine carnali allicientes, conabatur eum ab arte sanctitatis sue deicere, et tam fortis erat temptacio quod fere fuit in procinctu ad cadendum, sed tamen ita viriliter pungnavit quod omnes evasit laqueos dyaboli cum magna ipsius dyaboli confusione, sicut ipse dyabolus testatus est. Nam a Theoda qui missi fuerant nequicie spiritus adversus sanctum puerum redeuntes ad eum con-[*fol.* 30*b*]-fussi deiectionem confitentur, et licet sint mendacissimi tamen casum sue deieccionis aperte retulerunt. Ille autem sic ait: 'Vos infirmi et miseri, quomodo ab uno puero estis superati?' Tunc maligni spiritus, divina virtute compulsi, in lucem licet inviti veritatem protulerunt dicentes: 'Non valuimus resistere nec omnino respicere Christi virtutem et vexillum passionis eius quod crucem vocant. Illo enim signo redivimus enervati fugientesque exusti omnes aeris principes et rectores tenebrarum. Nam priusquam perfecte eo signaretur iuvenis iste,[1] super eum irruentes fortiter conturbavimus eum: ut autem Christum invocavit in auxilium et signo crucis armavit semetipsum, nos persecutus est cum ira et presidium sibimet tutissimum posuit. Meditantes ergo invenimus instrumentum, i.e. temptationem muliebrem, per quod in prothoplasto locutus est aliquando princeps noster et eum superavit. Set nunc pro nichilo reputati sumus a puero isto et irrita facta est spes quam habuimus de illo. Nam invocatus Christus in auxilium ignis[2] superne ire nos inflammavit et in fugam convertit, et

[1] MS. nrē. [2] *sic* in MS. and in Ioan. Damascen.

amodo non audemus appropinquare ei.' Sic ergo maligni spiritus aperte nota fecere Theode que facta fuerant.

(28) Adhuc autem sicut scriptum est in Vitas Patrum dixit sancta Sincletices: 'Inchoasti aliquid boni? non revoceris per impedimenta inimici, quoniam ipse inimicus per pacienciam destruitur. Etenim qui navigare ceperint primo pandentes velum prosperum ventum inveniunt; postea vero ventus contrarius occurrit. Sed naute non mox propter incursum venti contrarii aut exhonerant aut deserunt navem, sed paulatim sustinent adversus pro-[*fol.* 31*a*]-cellam donec iterum rectum cursum inveniant. Ita et nos in contrarium spiritum incurrentes crucem pro velo erigamus et sine periculo seculi istius navigium expleamus.' V.P., V, vii, 18 (p. 586).

[*De misericordia Salvatoris.*]

(29) Ad commendacionem autem misericordie Salvatoris valet plurimum exemplum de Carpo sacerdote sanctissimo quod ipse de se ipso retulit beato Dionisio, sicut ipse Dionisius scribit in epistola ad Demophilum. Sane sicut ibidem refertur: sanctus Carpus fuit sacerdos sanctissimus cui Dominus multas revelaciones notabiles communicavit. Contigit autem quod quidam infidelis fidelem quendam illarum parcium malis suggestionibus traxerat ad infidelitatem. Quod sanctus Carpus sciens tanto[1] dolore et tanta etiam ira motus est erga utrumque illorum, quod loquebatur ad Dominum cum magna ira et angustia cordis, dicens non esse iustum si vivant tales impii qui pervertunt vias Domini rectas: et rogavit Dominum ut mitteret ignem in eos [qui] posset comburere et vitam eis auferre miserabiliter, in vindictam iniquitatis quam in Deum et sanctam ecclesiam commiserunt. Durante autem tristicia hac angustia et ira, contigit circa mediam noctem quando surrexit ad ympnos matutinos ut sibi moris erat, ut videret domum in qua[2] stabat superius apertam, et suspiciens vidit etiam celum patefactum et Iesum sedentem assistente sibi multitudine angelorum. Deorsum autem respiciens, vidit ante se puteum inferni horribilem valde et miserabilem, sicuti est; vidit etiam impios memoratos iuxta os putei stare tremulos miserabiles iam ASS. Mai. VI, 354.

[1] MS. tanta. [2] MS. quo.

pene deponendos a propriorum pedum stabilitate; vidit [*fol.* 31*b*] etiam de puteo serpentes sursum repere et in eos insilire et linguis suis eos percucientes et [ ][1] circa pedes eorum volventes et eos ligantes et trahentes ut in puteum caderent infernalem. Cumque iam essent omnino casuri, hoc videns sanctus Carpus sanctitatis sue oblitus multum delectabatur, set displicebat quod casus eorum tantum tardabatur. Ecce autem ut miseri memorati finaliter erant casuri, suspiciens Carpus a casu respexit in celum et vidit Iesum miseratum miseria illorum ex celesti surgere trono et usque ad eos descendere et manum benedictam extendere ut eos a pena retraheret infernali. Et ecce convertens se ad Carpum, ostendit ei quam fatue erravit in verbis suis et ira quam adversus miseros illos habuit, pro quibus postulare Dei misericordiam debuerat, ut ipse per misericordiam suam, si sibi placeret, de peccato eos educeret et ad vitam Christianam ac sibi salubrem perducere dignaretur. Dixit ergo ei Dominus hoc verbum yronice: 'Percute contra me,' hoc est, iaculare verba tua mala contra me. 'Numquid bonum tibi videtur mansionem in hyatu et cum serpentibus commutare pro mansione cum Deo et sanctis angelis?' Et intulit verbum illud benedictum verbum mellifluum: 'Adhuc, inquid, paratus sum iterum pati pro hominibus salvandis et hoc mihi amicum esset'; ita supple, 'si necesse esset'. Hoc dico quia non est necesse; semel enim mortem sustinuit, et illa mors tante virtutis erat et valoris quod sufficeret et sufficienter potens esset destruere totum peccatum mundi [*fol.* 32*a*] etsi millecies maius esset, nisi defectus a parte nostra esset. Absque dubio Dominus ostendit evidenter in verbo misericordie memorato quod non erat falsitas in verbo misericordie quod
Is. xlix, 18. quidem dixit Ysaias propheta in hoc verbo videlicet: *Vivo ego, dicit Dominus*, etc. Hanc sententiam excerpsi ex epistola Dyonisii cuius verba difficilia sunt, et ideo malui sensum quam verba scriptitare: legat epistolam qui voluerit, et hoc absque dubio veritatem poterit invenire.

[1] Blank left for word.

[*De nativitate B.V.M.*]

(30) De nativitate matris misericordie dicit Ieronimus in quadam epistola scilicet quod angelus venit ad Ioachim patrem Marie et Annam matrem eiusdem, quando illa fuit conceptura: qui ait ad Ioachim: 'Anna uxor tua pariet tibi filiam, et vocabis nomen eius Mariam, que Domino erit consecrata, et spiritu sancto ex utero matris sue repleta, que ipsum generabit qui secundum nomen suum erit salvator omnium gencium'. Ad Annam autem dixit: 'Nascetur ex te filia que Maria erit vocata, que sine corrupcione, virgo filium, famula Dominum nova gratia generabit nomine et opere salvatorem'. Hoc ibi.

S. Hieron. Op. Suppos. epist. de Nat. S. Mariae (P.L., xxx, col. 299-300.)

(31) Nunc autem quedam occurrunt exempla digna quidem memoria et devocione amplectanda que partum celestis puerpere dulci presagio presignabant. Quoniam quidem Christus natus est non solum propter Iudeos verum etiam ut in ipso benedicerentur omnes gentes, sicut Habrahe promisit Deus: idcirco non inconvenienter non solum prophetis sanctis de populo Dei, verum etiam et viris sanctis et mulieribus de gentibus infidelium, nativitas Christi de Virgine nascituri revelata est. Unus siquidem philosophus quamvis incredulus ita precivit de [*fol.* 32*b*] partu celestis puerpere: 'In Virginis, inquit, signo nascetur virgo; lactabit filium, que non cognovit virum'. Sane quod dixit: 'in Virginis signo,' hoc idcirco dixit quia beata Virgo nata est in autumpno, quando sol est in signo Virginis, hoc est in illo mense nata est quando sol est in illa parte celi que vocatur Virgo. Hoc verbum inveni ego in sermone quodam tradito a bone memorie fratre Ricardo de Fyssakre, magistro maximo de ordine fratrum predicatorum, qui hoc non ibi posuisset, nisi philosophum illum legisset. Nam clericus magne philosophie fuit, unde et nomen philosophi posuit, sed a memoria mea iam recessit.

In Sermone F. Ric. Fishacre.

Gen. xxii, 18.

[*De conceptione B.V.M.*]

(32) Non est autem silencio pretereundum quoddam incidens in Scolastica Hystoria, videlicet quod Romani in summa pace constituti querebant ab Appollone quamdiu pax illa duratura esset; acceperunt itaque responsum, donec virgo pareret, et post

H.S. in Evang., cap. v.

partum virgo maneret. Quod credentes impossibile, templum paci quasi perpetue mire magnitudinis construxerunt, quod, Mat. x, 34. nato eo qui non venit pacem mittere sed gladium, solotenus corruit. Hoc incidens breviter tangitur in hystoriis.

H.S. Ibid. (33) Preterea trans Tiberim, ubi est modo ecclesia sancte Marie, fons olei erupit et exuberans versus Tiberim cucurrit: hoc etiam scribitur ibidem sub brevitate.

Athanasius de constitutionibus primitive ecclesie(?). (34) Aliud quidem exemplum memoria dignum non mediocriter tempore nativitatis celestis regis se offerens nativitatem illius singulariter insignivit. Nam sicut refert Athanasius in libro de constitutionibus primitive ecclesie, Octavianus Augustus tunc temporis imperator mundi, sub quo Christus natus est, de consilio Sybille Tyburtine deposito [*fol.* 33*a*] dyademate et imperiali ornatu in quodam loco, in cinere et cilicio Dominum precibus exoravit. Et ecce vidit celum patefactum et Virginem tenentem in manibus parvulum. Dictumque est ei de ea: 'Hoc est Dei ara vivi'. Deinde redita pace ecclesie, in eodem loco ob memoriam divini oraculi constructa est ecclesia in honorem beate Virginis, et appellata est ecclesia sancte Marie de Ara Dei vel Celi. Explicit exemplum.

[*De festivitatibus B.V.M.*]

Cf. Io. Beleth, Rationale Divin. offic. (35) Nunc autem qua ex causa orta est celebracio festivitatis gloriose Virginis ad honorem illius subiungendum sane sicut scriptum invenimus. Quidam solitarius in eminencia virtutum preclarus cum frequenter singulis annis in die nativitatis beate Virginis armoniam celestis melodie audiret, devotis precibus a Domino impetravit sibi ostendi qua ex causa tali tempore semper celestis armonia auribus eius insonuit. Angelus enim Domini astitit dicens ei: Non mireris, o devota Deo anima, talem te melodiam audisse in celesti patria. Virgo enim perpetua que Deum genuit hac nocte genita, i.e. nata fuit. Quod licet ab hominibus ignoretur, ab angelis tamen in celis celebre videtur. Manifesta igitur que vidisti et audisti sancte ecclesie filiis, ut concordes fiant in hac celebracione celesti curie. Hoc cum dixisset angelus statim ab oculis eius evanuit. Ipse vero, sicut preceperat ei angelus, revelationem sibi ostensam manifestavit. Ex tunc ecclesia nativitatem beate [*fol.* 33*b*]

Virginis celebrare constituit ad laudem ipsius, cui honor et gloria.

(36) De festo etiam purificacionis celebrando hec causa scripta reperitur in historiis ecclesiasticis. Iustinianus imperator, cum inciperet humanus esse, factus est postea crudelis hereticus et inhumanus in tantum quod, ut creditur, propter perfidiam illius et infidelitatem tellus exaruit, seges pauca, messis nulla et lues atque fames magna fiebat. Cum autem ita se haberet, excogitatum est novum et indeficiens remedium quod est regina misericordie in quacumque tribulacione singulare et commune refugium. Dum ymago beate Virginis portatur per civitatem, ubicumque advenerat, meritis et precibus Marie fugiebat omnis infirmitas et messis rediit atque fertilitas. Tunc statuerunt fieri festum purificacionis beate Marie per quam liberabantur ab omni clade: quod festum antea non fiebat. Sicque ut ubique terrarum fieret statutum est et observatum: et signanter illud festum fuit primo inventum ad celebrandum quia tali tempore consueverunt Rome totam civitatem cum cereis et fascibus lustrare more gentili Christiani de gentibus conversi: propter hoc Sergius papa hanc erroneam consuetudinem mutavit ut eodem tempore omnes Christiani processionem facerent et cereos ardentes in memoriam presentacionis Domini nostri in templum manibus haberent: et hoc pro signo quod ibi est. In candela enim est ignis, lichinus et cera. Cera significat carnem Christi de virgine sumptam; lichinus animam in carne latitantem [*fol.* 34*a*]; ignis et lumen divinitatem.[1] Explicit exemplum.

In Historiis Ecclesiasticis (?).

(37) Ego vero legi causam institucionis huius festi in hec verba in libro exceptionum, cui bene fidem adhibeo. Tempore Iusticiani (*sic*) magni facta est Bizancium, i.e. apud Constantinopolim, mortalitas magna. Qua de causa eodem anno celebrari sollempnitas cepit sancte Dei genetricis Marie, scilicet purificacionis illius; et cessavit mortalitas illa. Et hec sollempnitas Domini grece solet ypapanti nominari, eo quod hac ipsa die allato in templo Domino Symeon et Anna ei obviaverunt: ypapatesse enim grece latine obviare dicitur. Explicit exemplum.

H. de S. Victore, Liber Exceptionum, IX, iv.

[1] MS. v'inicatē.

(38) Adhuc autem quoddam,[1] mihi et fratri Rogero dicto Bacun Parisius quondam relatum de festo assumpcionis gloriose Virginis, non est silencio pretereundum. Quidam cirurgicus compatriota meus, immo etiam ex nativitate comparochianus meus, nomine magister Petrus de Ardene, omnibus clericis de Hybernia sibi contemporaneis satis notus, tempore meo, accepta uxore Parisius, civis erat Parisiensis. Hic michi et fratri Rogero Bacun narravit quod quidam magus Hyspanus erat ei familiaris. Cui vocato aliquociens ad domum suam societates et solacia facere consuevit. Hic ergo magus, volens magistro Petro vicem rependere, duxit eum noctis tempore, cum sociis quos secum assumere voluit, extra civitatem, et fecit circulum secundum artem suam, et vocavit demonem suum. Qui veniens respondit eis ad omnia que querebant. Sane [*fol.* 34*b*] ita duxit eos per V noctes, cum demone vocato singulis noctibus consimiliter tractando. Quinta vero nocte vigilia erat assumpcionis beate Virginis. Vocatus ergo demon secundum ritum artis tradite venire tardavit. Vocatus est ergo frequenter, ita etiam ut magister ille dyabolicus (?)[2] erga dyabolum multum moveretur. Tandem venit dyabolus, lugens et suspirans, et luctuosa suspiria de profundo trahens ad modum pueri verberati; et dixit eis hec verba: 'Mirum est,' inquit, 'de vobis. Angeli enim in celo faciunt festum de Maria Virgine, et vos non potestis quiescere in terra!' Audientes autem hoc mirabantur, immo etiam, nec mirum, multum terrebantur. Et dixit demoni dictus magister Petrus etiam, ut iuravit, compaciens ei: 'Quid habes?' inquit. Qui dixit ei: 'Valde male michi est'. Tunc eum dimiserunt et ad hospicia sua regressi sunt. Explicit exemplum.—Ecce, christiane, cum quanto gaudio debes assumptionem beate Virginis celebrare, quam etiam dyabolus, gloriose Virginis inimicus, celebrandam coactus est predicare, quam et angeli celebrant cum tanta iocunditate. Quod vero dixit dyabolus sibi male esse valde in illa iocunda sollempnitate, hoc idcirco fuit, sicut opinatus est quidam vir magnus cum quo super hac materia contuli, quia in sollempnitatibus beate Virginis et sanctorum pena eorum solet augmentari. Quomodo ergo hoc fiat, maiorum iudicio derelinquo.

[1] MS. q'dam. [2] MS. dyac'.

(39) Nunc autem quia de assumpcione gloriose matris Dei mentio melliflua facta est, de tempore assumpcionis sue si quis querat, respondetur ei in hunc [*fol.* 35*a*] modum. Legitur in cronicis brevibus quod anno vite sue sexagesimo tertio, post passionem Domini sexto decimo, X° septimo kal. Septembris, moritur mater Vite. Item in cronicis brevibus: Fuit autem gloriosa Virgo in hac mortali vita sexaginta tribus; quatuor X^cem enim annos habuit antequam Christus ex se natus est, et 33 annis vixit cum eo, et post passionem eius sexdecim. In Chronicis brevibus.

[*De miraculis B.V.M.*]

Invenimus in quodam libello scripta quedam miracula gloriose Dei genetricis Marie, quedam dico, quia multi libri de miraculis scribendi essent si omnia scriberentur, quia per eam Christus Deus noster benedictus fructus ventris illius in hoc mundo operari dignatus est. Ex hiis igitur miraculis que in libello legimus memorato sex subscripta ad presens occurrunt quorum primum hoc est. Lib. de Miraculis B.V.M.

(40) Quidam clericus erat in urbe Carnotencium qui erat levis moribus et seculi curiis deditus, carnalibus eciam desideriis ultra modum subiectus: hic tamen sanctam Filii Dei genitricem nimis in memoria habebat et eam sepissime salutacione angelica salutabat. Qui dum ut fertur ab inimicis peremptus esset, scientes eum satis irreligiosam vitam duxisse decreverunt eum extra cimiterium sepeliri debere. Quod ita fecerunt extraque atrium, ut talem decebat virum, sepelierunt. Et dum illic per dies triginta iacuisset, sancta Virgo virginum illius miserta apparuit cuidam clerico, dicens ei talia: 'Cur ita egistis erga meum cancellarium ut poneretis eum [*fol.* 35*b*] extra cimiterium nostrum?' Cui interroganti quisnam esset ille cancellarius, sancta inquit: 'Ille, qui ante dies 30 a vobis est extra atrium tumulatus, mihi devotissime serviebat et coram meo altari me sepissime salutabat. Cicius ergo ite et corpus eius de indecenti loco auferentes in atrio ponite.' Hoc dum ille cunctis enarrasset, vehementer admirati tumulum eius apperuerunt et florem pulcherrimum in ore ipsius invenerunt, et linguam eius integram et sanam quasi ad laudandam Virginem paratam intellexerunt,

ita ut cuncti qui aderant scirent quia genitrici ex suo ore fecisset servicium quod sibi fuisset placitum. Et dilato corpore eius ad cimiterium cum Dei laudibus decenter sepelierunt. Quod non solum pro illo set eciam pro nobis hoc credimus esse vel fecisse sanctam Dei genitricem, quatinus tam nos quam hoc audientes attendamus in Dei genitricem et eius amorem.

Lib. de Miraculis B.V.M. (41) Secundum exemplum de eodem libro collectum. Alter quoque quidam clericus in quodam loco morabatur, qui et ipse Deo et eius alme genitrici satis erat devotus, qui inter cetera actuum bonorum studia, quibus eidem sancte Virgini placere curabat, hanc antiphonam in eius laudem devota mente decantabat. 'Gaude Dei genitrix, Virgo immaculata. Gaude que gaudium ab angelo suscepisti. Gaude que genuisti eterni luminis[1] claritatem. Gaude mater, Gaude sancta Dei Genitrix Virgo. Tu sola mater innupta. Te laudat omnis creatura[2] genitricem lucis. Sis pro nobis quesumus [*fol.* 36*a*] perpetua interventrix.' Hic ergo cum languore correptus ad extrema pervenisset, cepit anxiari et pavore nimio perturbari. Cui apparens sancta Virgo Maria dixit ei: 'Cur tanto timore trepidas qui tociens michi gaudium enunciasti? Ne paveas quoniam nil mali pacieris, set gaudii quod mihi precinebas, amodo mecum particeps eris.' Audiens hoc ille putavit se sanitati restitutum, et dum se cum leticia erigere vellet anima eius a corpore egrediens petiit paradisi gaudia, ubi sicut promiserat ei sancta Dei genitrix letabitur per eterna secula. Ergo pensandum est quantum debeat mente retineri que sibi servientibus non desinit auxiliari.

Ibid. (42) Tertium exemplum: fuit quidam qui vocabatur Ebbo qui multociens res alienas rapiebat, aliorumque substanciis furtim allatis tanquam suis se alebat. Attamen sanctam Dei matrem venerabatur ex corde, eciamque ad latrocinium dum pergeret exorando eam salutabat devotissime. Contigit autem quadam die dum quedam non sua furaretur, ut subito pervasus ab inimicis suis comprehenderetur. Qui dum se a reatu purgare nequiret iudicio arbitrorum decretum est ut suspensus vitam finiret. Ductus itaque est ad laqueam sine miseracione ulla ut suspenderetur sine mora. Cumque eo suspenso[3] pedes eius

[1] MS. ec̄cii lumis. [2] MS. factura. [3] MS. suspensus.

in aere penderent, ecce sancta Virgo mater in auxilium ei veniens per biduum eum, ut sibi videbatur, suis sanctis manibus sustentavit nec aliam lessionem pati permisit. Illi vero [*fol.* 36*b*] qui eum suspenderunt, cum ad locum illum unde paulo ante decesserant ubi ille pendebat rediisent, et vidissent eum viventem et vultu hylari quasi nil mali pacientem, putaverunt eum non plene laqueo innexum. Et accedentes dum guttur eius transfigere vellent, iterum sancta Maria semper Virgo manus suas gutturi eius apposuit, et non transfigi permisit. Cognoscentes vero illi eo referente quod sancta Virgo Maria auxiliaretur ei, valde mirati dimiserunt eum amore Dei et eius matris, qui abiens factus est monachus et postea quoad vixit servivit Deo et sanctissime matri eius.

(43) Exemplis autem memoratis consonat gloriose quod retulit michi et multis aliis frater Henricus de Foxtune, de ordine nostro, vir bonus veridicus et fide dignus. Hic, cum esset canonicus de Premonasterio in Anglia, antequam intraret ordinem nostrum, audivit ab ore prioris monasterii sui, nomine fratris Roberti de Whaddune, exemplum subscriptum eterna memoria dignum. Fuit in partibus illis quidam paterfamilias nomine Willelmus de Elcindone, cui erat filius nomine Henricus[1] et erat clericus qui et aliquando habuit de ecclesia de Thurnebi, cuius rector erat pater dicti fratris Henrici, V marcas annuas. Sane iste clericus in etate iuvenili mortuus, post mortem, secundum Dei dispositionem, patri suo apparuit. Requisitus autem a patre quomodo se haberet, dixit se, adiutorio gloriosissime regine mundi matris Dei, salutem eternam obtinuisse. 'Nam quando mortuus eram, inquit, omnia que feceram bona et mala in statera ponderabantur, sed mala mea penitus [*fol.* 37*a*] preponderabant, bonis meis quasi nullum locum tenentibus. Cum ergo essem ego in tali iam articulo dampnationis constitutus, adest mater misericordie, mundi totius regina, et uno de articulis pedum venerabilium parti statere cui bona mea inerant in altum ex levitate bonorum subvolanti apposito, partem illam virtuose retrahit, et malis meis omnibus incomparabiliter preponderare fecit; ac per hec sententia pro me lata est, et sic ego salute eterna, subsidio illius gloriose, donatus sum. Nec tamen ego apud celi reginam

[1] MS. hereticus.

amplius meriti habui,[1] nisi quod in ecclesia, quando diximus officium beate Virginis, vobis et aliis clericis sedentibus, ego in honorem gloriose Virginis stare consueveram.' Hec omnia per ordinem narravit Willelmus memoratus, pater clerici defuncti, priori nomine Roberto pretaxato. O quam precordiali devocione obsequio et honore regina illa veneranda est, que tam modicum obsequium dignatur respicere et obsequentem ab eterne mortis interitu eripere ac ad inaccessibilia glorie regna promovere.

(44) Aliud etiam exemplum recolo benignitatem gloriose Domine nostre insigniter commendans, quod et nostris similiter accidit temporibus. Quando rex Castelle, princeps ille catholicus et famosus, obsedit Sibillam, civitatem famosam illam quam etiam tandem cepit, non sine magno discrimine et laboribus quamplurimis, vice quadam congregaverat exercitum copiosum et movit castra versus civitatem [*fol.* 37*b*] memoratam. Cum vero appropinquarent civitati, requievit exercitus in loco quodam per triduum ut se omnes prepararent, et sibi tam in spiritualibus quam in corporalibus providerent. Erant autem in exercitu nonnulli sacerdotes propter confessiones populi audientes (*sic*), inter quos erat quidam religiosus qui postea frater nostri ordinis erat et in provincia Arroganie morabatur. Sane frater iste veniens vice quadam, propter quedam negotia, Parisius, in domo fratrum nostrorum, coram quamplurimis fratribus eventum quendam mirabilem, inmo et amabilem, quem in exercitu memorato tam visu quam auditu noverat hoc ordine referebat. Ait enim quod cum esset in prefato exercitu ubi per triduum, ut iam dictum est, ad deliberandum quieverunt omnibus agendis ibidem peractis, ascendunt omnes equites ut moris est equos suos. Et ecce eo cum aliis equum sibi deputatum volente ascendere, accurrit unus iuvenis obsecrans ipsum et adiurans ut suam audiat confessionem. Qui respondit ei quod satis potuit confiteri per triduum iam transactum nec se posse post exercitum moram trahere. Instat alius adiurans quo arcius potuit in mundo, ut nullo modo omitteret quin eum audiret. Cogitavit ergo religiosus ille: 'Non potest esse quod iste ita instet sine causa; melius est in omni eventu quod audiam ipsum'. Et sedens audivit confessionem suam, et utique bene indiguit

[1] MS. humani.

confiteri. Quo peracto, dixit ei frater ille, frater utique noster postea, [*fol.* 38*a*] tunc tamen religiosus alterius religionis: 'Quid, inquid, movit te ut modo venires ad confessionem?' Qui respondit: 'Iam tercia nocte transacta venit ad me mulier pulcherrima et dixit mihi: Surge, miser, vade et confitere. Ad hoc verbum exterritus ac per hoc evigilans, cepi cogitare quid hoc esse posset, et cogitavi quod non esset nisi fantasma, unde de visione non curavi. Secunda nocte venit ad me, omnino eundem replicans sermonem, tamen adhuc non curavi. Set nocte tercia, inquid, videlicet hac nocte, apparuit michi et dixit: Surge miser et vade et confitere, quia hodie morieris. Hoc audito totus timore concussus sum, et evigilans timui ne verum esset quod non nisi fantasticum prius esse cogitabam; et hec fuit causa quare modo veni ad confessionem.' Frater vero hec audiens dixit ei: 'Fecistine unquam aliquid ad honorem specialem beate Virginis genitricis Dei Marie?' Qui respondit: 'Non, domine, bene enim perpendere potes ex vita mea quod ego de talibus non multum cogitare consueveram'. Dixit ergo ei frater: 'Adhuc, inquid, cogita diligenter. Nam beata Virgo valde benigna est. Unde quantumcumque modicum sit quod ad honorem eius impenditur, oblivioni ab ea tradi non potest.' Ille ergo secum cogitans, tandem respondit: 'Quando, inquit, puer eram cum matre mea, habuit mater mea ancillam quandam nomine Mariam, quam frequenter vocare nomine suo, ut matronis mos est, consuevit, et hanc consuetudinem eciam [*fol.* 38*b*] habebat, quod quociens ipsam vocando nomen eius nominaret, statim angelicam diceret salutationem.[1] Erat enim mulier Deo valde devota. Ego vero, inquid, tunc puer existens et modum hunc in matre mea commendans, hoc traxi in usum ut quociens hoc nomen Maria audirem tociens unum *Ave Maria* dicerem, et hunc modum postea nunquam dimisi.' Dixit autem ei frater: 'Vade, inquid, vade quoniam iste honor quamvis modicus salvavit animam tuam'. Ivit vero iuvenis ille ad exercitum. Et ecce quando venerunt prope murum ubi debebant cum machinis suis ad civitatem iaculari, fuit inter machinas una non omnino recte disposita. In qua cum lapis magnus poneretur

[1] MS. salutarem.

ut ad civitatem proiceretur, dimissa machina ut iaceret, lapis sursum ferebatur et retrorsum retorquebatur et ex inopinato cecidit super iuvenem memoratum et ipsum cum terra conquassavit. Et ecce in hunc modum propter honorem tam modicum gloriosa mundi regina animam illius de ore leonis liberavit, et ad vitam eternam misericordissime preparavit. Explicit exemplum.

(45) Modo accidit exemplum quod audivi Parisius quadam vice infra octavas assumptionis gloriossime Domine nostre. Quidam frater Bartholomeus nomine, de Ytalia, vir religiosus et admodum litteratus, predicavit fratribus in capitulo de gemma celi gloriosa, de qua et hoc exemplum referebat. Frater, inquit, adhuc vivit qui, cum die quadam orationi intentus staret in ecclesia, vidit in visione celum apertum et reginam misericordie [*fol.* 38 *bis* (*a*)] coram Filio suo, manibus extensis, genibus provolutam, que sic provolvebatur suppliciter orans pro quodam peccatore per totam patriam famoso utique male fame. Ut autem breviter dicatur, ita erat plenus dyabolo quod nec Deum timuit nec hominem curavit. Frater memoratus hoc vidit set quid actum est nescivit. Nam visio statim disparuit. Frater ergo desiderans rei exitum agnoscere, accepit socium ut iret ad virum ad videndum si forte beata Virgo gratiam sibi impetrasset. Cumque veniret ad locum videns eum iniquus ille, non iam iniquus set pietate Christi perfusus, assurrexit ei et eum salutavit et recepit honorabiliter. Cumque frater verba sancta seminaret in medium, ille breviter et salubriter respondit: ‘Frater, ego hactenus male vixi et in omnibus nephandissime Deum offendi: provideatis per quam viam possim Deo placare, et animam meam salvare, scientes quod ego ad omnia paratus sum’. Qui etiam dictis facta compensans, confessus est humiliter et devote, et vitam suam emendavit ita egregie, quod omnibus qui eum noverant certum est quod hoc est mutacio dextere excelsi. In hunc etiam ecce modum [1] regina misericordie benignitatem suam in tantum monstrare dignatur, ut pro gratia impetranda, per quam iste salvaretur, non solum simpliciter rogasset, immo etiam cum manibus extensis genua illa benedicta, quibus Filium suum parvulum baiulabat, eidem Filio suo humiliter et dulciter flectere curaret.

[1] In margin *quem ad* [*modum*].

(46) Adhuc autem ad gloriam domine nostre hoc refero quod a fratre Nicholao de Wesefordia, fratre bono et [*fol.* 38 *bis* (*b*)] veridico, audivi. Retulit enim michi quod miser quidam, qui sororem suam tenuit multis temporibus fornicarie, post multa tempora in hac vilitate consumpta, gravi morbo percussus, ad extrema deductus est, et iacens tanquam mortuus per spacium unius diei vel plus, toto corpore superius et miserius frigidus, in pectore tantum caloris scintillam habuit palpitantem. Iacens igitur ita tanquam mortuus, interim ad inferna deductus est, et cum demones eum vellent in infernum precipitare, venit beata Virgo et eum a puteo liberavit inferni et vite fecit restitui. Hoc cum ipse fratri Nicholao retulisset post alia que de confessione sua revelaverat, dixit ei frater: 'Quomodo, inquid, est quod Domina nostra te voluit respicere qui quanto tempore iacuisti in tante turpitudinis enormitate?' Qui respondit: 'Certe, inquid, non fuit alia causa nisi quod soror mea solebat braxare, et de qualibet braxacione unam bollam, hoc est duos galones, in principio pro amore beate Virginis dare consuevimus, et propter hoc servicium quamvis tam modicum dignata est ab incendiis iehenne me miserum eruere'. Hunc eventum narravit frater memoratus michi et multis aliis Dublini, secundum quod ab ore predicti penitentis, inter peccata sua que confitebatur, audierat. O quam infelices sunt qui nomen Marie matris pie a paupere sibi porrectum audiunt et dissimulando transeunt, cum tam modicum beneficium pro nomine suo impensum inter tantam feditatem non dedignetur aspicere.

Gul. Peraldi, Summa de Virtutibus.

(47) [*fol.* 39*a*] Exemplum autem de Theophilo non est silencio pretereundum. Erat autem Theophilus in quadam urbium Cilicie tam prudenter et utiliter res ecclesiasticas dispensans, quod eum episcopo mortuo dignum episcopatu omnis populus acclamavit. At ille contentus vicedecanatu alium maluit ordinari episcopum. A quo ab honore suo iniuste depositus, ad tantum impacienciam devenit, ut conducto quodam mago Hebreo ad recuperandum honorem suum opem quereret a principe demoniorum. A quo iussus est negare Filium Dei et matrem eius cum omni proposito Christiani et ipsam abnegacionem scribere et sigillatam tradere; et sic eius servicio se addixit. Qui in crastinam recuperato honore suo, non

multum post ad se reversus, in ecclesia beate Marie omni penitentia se affligens, primo sibi piam matrem Dei reconciliavit, eaque sibi apparente, Christum verum Dei Filium et ex Marie Virgine natum et omne Christiani propositum profitens, per eam etiam Christi Filii eius gratiam recuperavit, et ad indicium indulte sibi venie rursum ei dormienti apparens Christi mater etiam scriptum abnegacionis abrenunciationis super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastina die dominica coram episcopo et omni ecclesia, pandens ordinem rei, omnes ad laudem Dei et genitricis Christi Marie commovit et in eodem loco, quo sibi pia Virgo apparuit, perstans ibidem post triduum mortuus est et sepultus. Hoc autem exemplum eisdem verbis scriptum reperis in summa de virtutibus in tractatu de spe.

In antiquo sermone.

(48) Unum adhuc exemplum de beneficiis gloriose Virginis in antiquo quodam sermone reperi non utique [*fol.* 39*b*] contempnendum. Est autem hoc exemplum. Mulier quedam paupercula beatam Virginem dilexit, rosiis et liliis et huiusmodi quibus potuit ymaginem eius frequencius adornavit. Contigit autem quod filius eius captus suspenderetur. Mulier vero in merore animi accedens ad ymaginem beate Virginis, quod sibi filium suum restitueret, postulavit. Et quia non ita cito ut voluit filium suum recuperavit, dixit: 'Numquid tale erit tibi servire quod indigenti non succurris?' Nimio autem merore quasi infatuata: 'Si filium meum,' inquid, 'mihi non restituis, auferam tibi filium tuum'. Et cum manum impetuose apponeret ut ymaginem parvuli asportaret, filius suus stans iuxta eam pallium eius arripiens ait: 'Quid facis, mater? Numquid sensum non habes? Ecce Dei genitrix me tibi restituit.' Sic mater gaudens filium suum recuperavit.

In antiquo sermone.

(49) Aliud in alio quodam antiquo sermone reperi in hec verba. Quidam clerici itinerantes tempestate fulguris et tonitruo discurrente cecinerunt *Ave maris stella*, etc. Beato autem virgo quoddam velum super ipsos expandit, sub cuius umbra securi donec tempestas transivit permanserunt. Non est ergo dubitandum quin ingruente mortis tempestate servos suos pallio misericordie obumbrabit, ne a Filio percuciantur.

(50) Aliud de eisdem. Quidam sanctus claustralis honorans

et serviens devote beate Virgini infirmitate percus-[*fol.* 40*a*]-sus ad extrema deductus est. Sedentibusque fratribus coram eo gratia consolacionis ille alta voce quasi in extasi factus, dixit: 'Heu mihi, quod nunquam[1] in hoc mundo bonum feci vel Deo servivi'. Fratres autem hoc audientes multum nimirum cum multo dolore admirati sunt. Postea vero ad se reversus idem dixit: 'Benedicta sit hora in qua servivi beate Virgini'. Quod audientes fratres circumsedentes interrogaverunt quid hoc esset quod dixerat[2] et cur sic locutus est. Qui respondens ait: 'Ego primo quando locutus sum, vidi domum istam plenam demonibus qui conati sunt rapere animam meam. Veniens autem beata Maria Mater Iesu Christi cum scorpione omnes demones omnino effugavit.' Et sic procurante domina mundi salvatus est.

(51) Aliud de eisdem. Quidam clericus lubricus valde seu luxuriosus et aliis etiam viciis viciosus, quamvis talis esset, tamen beate Virgini salutaciones et horas devote persolvebat, et libenter ad cantandum in missa illius ecclesiam frequentabat. Huic cum vice quadam graviter infirmaretur, visum est quod vidit Dominum pro tribunali sedente, ubi ad accusandum se vidit multos demones convenisse. Quorum unus magnum rotulum monstravit in quo omnia peccata sua scripta erant, dicens quod de iure eum habere deberet. Hoc dicto, vidit Virginem gloriosam iuxta suum stare Filium habentem parvum rotulum in quo scripta erant omnia bona sua, que quidem respectu malorum suorum modica valde fuerunt atque pauca. Diffinitum est autem quod bona et mala ponderari debuerunt, [*fol.* 40*b*] quod et factum est, rotulis hinc inde dispositis in statera. Et ecce beata Maria Virgo rotulum bonorum pro sui levitate sursum tendentem apposito cubito suo benedicto fecit reponderare, ita quod rotulus peccatorum elevatus, cecidit in manus matris pietatis. Quem suscipiens clerico dedit, precipiens ut se per confessionem purgaret. Sicut enim scriptum inveni in fine huius exempli, quidam frater de ordine predicatorum Gilbertus apud Cantebrigiam narrans dixit, quod adhuc scit ubi est rotulus ille. Hoc autem exemplum scripserat in libro suo quidam frater noster qui de fratre Symone de Heynton

In libro cuiusdam fratris O. M.

[1] MS. unquam. [2] MS. dixerunt.

materiam (?)[1] audierat; unde et exemplum habuerat ab aliquo vel ab aliquibus qui de illo certi erant.

(52) Tercium (*sic*) de eisdem quod et sepe solet referri. Monachus quidam sacrista monasterii, cum lubricus esset, quadam nocte exiens monasterium ad quandam mulierem et transiens per pontem ultra flumen propinquum a dyabolo in flumen precipitatus est et submersus. Occurrerunt autem angeli si forte possent ei subvenire, set et demones venerunt dicentes, 'quia noster est quoniam in servicio nostro captus est'. Set regina misericordie affuit ne miser dampnaretur qui servicium quamvis modicum sibi impendere consueverat. Siquidem ipse beatam Virginem salutare consueverat dicendo *Ave Maria* quocienscumque ante ymaginem beate Marie transibat: qui etiam, dum exivit per pontem incedens ubi precipitatus est, salutacionem et matutinas beate Virginis decantavit. Huic igitur in arto posito venit in auxilium piissima Virgo dicens demonibus: [*fol.* 41*a*] 'O nequissimi, dimittite eum quia servus meus est'. Qui cum pertinaciter ipsum tanquam suum exigerent, dixit mater vite: 'Pono causam in iudicio Filii mei ut ipse ferat sententiam in hac parte'. Interim pulsandi hora ad matutinas transeunte, cum quereretur sacrista, tandem repertus in flumine submersus, et inde extractus precibus beate Virginis ad vitam suam emendendam vite restitutus est. Qui vivus exsurgens narravit quomodo submersus est et qualiter per beatam Virginem a demonibus liberatus et vite restitutus est. Et glorificans Deum et beatam Virginem vitam suam emendavit et in pace finivit.

(53) Quintum (*sic*) de eisdem. Pauper quidam omnia que habere poterat aliis pauperibus in honorem beati Virginis erogabat. Cui oranti in hora mortis assistens beata Virgo dixit: 'Veni, dilecte mi'. Et eum secum cunctis audientibus angelisque comitantibus ac dulcem melodiam concinentibus ad gaudia duxit celestia.

(54) Aliud de eisdem. Abbatissa quedam rigide religionem servans in se et in subditis, tandem instinctu dyaboli a quodam clerico concepit. Quod percipientes moniales et inde gaudentes episcopo casum manifestaverunt. Qui constituit eis diem[2] visi-

[1] MS. Math'm. [2] MS. dīne.

tationis confusionem non modicam abbatisse promittens, si quidem rea deprehenderetur. Quod cum audisset abbatissa, coram altari beate Virginis se prostravit et eius misericordiam suppliciter postulavit. Cumque pre nimia tristicia sopore premeretur, adveniens rivus indeficiens misericordie eam a puero liberavit, et ex parte sua puerum per angelum nutriendum cuidam heremite transmisit et eam [*fol.* 41*b*] a confusione procurata et promissa liberavit.

(55) Aliud de eisdem. Monacho quodam per silvam quandam transeunte et beatam Virginem salutante,[1] videbatur latronibus volentibus eum spoliare quod due puelle cum manutergio rosas pulcherrimas recipiebant de ore eius. Quomodo ergo male tractarent quem illi[2] celesti rose sine culpe spina semper vernanti ita familiarem respexerunt?

[*De angelis.*]

(56) Quomodo angeli iuvant nos in temptacionibus ostendunt exempla quedam in Vitas Patrum reperta. In hunc enim modum scriptum ibi reperimus. Abbas Moyses aliquando ita impungnabatur a spiritu fornicacionis ut in cella sua non posset sedere, set abiit ad sanctum abbatem Ysidorum[3] et dixit ei temptacionem suam. Cumque consolatus per scripturas sacras ad cellam suam Moyses redire noluisset, tunc Ysidorus abbas cum Moyse ascenderunt (*sic*) in superiora cellule sue, et dixit ei Ysidorus: 'Respice ad occidentem et vide'. Cumque respiceret, vidit multitudines demonum vehementer perturbatos et quasi ad prelium preparatos (*sic*) festinare. Dixit autem ei Ysidorus: 'Respice iterum ad orientem et vide'. Cumque respiceret vidit innumerabilem multitudinem sanctorum angelorum. Ysidorus: 'Ecce quos in occidente vidisti, ipsi sunt qui impungnant etiam sanctos Dei. Quos autem ad orientem vidisti, ipsi sunt quos in adiutorium sanctis suis mittit Dominus. Cognosce ergo quia plures sunt nobiscum, sicut dicit Eliseus propheta.' Hiis auditis confortatus est sanctus [*fol.* 42*a*] Moyses. Explicit exemplum.

V.P., VI, xviii, 12 (p. 638).

IV Reg. vi, 16.

(57) In eodem quoque libro aliud ad idem reperitur exemplum hunc habens textum. Dixit abbas Macharius: Venerunt

V.P., III, 195 (p. 528-9).

[1] MS. transeuntem, . . . salutantem. [2] MS. ille. [3] MS. Ysiod'.

ad me duo peregrini qui penitentiam agentes dixerunt: 'Hic volumus manere'. Ego vero dedi eis securim et panes et sal, ostendique eis locum ubi sibi tectum pararent et in eo manerent, credens quod fugerent propter laborem, ostendique eis plectam de palmis facere. Ipsi autem omnia que dixi eis pacienter fecerunt, et non venerunt ad me per tres annos; et cogitavi: Putasne que est eorum operacio? quia non veniunt nec interrogaverunt me nec alium de cogitacionibus suis. Qui enim de longe sunt superveniunt ad me; isti vero de proximo non veniunt. Ego vero ivi ad eos et inveni eos tacentes; et post laborem eorum et refeccionem, dicunt mihi: 'Vadis hinc?' Respondi: 'Non'. Reclinantibus autem nobis parumper, oravi ad Dominum ut mihi revelaret opiniones eorum, et apertum est tectum cellule et facta est lux tanquam per diem. Ipsi vero suspicantes quod ego dormirem, resurrexerunt expandentes manus in celum et steterunt in silencio. Videbam ergo demones sicut muscas venientes super minorem; alii quidem super os, alii autem super oculos; et vidi angelum Domini habentem gladium igneum et abigentem ab eo demones. Maiori vero non poterant appropinquare. Circa vero mane reclinaverunt se. Cumque evigilantes psallerunt per unumquodque verbum exibat lampas ignis de ore minoris et ascendit in celum. [*fol.* 42*b*] Similiter autem et cum maior aperiret os suum psallens, tanquam funiculus ignis egrediebatur de ore eius et pertingebat ad celum. Exiens autem inde cogitavi quia maior perfectus erat, minori autem repungnabat inimicus. Explicit exemplum.

V.P., VI, i, 11 (p. 645). (58) Tercium exemplum breve et horridum in eodem libro sic habemus scriptum. Quidam senex deprecatus est Deum ut videret demones et revelatum est ei: 'Non opus habes videre eos'. Senex autem rogabat dicens, 'quia, Domine, potens es protegere me gratia tua'. At vero Deus revelavit oculos eius et vidit eos tanquam apes circumdantes hominem, stridentes dentibus suis super eum. Angeli vero Dei increpabant eos, hoc est prohibebant et impediebant. Explicit exemplum.

[*De S. Iacobo.*]

(59) Quoniam autem memoriale sancti Iacobi valde sollempne est in Galicia, quadam videlicet parte Hyspanie, idcirco

quedam memorialia de sancto Iacobo maiori[1] natu non inutilia hic interserere dignum duxi. Exaretur ergo primo quod narrat magister Hugo de sancto Vic[tore] magnus doctor ecclesie, in suo libro de sacramentis parte xvi capitulo 2. Ait enim in hunc modum. Ego quidem quod de hac re audivi tacere non debeo. Quidam probati testimonii frater narravit mihi, [se] a suo abbate veraciter hoc affirmante audisse, quia aliquando ille cum ad quosdam fratres eminus constitutos visitandos pergeret, in itinere, ut solet, quodam loco hospicium accepit. Ubi factum tunc apud omnes eiusdem loci habitatores celebre paucis ante [*fol.* 43*a*] diebus contigisse didicit. Quidam peregrinus orationis causa ad sanctum Iacobum pergens eodem loco hospitatus est. Nocte autem iter agentibus, ut mos est, ad diluculum surrexit, egressusque de vico in silvam que vicina erat devenit. Ibi comitibus itineris casu, ut solet, perditis, deviare cepit. Cumque longius processisset, obvium habuit quendam venerandi habitus et vultus virum; a quo interrogatus quis aut unde [esset] vel quo pergeret, nomen, patriam et causam itineris exposuit. Ille sanctum Iacobum ad quem tendit protestatur se esse, iampridem etiam omnia de se ipso scisse. Nunc vero quasi beneplacito et grato venisse obviam devocionem laudat, bonum propositum comendat, premium apud se magnum paratum nec longe esse remuneracionem. Multis post hoc verbis hinc inde incurrentibus, tandem miserias et dolores vite huius quales aut quante sint exponit. Omne quod hic amatur quam cito fugiat, et pari modo omne quod timetur vel doletur quomodo sine mora pertranseat. Inter hec et huiusmodi quasi rationabili persuasione paulatim menti hominis nichil sinistrum suspicantis contemptum vite ingerit, metum mortis tollit. Postremo testatur nihil magis virtutis viro expedire quam ut hinc exire festinet, et si alia via non detur, mortem manu sua fortiter lacessat; et non permittat se in hiis doloribus diu teneri quin ad gaudium sibi paratum ire festinet. Quid multa? Deceptus fraudulenti persuasioni assensum prebet et iniecto ferro semetipsum iu-[*fol.* 43*b*]-gulat. Comites eius diu per devia quesitum tandem exstinctum inveniunt. Ad vicum unde exierant cadaver exanime portatur. Et quia hospes apud quem illa nocte

H. de S. Vict. Lib. de Sac., II, xvi, 2 (P.L., clxxv, 583).

[1] MS. memor.

manserat huiuscemodi sceleris conscius videretur, eundem falsa criminacione ad penam exposcunt. Ille dum innocenciam suam sine causa periclitari videret et divinum auxilium intima cordis devocione sibi adesse imploraret, ecce subito qui mortuus fuerat resurrexit, et omne gestum cunctis astantibus et mirantibus exponens innocentem absolvit. Referebat se ab eodem angelo malo a quo ad interfeccionem sui persuasus fuerat ad tormenta deductum: set dum duceretur, quendam splendida facie virum quem sanctum Iacobum fuisse aiebat euntibus occurrisse, eumque ereptum in celum ad thronum iudicis duxisse, illicque precibus pro illo fusis ut vite denuo redderetur obtinuisse. Ibi se multa milia angelorum vidisse affirmabat, de quorum tamen statu et facie interrogatus, nichil in hoc mundo esse dicebat simile illis, quo illam quam in ipsis viderat qualitatem exprimere potuisset, nisi forte ignem aut lucem; et ipsam tamen a longe valde dissimilem. Memorem quidem se esse aiebat, sed exprimere nullo modo posse quod viderat. Explicit exemplum.

Turpin. de vita Caroli Magni.

(60) Occurrit autem exemplum aliud huic materie memoria dignum. Sane sicut refert archiepiscopus quondam Remensis Turpinus nomine, qui cum Carolo quondam rege Francorum et imperatore Romanorum in multis exercitibus preliis et tribulacionibus fuerat, [*fol.* 44*a*] sicut, inquam, refert in quadam epistola quam et ego legi: Carolus memoratus Saracenos qui Christianitatem in Hyspania destruxerant[1] cum conflictu magno eiecit et occidit vel tributarios fecit. Quo facto, reedificavit multas ecclesias que constructe fuerant in honorem sancti Iacobi, quas et Saraceni memorati destruxerant, reedificavit,[2] inquam, ornavit et ad debitum statum reduxit. Hyspania ergo et omnibus terris circumiacentibus ad pacem reductis, rediit in Franciam et transiit in Almanniam, ubi cito post adventum suum usque ad mortem infirmatus est. Interim vero archiepiscopus memoratus quodam die sollempni sollempniter, presente populo, missam celebravit. Et ecce dum clerici cantarent, archiepiscopus brevi sompno arripitur et videt iuxta se exercitum demonum transeuntem. Quibus transeuntibus dixit uni ex eis: 'Quo festinatis?' Qui respondit: 'Carolus ille qui tot mala fecit in mundo iam infirmatur et est prope mortem, et

[1] MS. destruxerat. [2] MS. reedificant.

nos tendimus illuc ut animam eius nobiscum auferamus'. Quo audito archiepiscopus adiuravit eum ut rediret per ipsum (*sic*) et nunciaret ei quid egissent. Hoc facto evigilans sollempnitatem inchoatam consummavit. Post modicum vero iterato missam modo memorato celebrans, sompno ut prius arripitur, et videt multitudinem demonum prefatorum redeuntem iuxta se transire, videt et illum quem alloqutus fuerat et dicit ei: 'Quid fecistis?' Qui respondit: 'Fraudati sumus spe nostra. Nam cum omnia bona sua contra mala ponderarentur, mala sua preponderaverunt, unde et statim voluimus eum habere. Set venit, inquit, ille deca-[*fol.* 44*b*]-pitatus et portavit magnam multitudinem lapidum et posuit in statera cum bonis suis. Et fecerunt bona sua malis contrapositis preponderare, et ita eruit eum de manibus nostris.' Quo audito evigilavit archiepiscopus et intellexit quod mortuus esset imperator et meritis beati Iacobi salutem eternam consecutus: quod et factum est. Nam inquisivit archiepiscopus et agnovit quod eadem hora de ergastulo corporis eductus est.

[PARS II. DE REBUS INFERIORIBUS]

Secunda pars, ut supradictum est, de rebus dicitur inferioribus, scilicet de viciis et virtutibus cum suis quoque pertinenciis, et secundum ordinem alphabeti per rubricas [ ][1] distinguitur.

[*De accidia.*]

(61) De accidia quomodo extinguitur habetur exemplum de beato Antonio de quo sic legitur in Vitas Patrum. Sanctus Antonius cum sederet aliquando in heremo temptatus dixit ad Deum: 'Domine, volo salvus esse et non permittunt me cogitaciones mee. Quid facio in hac tribulacione? quomodo salvus ero?' Et hoc dicens egressus est foras et vidit quendam, tanquam seipsum, sedentem atque operantem; deinde surgentem ab opere et orantem, et iterum sedentem et operantem. Erat autem angelus Domini missus ad correccionem eius et

V.P., V, vii, 1 (p. 584).

[1] Space left for a word.

cautelam dandam Antonio. Et audivit vocem angeli dicentis: 'Sic fac et salvus eris': atque ita factum est.

(62) Quoniam autem orationis devotio et officii ecclesiastici devota audicio accidie repungnant et torpori, probabile sumitur argumentum quod unusquisque quanto se ab orationis devotione et officio ecclesiastico tempore debito subtrahit tanto accidie et torpori cor suum paratum vasculum reddit.[1] Et certe qui se divino officio tempore debito subtrahunt, impune transire non possunt. Huius rei exemplum habes, [*fol.* 45*a*] predicator, de quadam muliere vidua honesta et religiosa occisa ante annos vij in Desmonia apud Caricohele, iuxta Corkagium ubi ego tunc temporis officium lectoris, pro modulo meo, exercui. Sane mulier illa in guerra que tunc temporis fervebat in Vallia, de terra domini David de Barry senioris in Wallia, ubi permanserat prius, fugerat ad dictum dominum suum in Hybernia, et accepit unum burgagium a domino supradicto apud Caritothele ubi braxabat, et labore suo se et quandam sororem virginem xxx annorum fideliter alebat, honeste valde inter convicinos suos conversa. Hec ergo, quia honeste induta procedebat et honeste de labore suo victitabat, credebatur a quibusdam malignis pecunia fuisse opulenta. Quidam ergo malignus, volens habere pecuniam, quam credebat penes se esse in thesauro latitantem, quadam nocte in hyeme parietem camere sue fregit et intrans tristi cultello eam iugulavit. Nichil tamen asportavit; nam ad clamorem mulieris morientis timore percussus statim affugit. Mulier autem hec mortua post aliquos dies apparuit sorori sue mulieri virgini iam memorate, quam aspiciens soror cum magna tristicia quesivit ab ea, quomodo se haberet. Que dixit ei quod bene quidem, et illa quesivit, an aliam penam postquam exivit a corpore sustinuisset. Que respondit quod sic, dicens: 'Postquam,' inquit, 'exivi de corpore excussa fui in ignem'. Soror autem illius cum magna tristicia et admiracione (*sic*)[2] mortis Christi, quesivit ab ea causam. Et illa respondit: 'Quia,' inquit, 'consuevi diebus festivis exire de ecclesia ante communionem'. Soror autem eius hoc verbum non intellexit. Unde adiuravit per mortem Christi quod diceret ei quid hoc esset. Que respondit: 'Non plus tibi dico': [*fol.* 45*b*] et disparuit.

[1] MS. redit. [2] For adiuracione (?).

Suum autem verbum in Anglico fuit, 'quia exivi ante communionem,' etc., hoc est: 'for þat i hoede out er þe ungit'. Muliercula vero superstes postea venit ad me, cum essem apud Caritothele quadam vice, et narravit totum hunc processum, et quesivit a me expositionem verbi memorati. Ego autem quesivi ab ea si soror eius consueverat exire de ecclesia antequam missa terminaretur. Que dixit quod sic, quia enim non habuit aliquem nec aliquam qui sciret de negociis suis curare. Ideo post elevacionem solebat domum regredi, ut videret quod nichil de bonis suis deperiret in domo sua. Ego autem hoc audiens exposui sibi quod querebat, dicens ei: Quod Christiani debent expectare in ecclesia usque ad finem misse, quia in fine sacerdos suscipit corpus et sanguinem Christi pro tota parochia assistente, tanquam os omnium assistencium; unde omnes debent horam illam expectare, certi quod virtute sacramenti, quod sic sacerdos sumit pro omnibus, omnes qui in bona voluntate et devocione presentes sunt, aliquam spiritualem refeccionem in animabus suis suscipiunt. Dixi ergo: 'Unde quod soror tua ante finem misse, quando sacerdos pro omnibus cibum illum suscipit salutarem, recessit, idcirco pena ignis memorata punita fuit'.

(63) Ad idem autem reperitur exemplum notabile secundo Dialogorum ubi sic scriptum est. In uno autem ex hiisdem monasteriis que circumquaque obstruxerat, scil. sanctus Benedictus, quidam monachus erat qui ad orationem stare non poterat, sed mox ut se fratres ad studium orationis inclinassent, ipse egrediebatur foras, et mente vaga terrena aliqua et transitoria agebat. Cumque ab abbate suo sepius fuisset admonitus, ad virum [*fol.* 46*a*] Dei ductus est, qui ipse quoque eius stulticiam vehementer increpavit, et ad monasterium reversus, vix duobus diebus viri Dei admonicionem tenuit. Nam tercia die ad proprium usum reversus, vagari tempore cepit oracionis. Quod cum servo Dei ab eiusdem monasterii patre quem constituerat nunciatum fuisset, dixit: 'Ego venio, eumque per me emendo'. Cumque vir Dei venisset in eodem monasterio, et constituta hora psalmodia expleta, sese fratres in orationem dedissent, aspexit quod eundem monachum, qui manere in oratione non poterat, quidam niger puerulus per

Greg. Dial., II, iv.

vestimenti fimbriam foras trahebat. Tunc eiusdem monasterii patri Pompeiano nomine et Mauro Dei famulo secreto dixit: 'Numquid non aspicitis quis est iste qui istum monachum foras trahit?' Qui respondentes dixerunt: 'Non'. Qui dixit: 'Oremus etiam ut vos videatis quem iste monachus sequitur'. Cumque per biduum esset oratum, Maurus monachus vidit, Pompeianus autem eiusdem monasterii pater videre non potuit. Die igitur alia expleta oratione vir Dei oratorium est egressus, stantem foris monachum reperit, quem pro cecitate cordis sui virga percussit. Qui ex illo die nichil persuasionis ulterius a nigro iam puerulo pertulit, sed ad orationis studium immobilis permansit. Sicque antiquus hostis dominari non ausus est in eius cogitatione ac si ipse percussus fuisset ex verbere.

Cf. V.P., IV, xxxii, (p. 550).

(64) Ad condempnationem accidie et torporis exemplum bene utile legimus in Vitas Patrum in hunc modum. Dederat Deus cuidam solitario nomine Machete hanc gratiam, ut [*fol.* 46*b*] si quando in conventu fratrum per totam noctem et diem agitaretur collacio spiritualis nunquam ille dormitaret: si autem detracciones aut ociosa verba quis temptasset inferre statim ille in sompnum caderet, ut huiusmodi venenum aures eius non exciperent. Hic dicebat dyabolum studiosum ut moveret monachos ad verba ociosa et impungnatorem totius doctrine spiritualis. Ad quam rem utebatur hoc exemplo. 'Loquente me, inquit, aliquando ad utilitatem anime ad quosdam fratres in tantum sompno profundo occupati sunt ut nec palpebras oculorum movere possent. Ego autem videns hoc opus esse demonis ociosarum rerum verba introduxi, ad quas illi gaudentes statim a sompno excitati sunt. Ego autem ingemiscens dixi: Usque nunc de celestibus rebus loquebamur, et omnium vestrum oculi gravissimo sompno tenebantur. Quando autem sermo ociosus inventus est, omnes prompti audire cepistis: quod opus fuit spiritus maligni.'

[*De advocatis.*]

(65) Terribile est dictu et auditu horribile exemplum quod de Stephano rectore ecclesie de Caldecote reperitur. In Anglia siquidem sunt plures ville quarum nomen Caldecote appellatur, set sicut invenimus, quidam Stephanus nomine, qui

rector erat unius Caldecote, cum per plures annos audisset leges, tandem dixit fratri suo militi Roberto de Bloy: 'Nosti Stephanum clericum de Caldecote?' Qui respondit: 'Tu es ille. Signa frontem tuam cruce.' Et ait Stephanus: 'Non novi clericum illum, set quicumque ille fuerit, duo nigri monachi in angulo illo tulerunt contra ipsum sententiam [*fol.* 47*a*] que nunquam poterit revocari'. Et hoc dicto statim expiravit. Explicit exemplum.

(66) Non est silentio pretereundum quod nostris temporibus accidit in Anglia, sicut audivi a fratre Thoma de Uffordia, fratre quondam famoso in Hybernia. Qui et fratrem Hugonem, quondam gardianum Londoniarum, tunc temporis vero Grantebrigie studentem, audivit hunc eventum in sermone suo recitare. Sane erat paulo ante tempus illud quidam clericus Grantebrigie qui leges audivit et in eis multum profecit, set, sicut multi faciunt, legibus [ ][1] minus legitime utebatur. Credebat autem diu vivere, sed deceptus est. Nam, ve misero! quando vivere melius voluit, molestia corporis percussus, ad extrema deductus est. Cumque clerici essent circa eum, ut moris est, appropinquante hora mortis sue, clamavit voce magna cum magno impetu, dicens: 'Appellate! Appellate!' Clericis qui astabant mirantibus et querentibus quid haberet, clamavit iterum et iterum impetuose valde: 'Appellate cito! Quid facitis? Appellate!' Postquam autem ita miserabiliter clamasset, tunc demum dixit voce dolorosa: 'A! A! nimis tardatis, nam sententia data est contra me. Ego dampnatus sum sine fine!' Et post hec verba spiritum exalavit, dampnacionem eternam recipiens, que sibi ad utilitatem nostram, non autem suam, fuerat demonstrata. Attendant placitores et advocati necnon et ballivi, quoniam infelix contra eos manet sententia, si a via recta declinaverint.

(67) Adhuc autem de advocatis quoddam admodum notabile et auditu horribile retulit michi Normannus quidam, de quo satis certus sum et fui quod non referret michi nisi verum. Hoc autem erat quod michi referebat. Erat in civitate Rothomagi quidam [*fol.* 47*b*] clericus nomine magister Willelmus Bodin quem dictus Normannus ita novit sicut illum

[1] Blank space left for word.

quem quasi cotidie in dicta civitate vidit. Advocatus autem erat, et consistorium curie fratris Rigaldi, tunc temporis Archiepiscopi Rothomagensis, frequentabat. Sane in factis suis non incedebat recto tramite, sicut nec multi faciunt illius scientie professores; set ecce qualem finem sortitus erat. Certe, die quadam, cum proponeret ire spaciatum circa horam primam supra pontem Rothomag[ensem], vidente maxima multitudine virorum et mulierum qui in vico et in navibus et supra pontem eundem erant, elevatus fuit a demonibus in altum et portatus in aere ultra aquam Secane que ibidem valde amplitudinis est. Portatus etiam fuit mox ultra magnam abbatiam Beate Marie in pratis, que ibi est et taliter vocatur, scilicet Beata Maria de pratis. Et tandem dimissus deorsum a demonibus, collisus et ad terram confractus et conquassatus fuit, et mortuus miserabiliter mercedem reperit quam promeruit. Explicit exemplum.

Gul. Peraldi, Summa de Viciis.

(68) Adhuc autem valet ad huius peccati detestacionem mira pena qua Dominus solet punire advocatos. Cuidam namque morienti visa est lingua sua cicius aura, i.e. vento moveri, quasi dicens: 'Velox fui ad peccandum'.[1] Hoc est in summa de viciis.

Ibid.

(69) Insipienter valde solent agere mali advocati in morte quando precipue sapientia opus est. Unde quidam, sicut scribitur in summa de viciis, cum offeretur ei eukaristiam in extremis ait: 'Iudicetur prius utrum rectum sit ut accipiam an non'. Cui cum dicerent circumstantes: 'Nos rectum et iustum iudicamus': ait: 'Non est hoc iustum iudicium. Non enim cum[2] sitis mihi pares habetis me malum iuste iudicare.' Verum [*fol.* 48*a*] dixit, quia Deus ipsum ad dampnacionem suam habuit iudicare. Vides si attendis verba miseri, quomodo verba pervertit, non curans de cibo salutari quem debuerat avidissime postulasse; et hoc utique fuit quia os illud non erat dignum illum cibum benedictum deglutire—os, inquam, illud quod veritatem in falsitatem pervertere consueverat.

Ibid.

(70) Alter cum in extremis moveretur ad susceptacionem eukaristie peciit dilacionem: quam cum nollent amici eius dare propter mortem quam videbant in illo, appellavit de manifesto gravamine.

[1] MS. precandum. [2] We should expect *non*.

(71) Adhuc autem decet ut balneentur mali advocati in auro ferventi. Unde legitur in quadam tragedia Senece, sicut ibidem scil. in summa de viciis scribitur, quod visum est cuidam quod viderat Neronem apud inferos balneantem et ministros circa eum aurum fervens infundentes et cum videret chorum advocatorum advenientem: 'Huc,' inquid, 'venale genus hominum, O advocati amici mei, accedite ut in hoc vasse mecum balneemini: adhuc enim locus superest quem reservavi vobis'. Gul. Peraldi, Summa de Viciis.

[*De avaricia.*]

(72) Exemplum terribile in hunc modum refert Gregorius in 4° Dialogorum de avaricia. Crisaurius, sicut Probus propinquus illus, cuius iam superius memoriam feci, narrare consuevit, vir in hoc mundo valde dives fuit: set tantum plenus viciis quantum rebus, superbia tumidus, carnis sue voluptatibus subditus, in adquirendis rebus avaricie facibus accensus. Sic cum tot malis Dominus finem ponere decrevisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit [*fol.* 48*b*] tetros et nigerrimos spiritus coram se assistere, et vehementer iminere, ut ad inferni claustra se raperent. Cepit igitur pallere, tremere, sudare et magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, turbatis clamoribus vocare, dicens: 'Maxime, curre, nunquam tibi aliquid mali feci; in fide tua me suscipe'. Tunc mox Maximus affuit, lugens et perstrepens familia cuncta convenit. Eos autem quos ille insistens sibi graviter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, set eorum presenciam in confussione in pallore ac tremore illius qui trahebatur videbant. Pavo[re] autem tetrorum spirituum huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, aspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibi aderant. Cumque constrictus nimis relaxari[1] iam se posse desperaret, cepit magnis vocibus clamare: 'Inducias vel usque mane'. Set cum hoc clamaret in ipsis[2] suis vocibus de habitaculo sue carnis est evulsus. De quo nimirum constat quia pro nobis ista, non pro se, viderit, ut eius visio nobis proficiat, quos adhuc divina Greg. Dial., IV, xxxviii.

[1] MS. relaxati. [2] MS. tprīs.

paciencia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse et inducias petisse quid profuit, qui easdem inducias quas peciit minime accepit? Explicit.

(73) Quamvis autem in hoc exemplo Crisaurius plenus fuisse [dicitur] viciis et merito tot viciorum tam miserabili dampnacione conclusus, quia tamen inter alia vicia in adquirendis rebus dicitur fuisse avaricie facibus accen[*fol.* 49*a*]sus, idcirco de exemplo proposito specialiter contra avariciam potest sumi inveccio per hunc modum. Beatus Gregorius exemplum narrat terribile de quodam divite nomine Crisaurio. Iste avarus erat collector utique diviciarum sedulus et solicitus; ita vixit in avaricia divicias ardenter colligendo, quamdiu Deus permittere voluit. Set ve misero, quia venit finis eius antequam adverteret—finis dolorosus—talis utique finis qualem meruerat. Nam quando libencius voluisset [vivere?] molestia corporis percussus est. Qui ad extremum veniens, et reliqua verbo ad verbum sicut scriptum est in serie narracionis premisse usque ad finem.

V.P., IV, Verba Sen., vi, 21 (p. 584).

(74) Alia duo exempla super hac materia invenimus scripta in Vitas Patrum, que hic scripta sunt sicut ibidem. Primum est istud. Narraverunt fratres de quodam ortolano, quia laboraret et totum laborem suum in pauperibus expenderet, et tantum sibi retineret quantum ad victum sufficeret. Postea vero immisit Sathanas in cor eius dicens: 'Collige tibi aliquantam peccuniam, ne, cum senueris aut egrotaveris, opus habeas ad expensas'. Et collegit et implevit lagenam de nummis. Contigit autem eum infirmari et putrefieri pedem eius; et expendit quod collectum fuerat in medicos, et nihil ei prodesse potuit. Postea venit quidam de expertis medicis et dicit ei: 'Nisi abscideris pedem tuum putrefiet, scilicet totaliter'. Et constituerunt [diem] ut inciderent pedem eius. Ille autem rediens in semetipsum et penitenciam agens de hiis que gessit, ingemuit et flevit, dicens: 'Memor esto, Domine [*fol.* 49*b*] operum meorum priorum'. Et cum hoc dixisset, angelus Domini stetit et dixit ei: 'Ubi sunt nummi quos collegisti et ubi est spes de qua tractasti'? Tunc intelligens dixit: 'Peccavi Domine, ignosce mihi et amodo ulterius [hoc] non faciam'. Tunc angelus Domini tetigit pedem eius et sanatus est statim. Quod videntes qui factum noverant glorificaverunt Deum.

(75) Aliud exemplum ibi reperitur contra divites et avaros cuius iste textus est. Narravit quidam ex patribus de quodam sene, quia veniens aliquando in civitatem contigit eum sedere ante ianuam divitis cuiusdam qui iam moriebatur. Sedens ergo senex ille vidit equos nigros et terribiles et sessores singulos habentes singulos baculos igneos in manibus suis. Cum vero pervenissent ad ianuam illam, statuerunt equos foras et intravit unusquisque cum festinacione. Infirmus autem videns eos clamavit voce magna dicens: 'Domine, adiuva me'. At illi dixerunt illi: 'Nunc factus es memor Dei quando tibi sol obscuratus est? Quare usque ad hodiernum diem non exquisisti eum, dum adhuc tibi erat splendor diei? Nunc autem in hac hora non est tibi porcio spei neque consolacionis.' Explicit.

V.P., VI, Verba Sen., iii, 14 (p. 656).

(76) Quoniam autem non habetur expresse utrum miser iste dampnaretur aut peniteret in extremis et salutem consequeretur, idcirco quibusdam verbis potest concludi narracio, quibus, salva veritate, terror audientibus incuciatur. Constat enim hunc fuisse miserum et cito post fuisse mortuum. Dicatur ergo post finem narracionis imme[*fol.* 50*a*]diate sub hac forma seu per hunc modum:—Miser iste cito post ivit viam suam. Ivit ut vulgo dicitur ad suam longam habitacionem ubi habet quod hic meruit. Quid ei modo prosunt divicie sue? Ipse qui propter collectionem et avariciam suam equitare debet cum talibus equitatoribus ad ardentem puteum inferni, melius erat ei certe quod nunquam denarium vidissit, melius erat quod nunquam fuisset natus, quia eternaliter dampnatus est. Anglice dicitur:

hym were bettre þat he ne were ne neuer boren
for liif and soule he his forloren.

Hiis verbis aut aliis consimilibus potest exemplum memoratum terminari.

[*De baptismo.*]

(77) Ad commendacionem virtutis et gratie baptizalis refert quedam mirabilia beatus Augustinus de virtute baptismi in libro de Civitate Dei quorum primum est hoc. In Cartagine Innocencia, religiosissima femina, de primariis ipsius civitatis, in mamilla cancrum habebat; rem, sicut medici dicunt, nullis

Aug. de Civ. Dei, lib. xxii, cap. 8.

medicamentis sanabilem. Aut ergo precidi solet membrum ubi nascitur, aut, ut aliquanto homo diucius vivat, tamen inde morte quamlibet tardius affutura, secundum Ypocratis ut ferunt sententiam omnis est omittenda curacio. Hoc illa a perito medico et sue domui familiarissimo acceperat, et ad Deum solum se orando converterat. Admonetur in sompnis propinquante Pascha ut in parte feminarum observancium ad baptisterium ipsa staret, quecunque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum signo Christi: fe[*fol.* 50*b*]cit; confestim sanitas consecuta est, sicut illi civitati per eandem innotuit. Medicus sane qui ei dixerat ut nihil curacionis adhiberet si paulo diucius vellet vivere, cum inspexisset eam postea et sanissimam comperisset quam prius habere illud malum tali inspexcione cognoverat, quesivit ab ea vehementer quid adhibuisset, cupiens intelligere et nosse medicamentum quo Ypocratis diffinitio solveretur. Cumque ab ea quid factum esset audisset, voce velud contempnentis et vultu, ita ut illa metueret ne aliquod contumeliosum verbum proferret in Christum, religosa urbanitate respondisse fertur: 'Putabam, inquid, magnum aliquid te mihi fuisse dicturam'. Atque illa iam exhorrescente[1] mox addidit: 'Quid grande fecit Christus sanare cancrum qui quadriduanum [mortuum] suscitavit?'

Aug. de Civ. Dei, lib. xxii, cap. 8.

(78) Refert adhuc ita ibidem Augustinus. Mendicum quendam podagrum in eadem urbe, cum dedisset nomen ad baptismum, et pridie quam baptizaretur, in sompnis a pueris nigris curatis, quos intelligebat demones, baptizari eodem anno prohibitus fuisset, eisque non obtemperans, eciam conculcantibus pedes eius in dolorem acerrimum qualem nunquam expertus est, estuasset, magisque eos vincens lavacro regeneracionis ut voverat ablui non distulisset, in baptismate ipso non solum dolore quo ultra solitum cruciabatur, verum etiam podagra caruisse, nec amplius, quamdiu postea vixisset, pedes doluisse quis novit? Nos tamen novimus et paucissimi fratres [*fol.* 51*a*] ad quos id potuit pervenire. Sane sic loquitur Augustinus illum reprehendens qui hoc miraculum non vulgavit.

Ibid.

(79) Adhuc quidam Curubitanus de Curubia villa non solum a paralisi verum etiam ab informi pondere genitalium,

[1] MS. ex hac crescente.

cum baptizaretur, salvus effectus est, et liberatus utraque molestia, tanquam mali nichil habuisset in corpore, ut de fonte regeneracionis ascendit. Quis hoc preter Curubin novit et preter rarissimos aliquos qui hoc ubicunque audire potuerunt? Nos autem cum hoc comperissemus, iubente sancto episcopo Aurelio, etiam ut veniret Cartaginem fecimus; quamvis a talibus prius audierimus de quorum fide dubitare non possemus.

De caritate ad Deum.

(80) Caritatem adhuc et amorem nostrum ad Deum extorquere debent beneficia assidua nobis exibita. Exemplum de leone, de quo fertur, sicut dicitur in summa de viciis, quod cum hunc quidam miles a serpente liberavit [et] a milite recedere noluit. Quid igitur excusacionis habebunt, qui deserentes redemptorem suum serpenti adherent infernali? Si lapides cavantur guttis aque cadentis, quam excusacionem habebunt corda dura que non emolliunt assidua Dei beneficia? Ad hoc facit verbum Anselmi in libro meditacionum: Ecce, inquid, Domine quia me fecisti, debeo me ipsum amori tuo totum; quia me redemisti, debeo meipsum amori tuo totum; quia tanta promittis, debeo me ipsum amori tuo totum, immo tantum debeo plus quam me ipsum, quanto tu maior es [me] pro quo dedisti te ipsum.

Gul. Peraldi, Summa Virtutum.

Anselmi Meditat. XI (P.L., clviii, 768-9).

[*De caritate ad proximos.*]

(81) Ad dileccionem proximorum monet nos et movet [*fol.* 51*b*] exemplum beati Iohannis Ewangeliste hoc utique, quod cum ipse devenisset ad ultimam senectutem et vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur nec posset plura dicere verba, ad quamlibet pausam hoc dicebat: 'Filioli, diligite alterutrum'. Tandem discipuli et fratres qui aderant, audientes quod eadem verba semper replicaret, dixerunt: 'Magister quare semper hoc loqueris?' Qui respondit: 'Quia preceptum Domini est, et si sic solum fiat, sufficit'.

Vita S. Iohannis Evangelistae.

(82) Qualis autem debeat esse mutua dilectio caritatis ostenditur exemplo philosophi, de quo dicitur in summa de viciis, quod cum diceretur ei de quodam: 'Ille amicus illius

Gul. Peraldi, Summa Virtutum.

est': 'Cur,' inquid, 'illo divite hic pauper est? Amicus non est qui fortune particeps non est.' Explicit exemplum.

[*De clericis malis.*]

Vita B. Thomae Martyris.

(83) Legitur in vita beati Thome martiris, quod clerici mali et insolentes prestabant magnam occasionem dissensioni que mota erat inter ipsum et regem Anglorum super ecclesiastico, et idcirco ibidem scriptum est quod isti clerici insolentes et mali non sunt clerici set coronati demones.

G.E., I, xlix (p. 136).

(84) In libro quoque qui dicitur Gemma Sacerdotalis reperies super hac materia hoc exemplum. Episcopus Ambianensis Robertus de Camera,[1] vir sapiens et sanctus, cuidam decano suo respondit pro quibusdam, quos ei ordinandos optulerat,[2] petenti in hunc modum: 'Magnam, inquid, elemosinam facere potestis quia non habent aliam warysonam'. Cui episcopus: 'Si propter animarum, inquid, warisonam hoc peterent et non corporum optinerent. Nunc autem ex quo ad corporalia hoc referunt, et temporalia non optine[*fol.* 52*a*]bunt quia indigni sunt.'

Ibid., li (p. 148).

(85) De clericis etiam in eodem hoc exemplum scriptum est. Monachus in Marchia Wallie apud Monemutam de sancta Trinitate nimis acriter et frequenter disputare consueverat. Qui aliquociens prohibitus a priore nichilominus tamen prave consuetudini morem gerens, cum vespere quodam super eadem formidabili de sancta Trinitate materia, de personarum scilicet pluralitate et diversitate et ydemptitate substantie nimis acerbe disputaret, mane facto se litterarum omnium expertem invenit: quarum eciam noticiam nec toto vite suo residuo recuperavit.[3]

In antiquo sermone.

(86) Monet autem clericos ne sint maiestatis perscrutatores exemplum quoddam quod in antiquo quodam sermone reperi, quod et antea frequenter audieram. Sane exemplum hoc est. Cum magister Lanifrancus semel super Secanam iret spaciatum, a sociis suis aliquantulum remotus, ut trinitatem personarum et unitatem essencie ad plenum intelligere meditaretur, vidit quendam puerum cum quod[am] cocleari haurientem aquam de Secana in puteolum. Quesivit magister quid ageret. Respondit puer quod totum Secanam mitteret in fossiculam. Dixit magi-

[1] MS. Conia. [2] MS. optulerunt. [3] MS. invenit.

ster: 'Hoc nunquam poteris consummare'. Respondit puer: 'Sic nec tu illud quod cogitas': et statim puer evanuit. Magister autem volens amplius perscrutari maiestatem, ne opprimeretur a gloria, intravit monasterium in Normannia, et simulans se nichil scire, pro fatuo pro Christo habebatur. Set non potuit lumen tantum latere sub modio. Unde postmodum ad magnum honorem pervectus est.

[*De cogitationibus carnalibus.*]

(87) Si forte queris qua cautela utendum est ad huiusmodi [*fol.* 52*b*] cogitaciones superandas, respondetur tibi in Vitas Patrum ubi sic scriptum est. Frater quidam interrogavit quendam senem: 'Quid facio quia cogitacio mea semper est in fornicacione intenta?' Cui senex: 'Quando demones in corde tuo seminant, et sentis hoc, non colloquaris cum demonibus, quoniam demonum est talia suggerere. Et licet non necgligant hec immittere, tamen non extorquent. In te ergo est non suscipere et suscipere. Scis quomodo fecerunt Madeanite, quando ornaverunt filias suas et statuerunt eas ante in conspectu Israelitarum; non tamen alicui extorserunt, ut miscerentur cum eis: set qui voluerunt, introierunt ad eas. Alii autem indignantes cum interitu eorum qui presumpserunt ulti sunt fornicacionem.' Cui frater: 'Quid faciam quia fragilis sum et superat me passio ista?' Cui senex: 'Intentus esto ad demones, et cum faciunt vicium loqui in corde tuo, non respondeas eis: set surge ora et age penitenciam, dicens; Fili Dei, miserere mei'. Explicit exemplum. Sane ex hoc exemplo habemus quod idcirco fatui cogitationibus carnalibus succumbunt quia eas admittunt et principiis non obsistunt: sicut etiam patet per quoddam exemplum scriptum in Vitas Patrum in hunc modum.

V.P., V, Verba Sen., v, 32 (p. 578).

(88) Frater quidam cum a spiritu fornicacionis temptaretur, venit ad quendam senem magnum et rogabat eum dicens: 'Ora pro me quia a fornicacione sollicitor'. Senex autem deprecatus est Dominum pro eo. Et iterum secundo veniens ad eum, eundem sermonem dixit; et ita frequenter venit ad senem, et ille instanter oravit Dominum pro eo, dicens: 'Domine, revela mihi unde in hoc fratre operacio ista est, quoniam deprecatus sum te et remedium [*fol.* 53*a*] non invenit'. Et revelavit ei

Ibid. 19 (p. 575).

Dominus quod dyabolus egit circa fratrem illum; et vidit eum senex sedentem et spiritum fornicacionis in diversis mulierum formis iuxta illum quasi ludentem cum eo, et angelus stabat missus ei in adiutorium, et indignabatur contra fratrem illum, quia non prosternebat se set delectabatur in cogitacionibus suis, totam mentem suam ad eas inclinans. Et agnovit senex quia causa magis est ab eodem fratre, et annunciavit ei, dicens: 'Tu consentis cogitacionibus tuis'. Et docuit eum quomodo debuit talibus cogitacionibus obsistere; et respirans frater per doctrinam illius et orationem requiem invenit a temptatione illa.

V.P., V, Verba Sen., x, § 55 (p. 601). (89) Aliud ad idem. Venit frater ad abbatem Pastorem dicens ei: 'Multe cogitaciones veniunt in animam meam et periclitor in eis'. Et eiecit eum senex sub aere nudo et dixit ei: 'Expande sinum tuum et apprehende ventum'. Et ille respondit: 'Non possum'. Cui ille: 'Nec cogitaciones prohibere potes ne introeant, set tuum est resistere eis'.

Ibid. § 86 (p. 605). (90) Dixit quidam senex sicut ibidem scribitur: 'Non quia intrant cogitaciones male in nos condempnamur ex hiis set si male utimur cogitacionibus. Fit enim ut per cogitaciones naufragium paciamur, et iterum de cogitacionibus coronemur.'

V.P., ibid. v, § 16 (p. 575). (91) Dixit alius senex sicut ibidem legitur: 'Esto velud qui transit in platea per tabernam et capit uniuscuiusque cocture odorem ut alicuius assature. Et qui vult ingreditur et manducat. Qui autem non vult, odoratus est tantum et preteriit. Ita et tu excute fetorem, surge et ora. Neque enim eradicatores [*fol.* 53*b*] sumus cogitacionum set contra eas luctatores.' Hec sententia super scribitur in Vitas Patrum.

(92) Nunc autem si contingat cogitaciones ita esse importunas quod principiis resistere omnino erit difficile, tunc summum ut credo erit remedium ad crucem vel passionem Salvatoris confugere secundum modum et exempla super in hac materia in Rubrica de cruce et passione Christi digesta.

Greg. Dial., IV (?). (93) De cogitacionibus voluptuosis exemplum notabile in 4 Dialogorum scribitur.

Cf. V.P., V, Verba Sen., v, §§ 3, 13 (p. 573, 574). (94) Contra cogitaciones immundas valet confessio quamplurimum; unde quidam sanctorum patrum dixit cuidam impungnato a spiritu fornicacionis: Fili ne abscondas cogitaciones tuas, ita enim confusus inmundus spiritus discedit a te.

Nichil enim confundit et allidit virtutem demonum, quomodo si quis secreta inmundarum cogitacionum sanctis ac beatissimis patribus revelet.

[*De confessione.*]

(95) De confessione similia occurrunt exempla, silencio utique non tegenda, de quibus hoc unum pono in principio de quo plenam certitudinem habes. Frater Adam Habe, bone memorie, frater utique sanctus et religiosus, necnon et predicator famosus et absque dubio fructuosus, fuit in tempore meo in ordine nostro, qui et custos meus aliquando fuit. Frater iste, quadam vice, cum fecisset magnam populi convocationem, die qua predicavit, antequam populus convenisset, venit ad eum quidam et petebat confessionem; et causa quare venit ad confessionem fuit hec, sicut eidem fratri referebat. Eadam siquidem nocte ipse ivit solus de una villa ad [*fol.* 54*a*] aliam; et cum esset in via, vidit a longe bestiam quandam supra modum horribilem versus ipsum venientem. Ita fuit horribilis quod statim intellexit quod erat dyabolus in effigie illius bestie horribilis. Ipse ergo stetit tanto timore percussus quod fere fuit extra se. Cogitans ergo quid sibi esset agendum, adiutus lumine fidei, licet peccator esset, statim cum securi sive bipenni[1] quam manu gestabat fecit circa se circulum unum de signis crucis Christi. Cogitavit autem et timuit quod propter peccata sua traditus esset in potestatem dyaboli, et intellexit bene quod, nisi Dei adjutorio, dyabolum non posset evadere. Attendens ergo quod Deus misericors est et pronior ad miserandum quam condempnandum, clamavit ad Dominum, dicens: 'Domine, non habeo sacerdotem cui possim peccata mea confiteri. Promitto tibi quod ego dimittam peccata mea, et non habens aliud refugium cui peccata mea interim donec ad sacerdotem perveniam confiteor, Domine, inquit, hec feci et hec, et hec, et sic et sic'; et ita peccata sua Deo confitebatur, acsi eum presentialiter coram se videret. Et ecce, quod dictu mirabile est, inmo magis delectabile, quam cito confessus fuerat unum peccatum, statim crescere cepit circa se murus unus aliquantulum super terram. Ad confessionem vero alterius peccati plus crevit in

[1] MS. bibenni.

altum. Ad confessionem vero peccati tertii adhuc altius erigebatur, et ita paulatim, ad continuationem confessionis huius, excrescebat virtute divina muri huius structura, ita quod, confessione completa, in tantum [*fol.* 54*b*] fuit murus ille ex omni parte elevatus quod steterit intra eum tutus quasi in turre fortissima. Et tamen tanto fuit terrore percussus quod vix potuit aliquam securitatem habere in corde suo; nec mirum, nam in principio, quando, merito fidei, penitentie et confessionis sue, cepit murus memoratus excrescere, venit dyabolus in effigie illa horribili, attemptans in ipsum irruere cum omni conatu suo. Sed ipso adclamante et confessionem inchoatam prosequente, quando dyabolus murum inchoatum conabatur impetuose transcendere, virtute divina cecidit retrorsum. Iterato tamen eumdem impetum faciens, ad murum qui iam altius excreverat transcendit se cum toto conamine [diabolus],[1] misero interius clamante et horrore conspectus eius fere spiritum exalante; reversus diabolus cecidit retrorsum sicut prius. Tales autem impetus et insultus continue faciebat dyabolus in murum ad miserum interius stantem invadendum, sed continue crescebat murus et ipse semper virtute divina repulsus et reiectus est. In ista angustia stabat miser ille intra muros suos usque ad diem. Sed postquam murus totam altitudinem suam acceperat, adhuc dyabolus, cum plus facere non posset, exiliens ultra summitatem muri, caput suum illud horridissimum porrigeret, ut sic pre nimio terrore ipsum confundere posset. Ipse vero miser homo memoratus in tanta fuit angustia et terrore tota nocte quod tot fecit vota Deo, tot promissiones, quod quasi impossibile esset quod ab aliquo implerentur. Qui etiam omni tempore vite sue vivere elegisset in omni paupertate, labore et angustia que posset excogitari, dum tamen vitam habere potuisset, quam iterato in consimilem noctem devenire. Nunc ergo vides, Christiane, quan[*fol.* 55*a*]te virtutis est contra dyabolum vera confessio facta sacerdoti, secundum ordinem ecclesie, ubi tantum valuit contra diabolum illa confessio quam in medio campo fecit Deo. Certe illa confessio nullam habuit virtutem nisi propter bonam voluntatem et propositum quod

[1] MS. darz.

habuit ad confitenda peccata sua debito modo et ad vitam suam funditus pro voluntate Dei emendandam.[1] Homo ergo predictus, confitendo peccata sua cum magno terrore fratri Ade memorato, hoc totum et plura alia circa presentem materiam eidem referebat, dicens ei quod ipse in sermone suo, tacita persona illius, totam seriem propalaret, quod et fecit, ipso ad pedes eius residente. De ista narratione nemo dubitet, nam ab ore dicti fratris totam seriem eventus huius audierunt frater Iohannes de Galetrun et frater Thomas de Upofordia, qui hec michi et multis aliis retulerunt, et multi alii fratres a dicto fratre Adam. Et nescio utrum ego hec ab eo audirem vel non, scio quod illud bene ab eo audissem nisi negligentia vel incuria fuissem impeditus. Et accidit hoc prope Dublinum, et ille cui accidit ballivus erat tunc temporis de Turvi.

(96) Adhuc autem legitur in vita sancti Kentegerni quod quedam domina de Scocia amore illicito militem quendam diligens anulum preciosum quem ei dominus suus contulerat militi donavit. Quadam postea die, cum dominus ille causa venandi silvam intrasset, contigit militem predictum aliis huc illucque ut mos est dispersis solum cum domino remanere. Cumque iuxta fluvium quendam simul duo soli requiescerent, obdormivit miles iuxta dominum suum et extensa a se [*fol.* 55*b*] manu agnovit in eum dominus anulum quem domine donaverat: quem a digito dormientis clam extrahens proiecit in fluvium, et excitato milite reversus est in palacium. Et vocata domina iussit sibi anulum quem in pignus amoris ei donaverat afferre.[2] At illa multum exterrita peciit inducias usque ad triduum, infra quod afferri posset a loco in quo simulabat eum habere in thesauro repositum. Interim domina mittens ad militem cui anulum dederat et intelligens quod anulum amisisset, ad confessionis remedium se contulit beato Kentegerno, tunc illius loci episcopo, peccata sua cum magna compunccione manifestans. Quo facto minister Kentegerni [ ][3] quendam iussu domini sui de fluvio illo apprehendens et exenterans, in eo anulum reperit quem domino suo mox attulit. At ille ex hiis que domina sibi manifesta-

Vita S. Kentigerni.

[1] MS. emendam. [2] MS. auferre.
[3] Blank space left for one word—probably *piscem*.

verat anulum cognoscens mox misit ei. Quem illa cum gaudio suscipiens infra triduum eundem domino suo exhibuit ut promisit.

Pet. Ven. Cluniac. de Miraculis, lib. i, cap. 2.

(97) Adhuc autem quod in libro Petri Cluniacensis abbatis narratur non est tacendum, videlicet quod quidam sacerdos peccato carnis inquinatus, cum sine reatus sui penitencia divina celebrare presumeret et usque ad sacramentum perveniret, ecce subito sacramentum ab eius manibus evanuit;[1] quod et secundo et tercio ei accidit. Unde vehementer stupefactus episcopum suum adiit et peccatum confitens penitenciam accepit. Transacto igitur in penitencia multo tempore, cum ex episcopi dispensacione in spe venie iterum divina celebrasset et usque ad sumptionem eukaristie pervenisset, [*fol.* 56*a*] subito ante oculos eius trium predictarum missarum hostie que prius evanuerant apparuerunt. Calicem vero fere plenum sanguine invenit. Hoc etiam exemplum scriptum est in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis.—Nemo ergo dubitet quin possit invenire a Deo misericordiam si de peccatis suis penitere voluerit, et confessionem puram facere. Nam absque dubio multum placet Deo penitencia vera et confessio pura, quando propter penitenciam et confessionem sacerdotis memorati tantam gratiam sibi ostendere voluit, quod eidem sacrosanctum sacramentum reddere dignatus est, quod propter culpam suam miserabiliter amiserat.

G.E., I, li (p. 147).

Exempla Deodati.

(98) Inter exempla vero Deodati hoc etiam super hac materia reperi. Quedam mulier coniugata, que sub viro adulterata fuerat, mortuo viro suo, vili se subiciens prostitucioni, tantum processit in turpitudine sua quod omnibus bonis suis depauperata fuit, propter quod cum tristicia nimia perfunderetur. Affuit dyabolus in specie iuvenis et dixit ei: 'Quid est quod sic tristaris?' Cui respondit, quod propter hoc quod sic erat depauperata. Dixit: 'Si adquieveris mihi omnia que habebas tibi duplicabo'. Cui concedenti dixit dyabolus: 'Post viii° dies revertar ad te ut facias michi quod promisisti'. Qui abiit et interim procuravit quod misera ditata fuit. Qui rediens dixit ei: 'Fac michi quod promisisti'. Et misere libenter concedenti dixit dyabolus: 'Primum est quod

[1] MS. invanuit.

recipias omnes religiosos in domum tuam et eos facias tecum fornicari. In ecclesia esto garrula, impediens orantes in ea. Pauperes recipias hospicio de die et in nocte eos foras eicias, nichil eis erogando.' Que mandatum dyaboli exsequendo tandem infirmitate correp [*fol.* 56*b*] ta ad desperacionem pervenit. Quod videns filius suus clericus, quem habebat, de salute sua eam monuit diligenter, querens etiam unde ad tantas divicias pervenisset. Que sibi omnia per ordinem narravit. Qui dixit ei: 'Confide de misericordia Domini et abrenuncia dyabolo in cuius servicio diu vixisti, et voca sacerdotem et confitere peccata tua'. Que dixit ei: 'Vade celeriter et quere sacerdotem ut revelem ei peccata omnia mea que in vita mea contra voluntatem Dei perpetravi'. Quo ad ducendum sacerdotem properante, ecce demones cum magno terrore et strepitu venerunt. Quorum impetu et horrore tanto terrore percussa est quod ante sacerdotis adventum mortua est. Quod videns filius confitebatur pro ea et accepit vii annos in penitencia. Quibus expletis apparuit ei mater sua dicens: 'Gratias tibi ago, fili mi, quia penitencia tua me liberavit'.

(99) Unum exemplum super hac materia narravit mihi quidam frater de cuius veritate non dubito. Exemplum autem hec est. Inter Dowisky et Ros habitabat quidam paterfamilias cognomento Palmarius, quia peregrinus fuerat in Terra Sancta; nomen autem eius mihi modo non occurrit. Hic autem domesticus, quadam vice, emit quoddam dolium vini ad tabernandum, et videbatur uxori sue quod vinum emerat nimis care; siquidem nulla erat tunc caristia vini. Unde ex emptione illa dampnum timebat incurrere. Cumque sollicita super hoc, ut moris est, aliquociens cum aliis mulieribus loqueretur, dixit ei vice quadam mulier una: 'Quid dabis mihi, et ego tantum faciam quod tu vendes vinum tuum sicut volueris?' Illa statim, aviditate feminea, pepigit cum ea. Dixit ergo ei malefica: 'Tu modo communicabis in Natali; retineas partem eukaristie in ore tue, et cum [*fol.* 57*a*] domum veneris, mitte illam in dolium vini, et veniet sicut desiderat anima tua'. Erat autem vinum emptum ante Natale, et illa domestica ieiunaverat adventum Domini, et in Natali sequenti erat communicatura, sicut et factum est. Communicavit ergo, et, ad doctrinam iam

dicte malefice reservans hostie sacre particulam, misit in dolium vini. Set ultio divina non defuit, set modo mirabili, pio tamen, affuit. Nam, quando vinum suum extrahere voluit ad vendendum, trahens unam clepsedram post aliam, ut breviter dicatur, nullum omnino vinum reperit. Turbata igitur et stupefacta non modicum, ut certius eventum exploraret, accepit baculum peregrinalem viri sui et misit in dolium, nec omnino guttam reperit, set extrahens baculum, simul et particulam hostie memoratam extraxit. Quam cernens, et factum suum nepharium ad memoriam revocans, intellexit divinam ultionem affuisse. Accepit ergo sacrum symbolum cum timore et reverentia, et accessit ad sacerdotem, et peccatum suum sibi cum magno dolore cordis confitebatur. Qui eventum audiens sibi a seculis inauditum, non est ausus mulieri penitenciam imponere, sed dixit ei ut fratres adiret, consilium securius et salubrius ab eis habitura. Que veniens ad fratrem Donekanum, fratrem nostrum, humiliter ei confessa est; et, data absolutione et imposita sibi pena satisfactoria, cum ad domum suam repedasset, intrans ad locum ubi iacuit dolium, audivit intra dolium quasi vini ferventis susurrum. Accipiens ergo clepsedras quas prius extra dolium [*fol.* 57*b*] dimiserat, foraminibus impressit. Et vix ita celeriter potuit obturare foramina quin vinum violenter erupisset. Recuperato igitur vino, merito confessionis, quod amiserat, de merito malefice commissionis gracias egit benignitati Creatoris.—In hoc exemplo ostendit nobis Dominus evidenter quam sit magne virtutis sacra confessio; ipsa extinguit culpam, ipsa ultionem extinguit divinam, sicut hic videri potest evidenter. Nunquam enim vinum predictum ex culpa[1] merito confessionis fuisset recuperatum, nisi et peccatum eiusdem confessionis et penitencie merito fuisset relaxatum. Hoc exemplum michi retulit frater ille, qui ab ore domestice pretaxate huius rei audierat veritatem. Sane, si quis timeat ne, exprimendo totum casum, maliciosis et fatuis det occasionem male agendi in exprimendo immissionem particule sacre hostie in dolium, quia videlicet homines proni sunt ad malum, poterit qui voluerit, si melius nesciverit, articulum istum per talem modum proponere, ut dicatur quod[2] mulier illa male-

[1] Supply *amissum?* [2] MS. quem.

fica docuit domesticam facere dolio suo quandam fatuitatem peccato plenam, que Deo valde displicuit, unde et peccatum illud valde graviter punivit. Mulier namque domestica fecit sicut edocta fuit, sed ultio divina non defuit, et ita usque ad finem procedatur, ita quod de sacra eukaristia nichil penitus proponatur. Videat quisque quod sane dicat in talibus.

(100) Aliud de eisdem ad idem. Quedam mulier, cum esset devota in orationibus et elemosinis et aliis moribus bonis quam plurimis, peccatum unum, quod in flore iuventutis commiserat, pre verecundia semper ocultabat. Cumque tandem aliquando infirmaretur ad mortem, congregati sunt [*fol.* 58*a*] demones quasi infiniti iuxta habitaculum anachorite in eadem villa comanentis. Inter quos unus sedit quasi pro iudice et quesivit a singulis quid egissent. Surgens autem unus dixit quod cras haberet animam mulieris morbide que ab hominibus sancta fuerat reputata. Dicens quod unum haberet peccatum quod nunquam confessa est: 'Et ego,' inquid, 'quando vellet confiteri, os eius obstruo, ne peccatum sacerdoti demonstraretur': et peccatum nominavit. Anachorita vero audivit omnia. Mane autem mittit anachorita pro sacerdote, visa omnia et audita ostendit ei per singula. Sacerdos autem de consilio anachorite mulierem adiit, quam etiam adhuc de confessione allocutus est. Set nichil ei super hoc peccato voluit intimare. Sacerdos autem, videns eam iam dampnacioni proximam, ultra non dissimulans dixit ei. 'Nonne tale peccatum in iuventute tua commisisti? et mihi illud in confessione non revelasti?' Quod mulier audiens cum dolore maximo et contricione peccatum suum confitebatur et continuo lacrimarum profluvio peccatum illud abluebat quousque spiritum exalavit. Nocte vero secunda congregati sunt alias demones in eodem loco ubi prius, et quesivit demon presidens animam sibi promissam. Et respondens promisor dixit eam iam fuisse confessam, ut dictum est, ac per hoc animam eius ab angelis in celum delatam esse coram Deo.—Ecce quanta virtus penitencie et confessionis per quam potest peccator sic cito separari a diabolo.

[*De coniugio.*]

V.P., VI, Verba Sen., iii, 17 (p. 657).

(101) Orante aliquando bono Machario abbate, vox ad eum personuit sicut scribitur in Vitas Patrum: 'Machari, nondum ad mensuram meriti duarum mulierum [*fol.* 58*b*] pervenisti, que in proxima habitant civitate'. Quo audito surrexit senex et abiit ad eas, et dixit eis cum eas invenisset: 'Dicite mihi operacionem vestram quomodo est?' At ille dixerunt ei: 'Crede nobis, pater, quia non presenti nocte a maritorum lectulis fuimus separate. Quam ergo operacionem possumus nos habere?' Deinde vero rogacione senis compulse dixerunt: 'Nos quidem secundum seculum nobis extranee sumus; placuit autem nobis nubere duobus fratribus secundum carnem. Quindecim anni sunt hodie quod nos due habitamus in domo hac, et nescimus si aliquando litigavimus ad invicem aut turpem sermonem dixit una ad alteram. Cogitavimusque ingredi monasterium virginum, et rogati viri nostri non nobis consenserunt in hoc. Quo facto posuimus[1] testamentum inter nos et Deum, ut usque ad mortem nostram de ore nostro, non egrediatur sermo secularis.' Et dixit senex: 'In veritate quia non est virgo nec maritata neque monacus neque secularis set Deus secundum uniuscuiusque propositum subministrat spiritum sanctum'.

Greg. Dial., I, x.

(102) De voluptate coniugum immoderata narrat beatus Gregorius sacerdos terribile exemplum in primo Dialogorum, dicens: Matrona quedam nobilis in vicinis Tuscie partibus habebat nurum, que intra breve tempus quo filium eius acceperat cum eadem socru sua ad dedicacionem oratorii beati Sebastiani martiris fuerat invitata. Nocte vero eadem qua subsequente die ad dedicacionem predicti oratorii fuerat processura, voluptate carnis devicta a viro suo se abstinere non potuit. Cumque mane facto conscienciam [*fol.* 59*a*] contereret perpetrata carnis delectacio, processionem vero impetraret verecundia, plus vultum hominum erubescens[2] quam Dei iudicium metuens cum socru sua ad dedicandum oratorium processit. Mox vero ut reliquie beati Sebastiani martiris oratorium sunt ingresse, eandem predicte matrone nurum malignus spiritus arripuit et coram omni populo vexare cepit. Primo non fuit in ea nisi

[1] MS. possumus. [2] MS. erubescentes.

unus diabolus, sed cito post, sicut Dominus permisit, ille ab ea exiit et legio eam intravit. Cepit ergo tot motibus agitari, tot vocibus clamoribusque perstrepere, quot spiritibus tenebatur. Sed quamvis Domino peccatum eius displiceret, miserie tamen illius misertus est, et precibus sancti episcopi Fortunati eam a demonibus liberavit.—Quid habes ex hoc exemplo nisi quod diabolo se reddunt qui in coniugio suo inordinate voluptati deserviunt?—Huic etiam consonat exemplum de uxore Tobie iunioris, quod quidem exemplum predicator, si evidenter proposuerit, salubri terrore concutiet audientes. Lib. Tobiae, vi, et seq.

[*De contentionibus.*]

(103) Quem ductorem et auctorem habeant qui contencionibus deserviunt ostendit exemplum scriptum in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis in hunc modum. In coronacione imperatoris Almannie, facta inter barones et principes imperii super dignitatibus suis et privilegiis atque honoribus primis contencione, cum extractis gladiis ob hec militum lx vel plurium strages facta fuisset, demum lite sopita et missa usque ad sequenciam inchoata post ultimam versus modulacionem, apud[1] scilicet *Hunc diem gloriosum fecisti* [*fol.* 59*b*], priusquam ewangelium pronunciaretur, in illo silencii intervallo insidiator ille nequissimus alta voce simili modulacione proclamavit: 'Hunc diem bellicosum ego feci'. Et sic evolando magnam partem tecti ecclesie secum avellens asportavit. Explicit exemplum.—Vides quem ductorem habeant, quem ductorem, immo eciam quem derisorem, qui contencionibus deserviunt. Ministri dyaboli sunt, cuius voluntatem dum faciunt derisioni etiam illius expositi sunt. G.E., II, vi (p. 189).

(104) Adhuc autem, quam horrende sunt contenciones et divisiones declarat exemplum quod michi retulit frater Bonaventura de Tuscia, tunc conscolaris meus Parisius. Ait enim quod quidam magus, vocato ad se, vice quadam, demone suo quem consulere solebat et alloqui, quesivit ab eo si haberet noticiam Merlini. Qui in hunc modum respondit ei: 'Illum Merlinum vestrum bene utique novi eum. Et in proximo est, inquit, ut floreat Britannia super Edwardo sicut floruit sub

[1] MS. ap^{9}.

Merlino.' Hoc autem erat aliquot annis ante guerram Anglie in qua felicis recordacionis Simon de Monteforti interfectus est. Vides ergo quod bellicosos et contenciosos reputat diabolus floridos ac florere ad similitudinem arboris que primo floret ut post fructificet. Siquidem qui eiusmodi sunt in contencionibus suis florent in hoc mundo, sicut videtur dyabolo, quia tandem de eorum animabus proveniet fructus mortis a dyabolo devorandus in inferno; sic tunc floruit Britannia sub principe pretaxato sicut et [*fol.* 60*a*] prius floruit sub Merlino. Nam tempore suo Britannia, que nunc dicitur Anglia, partim contencionibus et bellis intestinis Britonum tunc temporis terre incolarum, partim insultibus Anglorum multociens et multis modis Britones impungnancium, fere deducta fuit[1] ad extremum.—Caveat qui hec legit ne unquam nomen principis memorati exprimere in hoc exemplo publice presumat. Sufficit enim quod dicatur quod dyabolus nominavit quendam magnum principem tunc in Anglia existentem, dicens in proximo esse ut floreat Britannia sub illo sicut floruit sub Merlino.

[*Contra male decimantes.*]

(105) Moveat exemplum subscriptum, moveat, inquam male decimantes. Temporibus nostris erat in parrochia Balirozeri quedam matrona que de ovibus suis habuit anno quodam agnos xx^{ti}. Multum autem sibi videbatur de tam paucis agniculis pro decima duos exsolvere, unde, sagitta dyaboli percussa, x ex agnis suis voluit occultare, ut unum tantum ecclesie solveret pro x agnis qui oculis vicinorum apparerent. Occultavit igitur x ex agnis memoratis sub quodam vase magno, ut non appareret numerus quousque decimam suam fraudulentam exsolvisset. Sed ecce iudicium eius qui omnia contemplatur iocundissimum: soluto agno illo pro decima, non multo post, elevans mulier vas iam dictum, invenit ix agnos mortuos et decimum vivum; que, eventu percussa tam terribili, attendens iustum Dei iudicium, fraudem suam recognovit et agnum vivum ecclesie reddidit, et penitenciam suam de peccato, devote contrita, suscepit [*fol.* 60*b*]. Iste evéntus toti parrochie per mulierem eandem innotuit. Explicit exemplum.

[1] MS. sint.

(106) Inter exempla vero communia hoc exemplum reperitur quod et sollempniter solet enarrari de beato Anselmo Cantuariensi archiepiscopo. Videlicet quod vice quadam in autumpno horreum manerii, ubi tunc erat ingrediens, domum reperit semiplenam, et vidit demonem magnum sedentem super acervum. Dixit ergo ballivo: 'Unde habuimus messem istam?' Qui respondit: 'De dominico nostro'. Et ille: 'Numquid bladum decimastis?' Qui dixit: 'Non'. Et archiepiscopus: 'Statim totum eice et da fideliter decimam tocius'. Quo facto non potuit pars decimata in horreo comprehendi. Mal. 3. *Inferte omnem decimam in horreum meum*, etc.

Inter exempla communia.

Malach. iii, 10.

(*De detractione.*)

(107) In libro Numeri cap. xii reperitur quod locuti sunt Maria soror scil. Moysi et Aaron frater eius contra Moysen. Et sequitur quod dixit Dominus ad eos: *Quare non timuistis detrahere servo meo Moysi? Et iratus contra eos abiit:* et cito post subiungitur: *ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix:* et post dicitur quod *exclusa est Maria extra castra vii diebus*, scil. donec curata est. Ex hiis verbis colligimus quod Maria detraxit Moysi sed non impune. Nam statim percussa est lepra vilissima et exclusa vii diebus a communione et societate populi Dei. In quo datur nobis exemplum terribile; exemplum hoc utique quod detractor, etsi non exterius, interius tamen lepra percutitur spirituali, per quam meretur et dignus est a communione et societate omnium bonorum, nisi per penitenciam [*fol.* 61*a*] curetur, in perpetuum separari. Et idcirco dicitur in Proverb. 24 *Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam* subito veniet *perdicio* illius, *et ruinam utriusque quis novit?* utriusque scilicet detractoris et libentis auditoris.

Num. xii, 1.

Ibid. xii, 8, 9, 10, 15.

Prov. xxiv, 21, 22.

(108) Super verbum vero proximo premissum dicitur in quadam glossa quod beatus Augustinus scripserat in mensa sua vel scribi fecerat hos versus:

In quadam glossa.

Quisquis amat dictis aliorum carpere vitam,
Hanc mensam indignam noverit esse sibi.

Sane si indignus erat detractor mensa Augustini, stultior est stulto si putat se dignum mensa Christi. De qua quidem

Luc. xxii, 28-30. mensa dicit ipse Luca discipulus suus: *Vos estis qui permansistis mecum in temptationibus meis; et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater* [*meus regnum*] *ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo.* Ab hac mensa excluduntur detractores. Canes enim sunt de quibus dicitur in Apocalypsi: *Foris canes.* Dignum est utique ut detractores foris sint a communione sanctorum in patria segregati, quibus nimirum indignum est sanctorum adhuc viatorum secreta communicari, sicut insinuatur in vita sancti Iohannis patriarche Alexandrini, de quo scribitur sic in vita sua.

Apoc. xxii, 15.

Vita S. Ioannis Eleemos. Cf. V.P., p. 188 *a*. Ibid., p. 197.

(109) Adhuc autem in vita huius sancti memorati reperitur exemplum memoria dignum ad sugillacionem detraccionis et detractorie accusacionis. Quod quidem exemplum idem sanctus ad memoriam revocare consueverat quod in hunc modum ibidem scribitur verbo ad verbum. Cum celebraretur illa maxima synodus Nicena, imperatore Constantino presente, plurimi ex clericis seu monachis odientes invicem invicem invidentes adversus al[*fol. 61b*]terutrum cartulas famosa carmina vel accusaciones continentes principi porrexerunt. Qui cum in quibusdam [ ][1] suspicaciones, in quibusdam vero calumpniam et in quibusdam deprehendisset invidiam, omnes illas inscripciones et famosos libellos iussit igne consumi. Adiecit et verbum memoria dignum: 'Vere si propriis oculis vidissem sacerdotem Dei vel monachum delinquentem, clamidem meam explicarem ut cooperirem eum, ne ab aliquo videretur'. Explicit exemplum.—Certe detractores isti, qui ad replicanda mala proximorum sive vere sive false ita proni sunt, non libenter mala aliorum cooperiunt: unde restat nimirum ut, nisi sibi cicius caveant, mala propria nuda et detecta coram iusto iudice in fine deferant, ut impleatur quod dictum est a Domino per Ezechielem prophetam: Quomodo fecit facite sic ei: et in libro Sapientie: *Per que peccat quis per hec et punietur.*

Cf. Ezech. xii, 11; xxiv, 22, 24. Sap. xi, 17.

[*De dilatione.*]

(110) Frater quidam predicator, de conventu quondam Londoniarum, habuit fratem clericum rectorem cuiusdam

[1] Blank space left for one word.

ecclesie. Clericus iste quandam habebat concubinam quam per aliquot annos tenuerat. Frater autem eius, frater predicator memoratus, frequenter rogavit, instigavit et sollicitavit eum ut mulierem illam dimitteret, et de peccato suo Deo penitenciam offerret. Sed non audivit eum. Tandem veniens ad domum eius, idem frater dixit ei: 'Scias in veritate, frater karissime, quod nunquam de cetero intrabo domum tuam quamdiu tenueris mulierem illam'. Ad quod verbum clericus quidem in tantum motus est quod respondit ei dicens: 'Frater, ego promitto tibi fideliter quod ante diem illum dimittam [*fol.* 62*a*] eam'; et diem nominavit. Iam frater eius plus ab eo habere non potuit. Iterum contigit quod idem clericus in quodam esset convivio cum amicis suis, videlicet ante terminum prefixum. Qui cum sederet cum illis iocundus et hilaris et inciperet commedere, versus est perverse morsellus unus in gutture suo et strangulavit eum, et exspiravit miser subito in medio omnium, et recepit iudicium suum in igne infernali antequam veniret dies quam prefixerat ad peccatum suum[1] dimittendum. Explicit exemplum.—Istam narrationem narravit michi frater Robertus de Sudeseye, de ordine fratrum predicatorum, frater utique sanctus et per omnia fide dignus, qui etiam socius fuit fratris predicatoris memorati, videlicet, germani illius clerici de[2] Londonum usque ad domum illius bene per quinquaginta leucas, quam cito frater ille audierat de morte miserabili fratris sui.

(111) Exemplum tercium non minus terribile[3] et notabile ceteris in libro Bede de gestis Anglorum reperies ubi narrat in hunc modum. Quidam rex magnus erat in Anglia nomine Conredus vir iustus et rectus ac timens Deum et recedens a malo. Rex iste pius servientem quendam secum habuit qui domino suo fidelis erat et utiliter ei serviebat, set sibi ipsi inutilis omnino erat. Erat autem miles. Rex autem tanquam vir pius et catholicus miserabatur militis sui miseriam, unde frequenter eum monuit ut ad penitenciam se converteret et iniquitates suas desereret. Ipse regem libenter audivit, et bona promisit. Set tamen nichil fecit. Sic ergo miser vixit et

Baedae Hist. Eccl. v, 13.

[1] MS. inserts ad.
[2] Evidently lacuna here.
[3] MS. c'uibl'e (credibile ?).

in peccato [*fol.* 62*b*] vitam suam enutrivit: et ecce, volente Deo viciis suis finem ponere, molestia corporis percussus, ad extrema deductus est. Rex igitur, audiens servientem suum sibi tam utilem infirmatum, visitacionis gratia venit ad eum et dixit ei verba salubria, monens ut tunc saltem peccatis suis renunciaret et ad Deum se converteret, Deo penitenciam veram quamvis sero offerendo. Dixit enim: 'Misericors est et prestabilis super malicia Dominus Deus noster'. Eger autem verba hec salubria pacienter quamvis non salubriter abscultabat et dixit regi: 'Certe, domine, ego dimittam peccata mea et agam penitenciam. Set si modo in hac infirmitate confiterer, diceretur quod essem timidus et pusillanimis, quod timore ductus modo peccata mea confiterer. Set quam cito convaluero, confitebor et peccatis meis omnino renunciabo.' Rex dicere potuit quod voluit, set ab eo plus habere non potuit. Recessit ergo rex et iterum die quodam venit ad eum. Et ecce, quam cito vidit regem introeuntem, clamans acsi furibundus esset, dixit ad regem: 'Quid vis tu hic? Nunquam poteris aliquid facere quod mihi utile esse valebit.' Cui respondit rex modeste: 'Signa te signo crucis et vide ut sanum sapias'. Qui respondit voce miserabili dicens: 'Non,' inquit, 'insanio, set pessimam scientiam ante oculos meos habeo'. 'Quid est hoc,' dixit rex, 'quid est hoc?' 'Certe,' dixit alius, 'iampridem venerunt duo angeli pulcherrimi et sederunt michi unus ad capud et alius [*fol.* 63*a*] ad pedes, et protulerunt unum parvum libellum et porrexerunt michi ad legendum. Ego legi ibi omnia bona quecumque feceram, set pauca erant nimis. Quo facto librum reposuerunt, et ecce statim venerunt demones in domum istam implentes domum; et unus tanquam magister et princeps ceteris altius sibi sedebat. Unus autem demon surrexit et protulit librum unum supra modum magnum, ponderosum et horribilem, et porrexit mihi ad legendum. Et ecce legi ibi omnia mala mea quecumque feceram ab infancia; non solum opera mala que feceram et verba mala que locutus fueram, verum etiam minutissimas cogitaciones in quibus peccaveram. Quando legeram videlicet quantum volebant, accepit librum a me et dixit ille qui videbatur mihi magister et princeps eorum ad angelos apud me

sedentes: 'Quid hic sedetis? quid expectatis? Bene scitis quod nullum ius in eo vendicare potestis.' Qui dixerunt: 'Verum est: nullum ius habemus in eo. Accipite eum vos et ducite vobiscum in cumulum dampnacionis vestre.' Quo dicto surrexerunt angeli et egressi sunt. Et ecce surrexerunt duo demones et percusserunt me cum duobus ferramentis acutis, unus a parte inferiori et alius a parte superiori, scilicet in capite. Ista modo ferramenta corrodunt interiora mea et quam cito sibi invicem intra corpus meum obviaverint, statim exspirabo. Et ecce parati sunt demones me secum trahere, [*fol.* 63*b*] videlicet ad penam inferni.' Quo dicto statim exspiravit, et detractus statim fuit sicut dixerat ad penam inferni, statim eum demonibus arripientibus, ad ignem infernalem qui nunquam extinguetur pertrahentibus. Et ut ibidem dicit Beda: Constat quod hec tam tristis dampnacio sibi monstratum est non propter ipsum sed propter nos, sicut de quibusdam refert beatus Gregorius in libro Dialogorum.— Greg. Dial., IV, xxxviii. Siquidem propter nos Dominus ei dampnacionem suam demonstravit ad dandum nobis exemplum, ut nobis prospiciamus dum adhuc misericordia Dei misericorditer nos miseros sustinere dignatur. Et sciamus pro certo, quod si ad extremum deprehensi fuerimus in peccato mortali, non plus parceret nobis quam pepercit illi; secundum quod Dominus ipse docet manifeste in ewangelio, ubi legitur quod quidam venerunt narrantes de Galileis quos Pilatus occurrat, et Dominus respondit: 'Credis quod illi [fuerint] *pre* ceteris *peccatores?*[1] *Non, dico vobis; set* Luc. xiii, 1-5. nisi *penitenciam egeritis omnes similiter peribitis*.'

(112) Adhuc autem quam sit patiens[2] redditor Altissimus hiis qui converti differunt de die in diem, ostendit exemplum quoddam quod predictis adnectendum videbatur. Exemplum autem hoc est. Quedam magna domina cum, mortuo domino suo, vidua esset, et a multis in coniugium peteretur, affuit unus inter alios pulcher, sed pauper, probus corpore et in armis famose exercitatus. Cumque diligenter instaret in sui coniugium flectere conatus animum domine, et placeret ei ratione corporis, ratione vero paupertatis, ut moris est [*fol.* 64*a*] displiceret, vice quadam tale responsum dedit ei: 'Karissime, ego talis domina,

[1] MS. potentes. [2] MS. patens.

quomodo te acciperem, cum sis vir tam pauper et tenuis? Non persona tua sed tenuitas tua displicet michi. Si warisonam haberes, libenter te acciperem.' Quo audito, nobilis ille recessit, et viam quandam publicam, ubi mercatores transire consueverant, observavit; et inveniens quendam mercatorem cum magnis diviciis transeuntem, peremit eum et abstulit secum omnia bona sua. Homo itaque repente ditatus est, et, de viro tenui gloriosus effectus, venit ad dominam, et ostendit ei divicias suas, rogans ut eum accipere dignaretur. Que de tot diviciis tam repente acquisitis stupefacta, quesivit qualiter ad tanta bona pervenisset, nec ei voluit adquiescere nisi sibi veritatem intimaret. Cumque amore domine non modicum stimularetur, nolens eam in alico offendere, confessus est ei veritatem. Audiens hoc domina dixit ei quod, si eam habere vellet, iret ad locum ubi iacebat mortuus, et ibi nocte una pervigil pernoctaret. Quod cum faceret et sollicite locum exploraret, vidit in tempestate (*sic*) noctis silencio quod resedit qui erat mortuus, et, extensis manibus ad celum, oravit Dominum, dicens: 'Domine, tu qui iustus es iudex, tu scis quod iniuste mortuus sum. Si placet tibi, facias iusticiam!' Et ruit vox desuper dicens: 'Hodie ad triginta annos vindicaberis'. Hiis dictis reversus est ad terram qui mortuus erat. Rediens [*fol.* 64*b*] igitur vivus ad dominam retulit ei que viderat atque audierat. Cogitans autem domina quod ante tempus prefinitum per penitenciam satisfaceret, accepit eum in virum, et creverunt de die in diem in diviciis et gloria mundi. Sobolem iocundam multiplicaverunt et vicinis nobilioribus se per maritagia confederaverunt. Cumque tempus annuatim transiret, domina crebro maritum suum ad penitenciam faciendam sollicitavit. Qui, gloria mundi excecatus, de die in diem penitere distulit tandiu quod, anno post annum transeunte, annus venit tricesimus. Cumque instaret dies ad ultionem prefinitus, fecit nobilis ille magnum apparatum in quodam castello quod habuit, et omnes amicos ad convivium pro die illo convocavit. Cumque die illo convenissent omnes ad convivium, providit quod nullus ibi esset quem oporteret eum formidare. Convivantibus autem cunctis et letum diem ducentibus, venit ad portam viellator quidam petens, ut moris est, introitum. Quod cum denunciasset ianitor domino suo, non enim aliter quenquam audebat

intromittere, dixit ei dominus ut intraret viellator. Cumque intrasset et tempore oportuno exsequi vellet officium suum, dum viellam suam temperaret, venit quidam, et cum lardo vel alio genere sagiminis derisorie perunxit fila seu pilos virge sue viellaris. Cumque, arrepta virga memorata, super viellam traheret, sonus non fuit, unctione mellos auferente.[1] Quid ergo faceret? In se confusus non modicum, [*fol.* 65*a*] insacculata viella sua, surrexit, exivit et recessit. Cumque aliquantulum elongatus esset a loco, deprehendit quod unam cirothecarum suarum amissiset, et cum eam sollicitus, ut moris est, circa se queritaret, contigit ut versus locum unde venerat se converteret. Et ecce nichil ibi vidit nisi terram planam. Stupefactus autem ad visum, per viam qua venerat repedabat. Et cum venisset ad locum ubi castrum fuerat, nichil ibi reperit, nisi terram planam, et in medio fontem unum, et iuxta fontem cirothecam suam iacentem, castro cum omnibus contentis a terra absortis. Sane Dominus evidenter hoc exemplo demonstrabat quod ipse paciens redditor est; quod si cum tempus transit, ita appropinquatur ultio iusto iudicio Dei, propter quod *non tardes converti* Ecclesiasticus v, 7.
ad Dominum, et ne differas de die in diem, etc. Hoc exemplum predicavit frater Hugo de Succune in partibus transmarinis, dicens quod hoc ita evenisse audierat enarrari, et cum ita sub dubio rem gestam proponeret, dixit ei quidam ex sedentibus: 'Frater, secure narretis hoc exemplum, nam ego scio locum ubi hoc accidit'.

[*De illis qui iniuriam faciunt Ecclesie.*]

(113) Quantum repungnent saluti Christianorum inordinaciones que fiunt in ecclesia testatur exemplum quoddam inter gesta sancti Bricii, condam discipuli et successoris[2] beati Martini. Inveniturenim quod cum sanctus Martinus missam celebraret beatus Bricius vidit dyabolum retro post altare scribentem peccata que fiebant in ecclesia, ridendo, loquendo servicium Dei impediendo. Et dyabolus cum non haberet satis de per[*fol.* 65*b*]gameno volens ipsum extendere rupit pergamenum et collisit capud ad murum. Hoc videns beatus Bricius risit. Celebrata vero missa beatus Martinus increpavit eum de risu; Gesta S. Bricii.

[1] MS. afferente. [2] MS. successoribus.

qui dixit ei causam risus: et coniuratus dyabolus dixit quid scripserat. Beatus autem Martinus populo predicavit, et contriti sunt et confessi ita quod dyabolus coactus est delere quicquid scripserat.

H.S., 2 Mac. ix (P.L., cxcviii, col. 1529).

(114) Quomodo vero Deum offendunt qui iniuriam ecclesie faciunt, exempla subscripta luculenter ostendunt. Legitur in hystoria scolastica de Pompeio quod, postquam illi qui cum eo erant prophanaverunt templum et stabulaverunt equos in portu templi, nunquam post pungnavit quin vinceretur, qui hactenus fuerat fortunatissimus. Et Heliodorus volens templum spoliare etiam ad mandatum regis domini sui divinitus flagellatus est.

2 Machab. iii, 34.

G.E., I, lii (p. 155-6).

(115) Secundum exemplum super hac materia reperitur in eodem non negligendum, et est hoc exemplum. Capta civitate Dublinie ab Anglicis in principio, cum saggittarius quidam inter alios denarium ad crucem illam sollempnem in ecclesia sancte Trinitatis obtulisset, revertens eundem post se statim venientem a tergo suscepit. Cui iterum revertenti et ad crucem reportanti videntibus et admirantibus multis idem evenit. Tum vero coram omnibus confessus est se domos archiepiscopi intra ecclesie illius septa eodem die spoliasse. Et sic penitencia ei super hoc iniuncta redditisque universis que ei obvenerant, tercio [*fol.* 66*a*] denarium eundem cum timore magno et reverencia ad crucem retulit, qui et ibidem tum demum sine motu permansit. Explicit exemplum.—Sane hoc exemplum etiam contra rapinam erit ydoneum si servata veritate de spoliacione domus cuiusdam absolute proponatur.

G.E., II, xi (p. 217).

(116) Exemplum adhuc tercium laudabile valde de materia presenti proponitur nobis in eodam libro de rege Francorum Lodowyco Christianissimo, qui quidem tempore beati Thome Cantu[a]riensi regnavit, et ipsum in regno suo bulliente persequtione regis Henrici habundanter et devote exibuit. Est autem hoc exemplum. Reversus a curia Romana familiaris eiusdem regis clericus, cum iniuncta negocia bene peracta regi significasset, ex habundanti ut fidelis regi videretur, ostendit ei privilegium quo cathedralium ecclesiarum vacancium in regno suo custodiam habere et fructus interim percipere summus ei pontifex indulgebat. Quo rex audito litteras a manu portitoris arreptas statim in ignem misit, dicens se de aliis negociis

effectui mancipatis ei sicut debebat, gratum existere ; super hoc autem negocio vel alio quovis quod ad anime sue periculum vergat, nec a Deo nec ab ipso grates habiturum. Explicit exemplum.—Quam felices essent principes nostri temporis si erga matrem suam sanctam ecclesiam in cele campio (*sic*)[1] exemplum imitarentur cauti regis.

(117) Quam horrenda vero vindicta sequatur impungnatores ecclesie exemplum triste videre potuerunt qui tunc Dublini fuerunt. Siquidem, tenente domino Alano de la Schuche iusticiariam Hibernie, cum fratres nostri Dublini, me presente et consilium, heu! prebente, induissent David de Burgo fratrem domini Walteri nunc comitis Ultonie, venerunt milites eius et armigeri et satellites, et frangentes medium intersticium ecclesie et violenciam crudelem per totam domum facientes, ipsum violenter extrahentes, habitu spoliaverunt et ad seculum reduxerunt, et timeo quod ad dampnum anime sue. Nam, cum postea uxorem duxisset, quasi subito sublatus est de medio.[2] Ob hoc tamen hoc non refero, set propter hoc quod Dublini accidit in die induicionis et abstractionis sue. Siquidem, cum venisset ad ecclesiam nostram, in fine misse commemoracionis sancti Pauli, familia illa furibunda, et ecclesiam interius frangerent et violenciam dampnabilem ubique facerent, quidam ribaldus fortis de domo sancti Thome qui venerat cum eis, quia ibi erat hospicium domini Walteri, postquam multos insultus[3] in hostia interiora ecclesie fecerat, et tanquam furibundus egerat violenciam pro posse suo, egressus, sicut homo crapulatus a vino capud suum ferre non sustinens, habens muro versus novam portam et sic pedetentim progrediens et ad finem fere muri perveniens, subito cecidit et exspiravit, [*fol.* 67*a*] videntibus multis tam nobilibus quam popularibus utriusque[4] sexus tam de residentibus in vico quam de adventantibus diversis occasionibus ad locum illum. Cumque sepultus esset in cimiterio, ex mandato archidiaconi extractus est, et tanquam canis in quadam fossa extra villam sepultus est.

(118) Non est autem minus horrendum exemplum de domino Roberto de Staffordia milite de Mamonia. Qui eodem

[1] Perhaps ‘in certamine tam pio’.
[2] MS. me.
[3] MS. insulutus.
[4] MS. utiqȝ.

die et hora eadam in equo veniens ad eandem ecclesiam propter puerum memoratum extrahendum, ferro coopertus, cum lancea elevata, visu furibundo, ecclesiam nitebatur ingredi; set non obediebat ei dextrarius suus, prohibente catena ex transverso hastu appensa, quam puer tamen sine molestia transvolasset. Set ecce miseria. Cum postea in partibus suis exiret die quodam cum ave sua predatoria,[1] niso ni fallor, et avem retisset nec post de arbore ubi resederat descendere voluisset, lanceam iam dictam quam illuc secum garcio illius detulerat, ad avem superius extendit, ut avis extremitati lancee elevate se applicaret, ut eis mos est, et sic avem ad se reciperet. Levavit autem sursum extremitatem ligneam ferro deorsum dependente; et ecce ruente ultione, urgente ponderositate, lancea quasi fluens cucurrit deorsum et ipsum subito usque ad cor confodit per collum, Deo de eo iustam vindictam expetente, ut qui lancea levata ecclesiam Dei violentare nitebatur, eadam lancea tempore oportuno [*fol. 67b*] confoderetur. Hec ita nota sunt sicut que videmus cotidie oculis nostris. Videant ergo qui iura ecclesiarum temerare presumunt, quid respondebit eis divina iusticia, que absque dubio plus curat de iure quam de muris ecclesiarum?

Manuale (?). (119) Adhuc autem duo hic exempla insero mercedem per similem promittencia violatoribus ecclesie, que quidem scripta sunt in libro qui dicitur Manuale. Primum est hoc. Quidam nomine Richerus in cella ecclesie adherente propriam agnoscens uxorem ita eidem sicut canis inhesit, ut ad tempus ab ea nullatenus divelli posset.

Ibid. (120) Aliud autem ibidem hoc est. Quidam rex Longobardorum hereticus in cimiterio sancti Iohannis sepeliri se fecit. Cuius tumulum quidam vir effringens ornamenta, cum quibus autem [2] rex sepultus fuerat, asportabat. Eidem vero sanctus Iohannes per visionem dixit: 'Cur ausus es corpus istius hominis contingere quamvis fuerit non recte credens, cum mihi se comendavit? Quia ergo hoc facere presumpsisti nunquam in meam basilicam deinceps ingressum habebis.' Quod et ita factum est. Nam quocienscumque voluisset beati Iohannis ingredi ecclesiam, statim, velut guttur eius ab alico validissime feriretur, subito retro ruebat impulsus.

[1] MS. p'datiam. [2] MS. ā.

(121) Exemplum unum horribile contra violatores libertatis sive immunitatis[1] ecclesie in antiquo quodam sermone reperi, et est hoc exemplum. Miles quidam mortuus apparuit alteri superstiti per visionem dicens: 'Noli timere, securus esto. Ego enim veni querere auxilium abs te.' Cui inquirenti [*fol.* 68*a*] de statu suo respondit: 'Ego innumeris affligor tormentis, sed magis intolerabilis pena est mihi quod tale cimiterium violavi et ibi virum vulneravi et capa sua spoliavi, que superponitur mihi, et videor quasi magno monte comprimi. Quapropter rogo quatinus pro me ecclesie et sacerdoti et pauperi satisfacias.' Et cum ille quereret an posset salvari, respondit quod posset per oraciones et precipue per sacram eukaristie oblationem. Ipse vero promisit ei quod faceret pro eo celebrari ad eius liberationem. Mortuus autem tetigit vivum in brachio et perforata est cutis et caro usque ad os in signum ut haberet memoriam promissionis: verumptamen lesus dolorem non sensit.—Heu quid facient tyranni ecclesiarum viatores in inferno, quando iste miles, qui decessit finaliter penitens, propter illam culpam sit afflictus in purgatorio.

In antiquo sermone.

De Elemosina.

(122) Huic exemplo concordat aliud exemplum quod idem Gregorius cito post refert dicens. Hic etiam quidam iuxta nos Deusdedit[2] nomine religiosus habitabat, qui calciamenta solebat operari. De quo alter per revelacionem vidit, quod eius domus edificabatur, set in ea constructores sui solo die sabbati videbantur operari. Qui eiusdem viri postmodum subtiliter vitam requirens invenit quia ex hiis que diebus singulis laborabat, quicquid ex victu atque vestitu superesse potuisset, die sabbati ad beati Petri ecclesiam deferre consueverat atque indigentibus erogare. Qua ex re perpende quia non inmerito domus ipsius fabrica sabbato crescebat.

Greg. Dial., IV, xxxvii.

(123) Unum adhuc exemplum memoria dignum super hac materia invenitur in libro Bede de gestis Anglorum de [*fol.* 68*b*] beato Oswaldo in hunc modum. Beatus Oswaldus rex fuit quondam in partibus Anglie septentrionalibus. Si-

Baedae Hist. Eccl., III, vi.

[1] MS. emunitis. [2] MS. dedt.

quidem tunc temporis 4^or reges ad minus fuerunt in Anglia. Erat autem beatus Oswaldus rex Christianus amore Christi ferventissimus, sanctitate eximius, cultor pauperum et eleemosinarum amator precipuus. Sane contigit die quadam, ut, rege sedente ad mensam et iuxta eum sancto Aidano episcopo tunc illius patrie iuxta eum residente, veniret qui curam gerebat pauperum ex officio; et diceret regi tantam venisse multitudinem pauperum, quod multi superessent qui nichil habuissent, nec amplius esse quod eis posset erogari. Rex vero de pauperibus sollicitus, cum nihil esset ad manum quod eis dare potuisset, extendit manum ad scutellam argenteam et dixit: 'Accipe scutellam hanc et da pauperibus'; loquens de scutella, non tantum de contentis in ipsa. Quod et factum est. Tunc delectatus est episcopus in sincera benignitate et pietate regie mentis, et cum magna iocunditate cordis dixit: 'Numquam putrescat brachium illud'. Que sane imprecacio non a casu venit, set ex instinctu spiritus sancti ex ore illius prophetice emanavit, sicut exitus rei declaravit. Nam beato Oswaldo in iusto bello quod agebat iuste pungnans pro patria ab hostibus interempto, brachium illud amputatum est, set nunquam putrivit nec putrescere potest, sed semper remanet integrum et illesum in theca preciosa preciosissime reservatum. O quanta virtus eleemosine absque dubio in beato Oswaldo satis evidenter et rationabiliter ostendit [*fol.* 69*a*] Dominus, quod nequaquam in viciis finaliter putrescere poterit, qui corde bono et fideli eleemosinis deservire studuerit.

Greg. Homil. in Evang., II, xxxix (P.L., lxxvi, 1300). Mat. xxi, 1.

(124) Adhuc autem unum occurrit exemplum de eleemosina notabile quod refert beatus Gregorius in omeliis super illud ewangelium: *Cum appropinquasset Iesus ierosolymis* etc., cuius ista series est. Caritati vestre indicare studeo quod is[1] qui presto est filius meus Epiphanius dyaconus, in Hisauria provincia exortus, in vicina factum terra Lichaonie solet narrare miraculum. Ait autem quod in ea quidam, Martirius nomine, vite valde venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat. Pergens itaque leprosum quendam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fedaverat, invenit in via, volentem ad suum hospi-

[1] MS. hiis.

cium redire, et pre lassitudine non valentem. In ipso vero itinere se habere perhibebat hospicium, quo idem Martirius monachus ire festinabat. Vir autem Dei, eiusdem leprosi lassitudinem miseratus, pallium quo vestiebatur protinus proiecit et expandit, ac desuper leprosum posuit, eumque suo pallio undique constrictum super humerum levavit, secumque revertens detulit. Cumque iam in monasterii foribus propinquasset, spiritualis pater eiusdem monasterii aperte magnis vocibus clamare cepit: 'Currite, currite! ianuas monasterii aperite, quia frater Martirius venit Dominum portans'. Statim vero ut Martirius ad monasterii aditum pervenit, is[1] qui leprosus esse videbatur, [*fol.* 69*b*] de collo eius exiliens, et in ea specie apparens qua recognosci ab hominibus solet Redemptor humani generis, Deus et homo Iesus Christus, ad celum Martirio aspiciente conscendit, eique ascendens Christus dixit: 'Martiri, tu me non erubuisti super terram; ego te non erubescam super celos'. Qui sanctus vir mox ut est monasterium ingressus, ei pater monasterii dixit: 'Frater Martiri, ubi est quem portabas?' Cui ille respondit dicens: 'Ego si scirem quis esset, pedes eius tenuissem'. Tunc idem Martirius narrabat, quia cum eum portassem, pondus eius minime sentirem; nec mirum; quomodo enim pondus sentire poterat qui portantem portabat? Qua in re pensandum nobis est quantum fraterna compassio valeat, quantum nos omnipotenti Deo misericordie viscera coniungant. Inde enim ei, qui est super omnia, propinquamus, unde nos per compassionem proximi sub nosmetipsos deponimus. In rebus corporalibus nemo alta tangit nisi qui tenditur; in rebus vero spiritualibus certum est quia, quanto plus per compassionem attrahimur, tanto altis appropinquamus. Ecce autem Redemptori generis humani ad edificacionem nostram minime sufficit quod in extremo iudicio dicturum se esse perhibuit; *Quandiu fecistis uni de fratribus hiis meis minimis,* Mat. xxv,
mihi fecistis: nisi ante iudicium hoc in se ostenderet, quod 40.
dixisset; ut videlicet demonstraret, quia, quisquis misericordie bona opera indigentibus exibuit, ei specialiter impendit, cuius hec amore exibuerit.—Iam flores aliquot exemplares ad comendacionem eleemosine sacratissime occur[*fol.* 70*a*]runt de

[1] MS. hiis.

vita sancti Iohannis patriarche Alexandrini, qui et sanctus Iohannes elemosinarius non inmerito nuncupatur.

Vita S. Ioan. Eleem., cap. vii, cf. V.P., I (p. 189).

(125) Nunc autem occurrit exemplum optimum de Petro teloneario de quo scribitur in vita dicti sancti, scil. Iohannis patriarche, in hunc modum. Erat, inquit, thelonearius quidam Petrus nomine multas habens pecunias, set valde inmisericors et nimis avarus. Semel ergo sedentibus in sole pauperibus et calefacientibus se, collaudare ceperunt domos omnium qui eis elemosinas tribuebant, illos autem vituperare ubi nichil acceperant. Dum sic fabularentur et secum quererent qui essent benefici, qui avari, Petri telonearii nomen venit in medium. Et omnibus se invicem interrogantibus, nullus inventus est aliquando de domo illius aliquid accepisse. Dicit ergo unus ex eis: 'Quid mihi dabitis si ego hodie ab eo aliquid benediccionis accipiam?' Et illis cum eo facientibus sponsionem, venit ad portam divitis, et stans illius exspectabat adventum. Contigit autem ut asinus veniret honustus panes deferens in domum eius. Eadem hora supervenit et ipse. Vidensque pauperem et indignans cum lapidem non haberet ad manum, panem unum proiecit in pauperem. Quem pauper accipiens festinavit ad socios, panem ostendens et constanter asserens quod illum ex ipsius Petri manibus accepisset. Post duos dies egrotavit dives usque ad mortem, et in sompnis vidit se raptum ante tribunal Christi et coactum reddere rationem. Sta[*fol.* 70*b*]bant hic Mauri terribiles, qui vite eius seriem ab infancia recenscentes quasi in statera mala eius appendunt. Illic astantes viri splendidi illum adiuvare nituntur, et querentibus quid contra malos actus appendant, dicit unus ex eis: 'Utique hic nihil habemus nisi unum panem quem ante biduum ab isto pauper accepit. Hunc cum non ex voluntate dedit, sed quia per iram (*sic*).'[1] Mox panis mittitur in stateram et factum est pondus equale.[2] Tunc dicunt theloneario hii qui eius adiutores extiterant: 'Vade et amodo vive secundum hoc quod docere te potest panis huiusmodi utilitas'. Evigilans ergo et de visionis horrore perterritus cepit suspirare et gemere sollicitam mentem pertractans, quanta peccata, quam vera ei mala ethiopes

[1] MS. There is evidently a lacuna here. [2] MS. eq̃ie.

obiecissent, quam horrendam sententiam excepisset, nisi misericordia subvenisset. In se ergo reversus dicebat: 'Si unus panis, quem ira iactavi, ita profuit mihi, a quantis malis se liberat et quanta bona meretur qui tribuit in simplicitate, qui miseretur in hillaritate: hilarem enim datorem diligit Deus'. II Cor. ix, 7. Ex tunc itaque mutatus est in virum alterum. Hec autem mutacio dextere excelsi. Factus est subito mitis et humilis, paciens et multum misericors. Dispensit, dedit pauperibus. Sic elemosinam adamavit, sic opera pietatis implevit, ut proprio corpori decerneret non esse parcendum.—Sane videas, Christiane, quomodo virtutem panis huius intelligas,[1] nec dicatur populo quod panis iste ad litteram omnibus malis suis componderavit: hoc enim falsum est; cum tunc in mala voluntate fuisset et ita [*fol.* 71*a*] mortuum opus erat: set dicatur quod ideo ostendit ei Dominus panem illum equiponderare omnibus malis suis, ad ostendendum sibi quod per illum panem positus fuit ad ducendam talem vitam quod bona sua preponderarent omnibus malis suis, sicut post patuit in vita sua.

(126) Petri autem huius perfectio commendatur nobis notabili[2] exemplo subscripto. Nauta quidam sicut refertur in vita sancti Iohannis patriarche memorata de naufragii periculo nudus evaserat, et ad hunc veniens ad pedes eius procidit ante eum, petens operimentum sue nuditatis accipere. Vita S. Ioan. Eleem., cap. vii, V.P., I (p. 189). Ille putans eum esse mendicum expoliavit se tunica sua et dat ei, rogans ut ille hanc vestiret. Nauta illam indui noluit, sed exposuit ad vendendum. Quam ille, qui dederat, videns esse venalem, tristatus est vehementer, et cum clavi se claudens flebat et tribulabatur intra se dicens: 'Quia non fui dignus ut mei memoriam haberet egenus'. Cum vir Dei obdormisset, vidit Dominum tunica quam naute dederat indutum atque dicentem: 'Quid ploras, Petre? cognoscis hanc tunicam? Ecce ego vestior illa ex quo eam pauperi tribuisti et gratias tibi ago quia nudus eram et cooperisti me.' Tunc ille gratiam admirans, pauperes beatificare cepit et dicere: 'Si pauperes ita cari sunt Christo, ut sibi factum reputet quod illis impenditur, non moriar donec fiam tanquam unus ex eis': et ita factum est.

[1] MS. intelligens. [2] MS. notabile.

Nam omnia bona sua pauperibus dedit, et tandem ipse pauper-
Mat. v, 3. rimus pro Christo [*fol. 71b*] effectus est, habens iam premium veris promissum pauperibus, quia *beati pauperes spiritu*, etc. Explicit exemplum.

Vita S. Ioan. Eleem., cap. ix, cf. V.P., I (p. 193-4). (127) Adhuc sanctus Iohannes patriarca, sicut scribitur in vita sua, duxit quendam episcopum, nomine Troillum, ad visitandos pauperes, quos ipse sustentavit in magna multitudine. Et in tantum predicavit ei et sollicitavit ad amorem pauperum, quod idem episcopus xxx libras auri pauperibus illis distribuit. Rediens vero episcopus ille ad hospicium suum et recolens distribucionem auri quam fecerat,cogitansque se tantam pecuniam perdidisse, cepit intra se graviter anxiari in tantum quod gravi febre correptus est. Sanctus autem patriarca eventum audiens et causam intelligens surrexit cito et eum visitavit, verba ei proponens edificatoria quam plurima. Inter que et hec subiunxit: 'Frater mi, pecuniam quam paulo ante pauperibus erogasti, ego tanquam mutuum reputans tibi restituam': quod et fecit. Suscipiens ergo pecuniam recepit statim sanitatem et sancto patriarce multas benedictiones imprecatus est. Volens autem misericors Deus et hunc aliquando paterna pietate corripere et ad gratiam compassionis et liberalitatum erigere, ostendit ei in sompnis post prandium dormienti qua se per avariciam mercede privasset. Vidit enim, ut ait, domum cuius pulchritudinem et magnitudinem ars hominum imitari non potest, et ianuam totam auream et supra ianuam circulum conscriptum: 'Mansio eterna et requies Troili episcopi'. Cum hoc legisset magno repletus est gaudio, sperans certissime quod ei domum illam donaverit imperator. Ecce autem quidam festinanter adveniens iussit deponi titulum atque mutari et alium super[*fol. 72a*]scribi, quem misit rex orbis terrarum. Ablato igitur titulo, aspiciente Troilo, affixus est alius scriptus ita: 'Mansio eterna et requies Iohannis archiepiscopi Alexandrie empta libris xxx'. Cum Troilus ita vidisset, surrexit a sompno et sancto patriarce que viderat enarravit, et ex hoc valde proficiens misericors factus elimosinam adamavit et studiose gratiam liberalitatis exercuit.

Ibid. cap. x, V.P., I (p. 195). (128) Cum vectigalium exactores sicut scribitur in eadem vita quendam[1] graviter perurgerent, in arcto positus, a duce

[1] MS. quandam.

quodam, qui dives erat, supra quinquaginta libras auri mutuas sibi dari poposcit, offerens pignora etiam dupla si vellet. Promisit ille subsidium et dilacione suspendit. Exactoribus denuo constringentibus eum et instanter urgentibus, decurrit ad fontem unde omnes refrigerium hauriebant, et patri piissimo articulum necessitatis exponit cum lacrimis preces adiciens. Mox ille motus in lacrimas votum petentis inplevit, et dixit ad eum: 'Do, fili, si volueris, et ipsum quo vestior indumentum'. Etenim cum ceteris virtutibus admirandis hoc habebat insigne, quod videre non poterat aliquem lacrimantem quin se statim lacrimis irrigaret. Sequenti nocte dux ille vidit in sompnis quod staret quidam super altare cui oblaciones plurimi porrigebant,[1] et pro singulis quas [2] dabant recipiebant centuplum de altari. Viditque se coram altari et patriarcham stantem post dorsum suum. Una etiam coram eo iacebat oblacio, et dixit ei quidam: 'Domine dux, ac[*fol.* 72*b*]cipe et offer ad altare ut recipias centuplum sicut et ceteri'. Illo pigritante, patriarcha, qui post eum stabat, cucurrit, tulit et optulit et sicut ceteri recepit centuplum de altari. Evigilans quidem de sompno dux vocavit illum qui mutuum petierat et ait ille: 'Accipe mutuum quod petisti'. At ille dixit: 'Prevenit te, domine, misericors patriarcha et ante tulit mercedem tuam. Etenim te tardante promissum, fugere compulsus sum ad communem omnium portum.' Tum ille visum recolens ait: 'Vere dixisti quia antetulit mercedem meam'. Antetulit premium, quia non fuit necgligens ad beneficium nec segnis ad meritum. Set ve hiis qui volunt bona set differunt, possunt bene sed necgligunt. Hinc scriptum est: Prov. iii, 28.
Ne dixeris amico tuo; Vade et revertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare.

(129) Aliud exemplum de eisdem. Quidam operibus pietatis deserviens, cum quadam die domum exiret, audivit quendam pre frigore hyemali concutientem, et illum querens, tandem miserum et nudum invenit; et misericordia motus illum in dorso suo, quo suavius potuit, domum reportavit, et vestibus circa eum positis iuxta ignem eum obsequiose collocavit, atque pedes eius aqua calida cum devotione magna lavit. In cuius

[1] MS. porrigebat. [2] MS. quos.

pedibus dum eos lavaret, duo foramina invenit, qui flevit utpote pietate comotus: 'Iste,' inquit, 'pedes perforatos habet sicut Christus'. Et statim qui miser videbatur, non tamen miser set fons misericordie, disparuit. Qui quidem sub specie miserie venerat, ut misericordiam pii domestici approbaret.

In antiquo sermone. (130) [*fol.* 73*a*] Exemplum etiam huic satis consonum in antiquo quodam sermone reperi in hunc modum. Quidam pater familias elimosinis pie deserviens precepit die quodam servienti suo ut xii pauperes amore Christi reciperet. Qui cum respiceret eos, reperit tredecim. Unde et servum suum reprehendit, eo quod fecisset ultra preceptum suum. Cumque hoc tercio factum fuisset, et dominus ille servienti suo nimis esset offensus, eo quod mandatum suum videretur contempsisse, apparuit ei Dominus dicens quod non nisi xii intraverant: 'Et ego fui,' inquit, 'tercius decimus, qui me tibi soli qui hanc amore meo facis elimosinam volui demonstrare'.

Vita S. Marthae. (131) Aliud ibidem et est de vita sancte Marthe. Mortua sacratissima salvatoris hospita Martha beata apud Tharasconam, Dominus Iesus Christus exsequiis eius interesse dignatus est, ignotus quidem fidelibus qui sepulture eius curam gerebant. Quidam vero litteratus Dominum euntem interrogans quis esset, nullum ab eo responsum audivit, sed ostendit ei Dominus codicem quem manu tenebat apertum in quo nichil erat scriptum nisi iste versiculus: 'In memoria eterna erit Martha hospita nostra, ab auditu malo non timebit[1] in die novissimo'. Et cum codicem revolvisset, nihil aliud scriptum invenit. Si tantum commendavit elimosinam sibi exhibitam in corpore suo, nonne elimosinam remunerabit sibi exhibitam in membro suo? Mat. xxv, 40. Immo absque dubio. Ipse est enim qui dixit quod *uni ex minimis meis*, etc.

De excommunicacione.

Greg. Dial., II, xxiii (P.L., lxvi, col. 178). (132) Excommunicacionis sententiam formidandam exemplo terribili beatus docet Benedictus, sicut de eo in 3° (*sic*) Dialogorum [*fol.* 73*b*] scribit beatus Gregorius dicens: Non longe ab eius monasterio due quedam sanctimoniales femine nobiliores genere exorte in loco proprio conversabantur; quibus quidam

[1] MS. timebat.

vir religiosus ad exterioris vite usum prebebat obsequium. Set sicut nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, ut minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se ceteris aliquid fuisse meminerunt; necdum predicte sanctimoniales femine perfecte linguam sub habitus sui freno restrinxerant, et eundem religiosum virum qui ad exteriora eis obsequium prebebat, incautis sepe sermonibus ad iracundiam provocabant. Qui cum diu ista tolleraret, perrexit ad Dei hominem, quantasque pateretur verborum contumelias, enarravit. Vir autem Dei hec de illis audiens, mandavit eis protinus dicens: 'Corrigite linguam vestram, quia si non emendaveritis excommunico vos'. Quam videlicet excommunicacionis sententiam non proferendo intulit, set intemptando. Ille autem a pristinis moribus nichil mutate, intra paucos dies defuncte sunt, atque in ecclesia sepulte. Cumque in eadem ecclesia missarum sollempnia celebrarentur, atque ex more diaconus clamaret: 'Si quis non communicat det locum'; nutrix earum que pro eis oblationem Domino offerre consueverat, eas de sepulcris progredi et ire extra ecclesiam videbat. Quod dum sepius cerneret, quia ad vocem dyaconi clamantis exibant[1] foras, atque intra ecclesiam permanere non poterant, ad memoriam rediit quod[2] vir Dei illis adhuc viventibus mandavit. [*fol.* 74*a*] Eas quippe se communione privare dixerat, nisi mores suos et verba corrigerent.—Sane non est parvipendenda sententia sancte matris ecclesie qua iuste percussum separari communione et societate totius ecclesie tam militantis quam triumphantis clamat etiam hoc exemplum. Quod vero clamabat diaconus: 'Si quis non communicat det locum': sententia sine preiudicio hec est. Si quis non debet interesse communioni altaris, hoc est quando hostia consecratur, et post populus[3] communicat, de ecclesia exeat. Is enim modus tunc in ecclesia servabatur.

(133) Quantum autem dyabolus hoc peccato lucretur non est nobis facile evolvere. Unde quidam dyabolus loquens in quodam demoniaco post multas adiuraciones[4] cuiusdam boni viri dixit ei, quod hoc peccatum erat quo plures lucrabatur. Unus enim excommunicatus una die quandoque facit peccare C Gul. Peraldi, Summa de Viciis.

[1] MS. exhibeant corrected to exeant. [2] MS. q̄.
[3] MS. p' pp' (priusquam populus ?). [4] MS. admiraciones.

personas, dum facit eas communicare sibi. Hoc exemplum summa de viciis scriptum est.

G.E., I, liii (p. 160). (134) Quantum vero timenda est sententia excommunicacionis ostendunt exempla quedam scripta in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis. Primum autem hoc est et in hec verba scriptum est. Exemplum de beato Bernardo abbate Clarevallensi,[1] qui cum ad ecclesiam quandam venisset, sicut in legenda ipsius reperitur, in qua [2] propter muscarum ingruentem habundanciam nec etiam divina celebrari poterant, et hoc ei referretur, subiecit vir sanctus : 'Et ego in nomine Domini eas excommunico'. Mane vero omnes tam in ecclesia quam per claustra domus et septa mortue invente sunt.

Ibid. (135*a*) Aliud autem ibidem reperitur in hec verba. Fuit et mulier eiusdem, scil. Bernardi, tempore ad quam [*fol. 74b*] demon incubus consuetudinem habens quociens volebat sibi violenter invitam ad abusum supponebat. Que cum abbati, scil. Bernardo, adducta fuisset et res cognita, statim candelis accensis demonem excommunicabat et omnem ei communionem cum illa Christiana ex parte Dei Christique Iesu efficaciter interdixit, et sic mulier a tanto incommodo perpetuo curata recessit.

Ibid. (135*b*) Tercium autem sub hac materia subiungitur exemplum ibidem immediate in hec verba. Item exemplum de sancto Nannano, qui vixit in villa in Hybernia,[3] quem eius usque in hodiernum illustrat ecclesia, ubi tanta excreverat pulicum multitudo, ut ea pestilencia locus ille fere desertus et habitatoribus vacuus exstitisset, per excommunicacionem et imprecacionem suam in pratum quoddam proximum deportavit, unde et meritis sancti eiusdem a Deo locum illum vis divina mundavit, ut nec unus postmodum ibi reperiri potuisset. In prato vero tanta superhabundabat copia, ut non tantum hominibus verum eciam bestiis maneat inaccessibile.—Sane talia et plurima consimilia reperiri possunt super hac materia quibus sententia Ibid. (p. 161). ecclesie ostenditur formidanda. Si enim in demones et etiam in vermes et bestiolas quas excusat a crimine ipsa bestialitas tantam vim habet inprecacio, non parum hominibus ratione preditis, cum

[1] MS. darevalensi. [2] MS. inserts cum.
[3] MS. Nano qui uieu . i . villam ī Hybernia.

culpas scienter admittunt a quibus excusari non possunt, metuenda est excommunicacio legittime facta, et bonorum virorum imprecacio.

De exsecutoribus malis.

(136) Quidam frater de Burgundia oriundus, nomine Vincencius, narravit fratri Iohanni de Kylkenni [*fol.* 75*a*] quondam custodi in diversis custodiis in Hybernia, aliquando de Ponte aliquando de Corkagio, viro sancto, discreto et fide digno eventum subscriptum. Frater vero Vincencius memoratus tunc temporis erat custos in Terra Sancta, et venit tunc pro custodibus illius terre ad capitulum generale. Sane eventus quem frater ille retulit, quem et ipse novit certitudinaliter, ut asseruit, hoc erat: Quidam usurarius erat in Burgundia qui omnia bona sua vel fere omnia contractu usurario adquisierat. Erat autem dives valde. In hunc modum vixit quamdiu Deus voluit. Tandem aliquando molestia corporis percussus, usque ad mortem inflatus[1] est. Decubans igitur in lectulo egritudinis sue, procurante gratia miseracionis divine, cogitavit omnes annos suos in amaritudine anime sue. Ponebat autem omnia bona sua temporalia ante oculos vite sue, et manifeste vidit quod de omnibus que habebat, quasi nichil suum erat; set bona erant aliorum quibus eos contractu suo usurario spoliaverat. Talia revolvens in corde suo, cum solus iaceret in lectulo, amaritudine repletus erat. Set quid faceret? Oportunitate favente vocavit ad se sacerdotem suum parochialem et duos vicinos suos de quibus confidebat, et in hunc modum eos allocutus est: 'Demum vos scitis quod ego multa bona congregavi. Et sciatis quod omnia vel fere omnia usurarie adquisita sunt. Unde bona mea non sunt, sed bona eorum a quibus malo modo extorsi ea. Unde non possum de eis tanquam de bonis meis disponere, nec possum de eis testamentum condere. Nunc ergo constituo vos tres executores meos [*fol.* 75*b*], adiurans vos quam possum et rogans quod inquiratis et inquiri faciatis diligenter a quibus bona hec lucratus sum, et sua singulis restituatis. Et rogo, inquit, quod hoc mihi omnes concedatis, quia ista infirmitas ita opprimit me, quod ego de bonis istis ordinare non possum.'

Ex libro F. Jo. de Kilkenny

[1] MS. influatus.

Consenserunt autem ei quod fideliter facerent omnia secundum verbum suum. Hoc autem ei non sufficiebat; sed ultra hec anathematizando et imprecando dixit eis: 'Modo ego vado viam meam et non possum de rebus istis disponere. Libenter tamen, si Deus mihi spacium concessisset, de eis disponerem. Propter quod rogo Dominum quatinus, nisi mihi feceritis secundum quod promisistis, singuli vestrum singulas istas ultiones a Deo recipere valeatis; ut videlicet tu,' inquit alloquens unum illorum, 'igne infernali cum magno tormento consummaris; et tu,' inquit alloquens alterum, 'leprosus vilissime abiectus efficiaris: et tu,' inquit etiam ad tercium, 'subita morte moriaris'. Hiis dictis cito post viam mortuus est (*sic*), et omnia bona que adquisierat ad dispositionem trium memoratorum derelicta sunt. Isti ergo tres amici, ut ita dicamus, videntes tot bona, tantam affluenciam diviciarum, percussi cupiditate dyabolica, dixerunt ad invicem: 'Quo modo et quando inveniremus tantorum bonorum vendicatores? Quid faciemus, viri fratres?' Erat unum hoc concilium omnium: 'Dividamus bona ista in tres partes et accipiant interim singuli singulas partes acsi essent ad [?] bona illa mutuo accipienda': quod et factum est. Quid dicam dicam [*sic*]? Ditati sunt viri val[de], [*fol.* 76*a*] creverunt in bonis et honoribus, inter magnos magni effecti sunt. Set ve miseris, quia totum factum est ad malum eorum. Nam quando melius vivere credebant, quando in bonis suis melius sibi complacebant, ultio Dei ruit super eos secundum quod monens memoratus Deum rogaverat. Unus enim eorum morbo ignis infernaliter cum diro tormento et exquisito consumptus est; alius leprosus vilissime effectus est; tertius vero, non magno intervallo temporis interiecto, subito mortuus est. Nam quando unus eorum vindicta Dei percussus est, alii causam advertere non curaverunt, et postea cecidit super omnes iusto iudicio ira Dei. Ecce autem qualem retribucionem se preparant, qui bona mortuorum scienter male tractant. Certe si hi impune transeunt, mercedem dampnacionis eterne nisi penituerint recepturi sunt. Explicit exemplum.—Frater Vincencius memoratus omnia hec novit evidenter, sicut fratri Iohanni memorato retulit. Qui scilicet frater Iohannes et hanc narrationem in libro suo scripsit, de quo etiam ego exscripsi eam manu mea.

(137) Adhuc autem ad suggillacionem quorundam exequtorum occurrit unum exemplum notabile, quod reperitur in gestis Caroli regis Francorum et imperatoris Romanorum; quod etiam in antiquo quodam sermone reperi et alias etiam audieram enarrari. Exemplum autem hoc est. Erant quondam duo milites stipendiarii cum Carolo rege Francie. Hii cum essent in exercitu regis, contigit unum illorum infirmari usque ad mortem. Videns autem se ad extrema propinquare, dixit socio suo: 'Karissime, ego confido de [*fol. 76b*] te. Habeo equum et pannos meos et arma mea. Accipias ea et distrahas et expendas pro anima mea.' Infirmitate igitur invalescente appositus est ad patres suos. Quo mortuo socius eius, habens res illius memoratas, arma et vestes pro anima sua dispensavit: equum autem quia bonus erat sibi retinuit. Post viii° dies apparuit ei socius eius iam mortuus. Quem cum videret, quesivit quomodo se haberet. Qui respondit dicens: 'Modo bene est mihi. Set hactenus mihi male fuit. Nunc autem liberatus sum a pena, et prius fuissem nisi a te fuissem (*sic*).[1] Si enim res meas quas tecum dimisi distribuisses pauperibus qui pro me orassent, non sustinuissem tantam penam. Quamobrem tu cras mala morte morieris.' Quod et factum est. Nam die crastina venit circa eum multitudo demonum in specie corvorum, et elevaverunt eum in altum valde, et postea dimiserunt eum. Qui cecidit supra rupem quandam asperam,[2] et confractis et conquassatis membris et cervicibus recepit quod ex iniquitate et infidelitate sua promeruerat. Explicit exemplum.

Turpin. de Vita Caroli Magni.

(*Contra laborantes diebus festivis.*)

(138) Quam sit periculosum dies festos operibus violare servilibus testantur exempla in libro scripta et reperta qui dicitur Gemma Sacerdotalis. Primum autem est hoc in hec verba scriptum. Exemplum de Radulfo de Faentiis[3] avunculo regine Alienor, qui contra dissuasionem regis Henrici secundi in Anglia apud Wodestokes parasceue ante Pascha, die videlicet quo Dominus pro nostra salute crucis patibulum ascendit, venacioni indulgere presumpsit. Set statim ulcio [*fol. 77a*]

G.E., I, liv (p. 162).

[1] *Supply* deceptus *or* retardatus (?).
[2] MS. aspersam. [3] MS. Facentiis.

divina, equo in silvam post feram admisso, quoniam locus ille spinosus est, oculum ei a capite, terribili cunctis exemplo, in perpetuam temerarie transgressionis notam, dextrum avulsit.

G.E., I, liv (p. 162). (139*a*) Secundum ibidem in hec verba scriptum est. Item de sancto Laurencio certum est quod in suos transgressores frequenter graviter animadvertere solet. In partibus sane nostris tempore regis Stephani Demetie finibus accidit quendam die sancti Laurencii messem a campis domum carro deferre. Et ecce ignis quasi subito de celo demissus bladum totum cum carro consumpsit. Boves etiam carrum trahentes, alii exusti sunt, alii vero discurrentes in mare propinquum ab altis rupibus quasi furibunda debacacione precipitati sunt. In quo notabile est quod martiris sui, quem igne tam graviter examinari voluit, iniurias Dominus igne precipue vindicare consuevit.

Ibid. (139*b*) Tercium est hoc ibidem scriptum. 'Vidi,' inquit auctor libri, 'occulis meis panem eo die coctum qui propter miraculum et novitatis ostentum circumferebatur ad ostendendum, intus et extra cruore manantem.'[1]

Ibid. (140) Quartum etiam ibidem[2] hoc est et in hec verba scriptum. Similiter et de sancta Eiswetha (*sic*) finibus nostris, cuius ut nostis festo locum illius petentes ea presertim opera, que festivis diebus facere consueverant, coram omnibus ibidem tanquam amentes et extra se facti representare solebant. Explicit exemplum.—Sententia huius exempli est hoc, quod videlicet quidam ibi, scilicet in Marchia Wallie, qui solebant temerarie diebus [*fol.* 77*b*] festivis operari, ad locum sancte Eiswethe venientes secundum morem patrie tanquam amentes et extra se facti sunt, et tunc sicut operati fuerant in diebus festivis, ita per similitudinem talium operum furibunde se movebant. Et ita opera illicite facta representabant. Siquidem in loco illo Dominus tales transgressiones ad correccionem aliorum punire consueverat.

Vita S. Audoeni (ASS. Aug., iv, p. 813). (141) Adhuc autem terribile exemplum super hac materia invenitur in vita sancti Audoweni archiepiscopi Rothomagensis in hunc modum. Quadam die beatus Audowenus iter agens obvium habuit quendam pauperculum. Qui cum dominico die in mola farina[m] conficeret, pollex manus eius ad superiora

[1] MS. manentem. [2] MS. idem.

manus eius ita astrictus[1] est, ut sanguis fixura pollicis exiret, ipsumque lignum quo mola rotabatur inter pollicem et palmam ita stricte tenebatur, ut avelli inde mullatenus potuisset. Curatus est autem a sancto Audoweno signo crucis sibi impresso, cum procidens reatum suum lacrimaliter (*sic*) confiteretur.

De fide.

(142) Ad commendacionem fidei et sugillacionem infidelitatis et defectus soliditatis in fide videtur michi plurimum valere quod retulit michi frater Thomas de Okoyn, frater ordinis nostri, vir bonus et fidelis et admodum litteratus, qui etiam ad episcopatum Clonensem assumptus est, postquam per plurimos annos in paupertate et humilitate et predicacione autentica et edificatoria, obsequium sedulum Deo exhibuerat. Episcopus autem existens retulit michi rem gestam dicens: Ego, inquit, quando predicacionis officium [*fol.* 78*a*] exercebam in ordine, veni quadam vice ad predicandum in Connakcia. Et ecce tunc temporis in episcopatu Clufertenci, mirabilis, immo miserabilis, erat pestilentia. Ubi enim homines ibant ad carrucas suas vel alias in agris aut in nemoribus ambulantes, videre solebant, ut michi referebat, exercitus demoniorum transeuncium et aliquociens inter se compungnancium. Ad quorum visionem statim fuerunt infirmitate percussi et morbidi effecti, languentes et in languore decubantes, necnon et multi mortui miserabiliter. 'Quod ego,' inquid, 'ut audivi, feci convocacionem populi non minimam set magnam, et predicavi verbum Dei, huiusmodi verba dicens inter alia: Modo, dixi, vos habetis in vobis magnam pestilenciam, et procuratur a demonibus quos frequenter in partibus istis cernunt plurimi ex vobis. Scitis quare demones habent potestatem huiusmodi nocumenta nobis inferendi? Certe, inquio (*sic*), hoc est propter defectum fidei vestre. Vos nimis timetis potestatem eorum, et non creditis nec cogitatis nec confiditis quod Dominus velit vos defendere et custodire ne possint vobis nocere. Et propterea sustinet Dominus quod habeant[2] potestatem faciendi vobis malum quod faciunt. Si haberetis fidem firmam, et crederetis firmiter quod nichil possunt nisi quantum permittit Dominus, et emendaretis vitam vestram,

[1] MS. afflictus. [2] MS. hanc.

rogantes Dominum instanter quod defendat vos ab insidiis eorum, certi sitis quod vobis nocere non valerent. Et vos, inquit, videtis et scitis quod nos sumus homines de mundo qui [*fol. 78b*] plus facimus contra eos et plura mala dicimus de eis; et ego sum hic stans et omnia hec mala dicens de eis et predicans; et ego volo et dico eis quod veniant ad me et faciant michi quicquid possunt. Veniant, inquid, demones si audent, et omnes veniant! Quare non veniunt? Quid faciunt? Ubi sunt? Huiusmodi verba insultatoria replico in auribus totius populi.' Et ecce ab illa hora evanuerunt demones, ita quod nunquam postea in terra illa apparuerunt, et statim cessavit pestilencia que tandiu in populo miserabiliter grassata fuerat. Videtis quam parum possunt demones ubi obviat eis firma fides ex quo ad vocem insultatoriam unius fratris pauperis ex firma fide procedentem evacuatus erat conatus eorum. Explicit exemplum.

De filiis malis male se habentibus erga parentes.

Gul. Peraldi, Summa de Viciis.

(143) Quidam paterfamilias senex totam hereditatem suam dimisit filio suo; qui primo benigne [se] habuit erga patrem, sed post expulit eum a talamo suo, volens eum talamum habere sibi et uxori sue, et ad ultimum fecit ei lectum fieri post hostium. Et cum yems esset et pater senex frigore gravatus quia filius abstulisset sibi bona coopertoria, ipse rogavit filium filii sui ut rogaret patrem pro eo ut daret ei ad tegendum se. Puer autem vix obtinuit duas ulnas burelli a patre suo ad opus avi sui, et cum alie due remanerent patri pueri, puer flendo rogavit eas sibi dari. [*fol. 79a*] Requisitus a patre quid inde faceret: 'Servabo,' inquid, 'eas quousque sis qualis est pater tuus. Nec tunc tibi dabo amplius sicut nec tu vis plus modo dare patri tuo.' Hoc exemplum scriptum est in summa de viciis.

Aug. de Civ. Dei, XXII, viii, 22.

(144) Quam sit periculosum et Deo odiosum quod parenti proles inferat iniuriam, exemplo quodam tradito a beato Augustino in libro de civitate Dei tibi[1] evidenter declaratur. Ait enim: Decem quidam fratres, i.e. decem pueri, quorum vii sunt mares, tres femine, de Cessarea Cappadocie suorum

[1] MS. ti.

civium non ignobiles, maledicto matris recenti, patris eorum obitu destitute, que iniuriam sibi ab eis factam acerbissime tulit, tali pena sunt divinitus coherciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum. Omnia enim membra ita habeant tremencia, ita horribili et terribili tremore et concussione, ut in hac fedissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto pene vagabantur orbe Romano. Ex hiis etiam ad nos venerunt duo, frater et soror, Paulus et Pauladia, multis aliis locis miseria diffamante iam cogniti. Venerunt autem ante Pascha ferme dies quindecim, et ecclesiam cotidie ingredientes in ea memoriam gloriosissimi martiris Stephani frequentabant, orantes ut sibi iam placaretur Deus et salutem pristinam redderet; quod et misericorditer deinde[1] factum est. Explicit exemplum.—Vides Christiane quam gravi ulcione percussi sunt qui iniuriam parenti inferre non timuerunt. Talis utique ac tanta fuit hec ulcio quod oculos civium suorum non ferentes, toto pene [*fol. 79b*] mundo vagabantur incerti, ut exemplo eorum ubique castigarentur Christianorum filii ne qua occasione parentibus audeant[2] iniuriam irrogare.

De furtis.

(145) Exemplum notabile multum valens ad detestacionem furti reperi in vita beati Brandani hunc habens modum. Beatus Brandanus, cum venisset in insulam quandam cum fratribus suis secum navigantibus, venit ad opidum quoddam, ubi invenit domum paratam et stratam lectulis et sedibus et mensam positam et lintheamina et panes singulos miri candoris et pisces. Sciens beatus Brandanus hec a Deo sibi et suis esse parata, suscepit ipse et sui ibidem refeccionem. In illa autem domo erant appensa ad parietes[3] vascula diversi generis metalli, frena et cornua argento circumdata. Precepit autem beatus Brandanus sociis suis dicens: 'Cavete fratres ne Sathanas perducat nos in temptacionem. Video enim illum, scilicet dyabolum, unum ex tribus fratribus, qui post nos venerunt de nostro monasterio, suadentem de furto pessimo.' Siquidem tres fratres, de quibus loquebatur, dimissi domi a sancto

Vita S. Brandani.

[1] MS. dand'. [2] MS. audiant. [3] MS. parites.

Brandano quando per mare ivit, navigio eum sequebantur,[1] dimittere eum non sustinentes. Cum autem post refeccionem et opus Dei peractum fratres obdormissent, vidit sanctus Brandanus opus dyaboli, scilicet infantem ethiopem habentem frenum in manu et iocantem ante fratrem predictum. Et statim sanctus Brandanus surrexit et cepit orare pernoctans usque ad diem. Tempore vero oportuno ceperunt iter agere. Tunc dixit eis beatus Brandanus: [*fol.* 80*a*] 'Ecce frater noster, quem dixi vobis heri, habet frenum argenteum in sinu suo'. Et cecidit ante pedes viri Dei dicens: 'Peccavi, pater, rogo te ora pro anima mea ne pereat confestim'. Omnes fratres consternebant se ad terram, deprecantes Deum pro anima fratris. Elevantes autem se fratres a terra elevatoque fratre a sancto patre, ecce viderunt ethiopem parvulum prosilire de sinu fratris, et clamantem voce magna et dicentem: 'Cur me, vir Dei, iactas de mea habitacione in qua habitavi vij annis et facis me alienari ab hereditate mea?' Sanctus Brandanus conversus ad fratrem dixit: 'Sume corpus et sanguinem Domini: hic habebis locum sepulture'. Quod et factum est: et sic anima fratris salvata est, et ab angelis lucis est suscepta videntibus fratribus.—Vides autem hoc exemplo quod, quam cito te ad furtum applicas, facis te tanquam symiam dyaboli cum quo ludit ad libitum. Set tandem ludet tecum maledictus[2] quia suspendet animam tuam in patibulo inferni: ita certe servisset illi misero, de quo nunc narratum est, nisi sanctorum virorum oraciones eum de manu dyaboli eripuissent. Unde in Apocalypsi 9 narratur quod maligni spiritus habent potestatem super eos qui non egerunt penitenciam de peccatis suis, et precipue, sicut dicitur in fine, de furtis suis.

Apoc. ix, 3, 21.

In sermone Alberti Archiep. Armach.

(146) Nunc autem occurrit exemplum quoddam admodum terribile quod narravit in Hybernia, in sermone suo, magister Albertus, quondam archiepiscopus Armachanus, contra furtum, hunc habens modum. Tres peregrini exierunt de terra sua in Yndiam, ut ibi [*fol.* 80*b*] adorarent reliquias beati Thome apostoli. Qui cum intrassent quandam villam terre illius, et ita gaudentes fuerunt habitatores de adventu talium, ut quasi

[1] MS. sequebatur. [2] MS. maledictum.

contencio esset inter burgenses in cuius domo deberent nocte illa manere, tamen tandem dimiserunt eos preposito ville ob reverenciam suam. Mane autem facto, stravit dives equos suos, et, valefaciens peregrinis, rogavit ut non haberent pro malo quod sic festinaret exire de domo, dixitque: 'Rex fecit edictum ut tali die omnes magni et sapientes convenirent et super quadam questione diiudicarent'. Fuit autem hec questio. Quidam vendidit terram suam vicino suo ad 4^{or} annos; cumque introduxisset in agrum emptum emptor aratrum, statim vomer aratri levavit magnum globum auri. Quo comperto, dixit emptor intra se: 'Ego non emi nisi terram istam et non aurum. Ego non habeo ius in auro isto; e[r]go restituo illud domino agri.' E contra venditor dicit: 'Ego non tantum vendidi terram, sed proventus, et tuum erit aurum'. Et super hoc debuit fieri disputacio. Lite autem pendente, fecit rex suspendere aurum in agro predicto, iuxta viam. Peregrinacione autem peracta, redierunt peregrini et invenerunt pendere aurum. Et dixit alter eorum: 'Eya! aurum illud Dominus nobis servavit quia pauperes sumus'. Sic et alius dixit. Tertius vero dixit: 'Non habemus ius in eo. Dimittamus illud iusto possessori suo, et ego nullo modo consencio vobis accipere illud.' Duo vero contra istius voluntatem acceperunt illud et asportaverunt. Cumque fieret magna disceptacio in [*fol.* 81*a*] congregacione super predicta questione, dixit quidam qui aurum iam asportatum cognovit: 'Pro nichilo vos loquimini; aurum illud furatum est'. Quo audito, rex iratus est, et intellexit per relatum quod illi peregrini furati essent aurum, quia coloni non fuissent ausi. Reductis autem peregrinis cum auro, oraverunt omnes Dominum ut ipse vindicaret in eum vel eos cuius vel quorum consilio furtum factum fuit. Quo facto, terra aperuit os suum et deglutivit eos, vel illos duos malos; unum a dextris fidelis et alium a sinistris, ipso illeso stante inter deglutitos. Explicit exemplum. Num. xvi, 30.

(147) Piis mentibus furtum reddit horribile exemplum quoddam scriptum in secundo Dyalogorum in hec verba. Quodam quoque tempore Exhilaratus[1] noster, quem ipse conversum nosti, transmissus a domino suo fuerat, ut Dei Greg. Dial., II, xviii (P.L., lxvi, col. 170).

[1] MS. exhilatur.

viro [in] monasterium vino plena duo lignea vascula, que vulgo flascones vocantur, deferret. Qui unum detulit, alterum vero pergens in intinere abscondit. Vir autem Domini, quem facta absencia latere non poterant,[1] vinum cum gratiarum actione suscepit et discedentem[2] puerum monuit dicens: 'Vide, fili, de illo flascone[3] quem abscondisti iam non bibas, set inclina illud caute et invenies quid intus habet'. Qui confusus valde de [Dei] homine exivit; et reversus, volens probare quod audierat cum flasconem inclinasset, de eo protinus serpens egressus est. Tunc predictus Exhilaratus[4] puer, per hoc quod in vino[5] reperit, expavit malum quod fecit. Explicit exemplum.—Quid colligimus ex hoc exemplo nisi quod amatores furti serpenti infernali se ipsos tradunt intoxicandos et occidendos?[6] Erit enim exemplo huius furti quamvis tam modici, *Fel draconum vinum eorum*, etc. (Deut. xxxii, 33.)

[*fol.* 81*b*]. *De gaudio celesti.*

(Lib. Gestorum Barlaam et Iosaphat.)

(148) Legitur in libro gestorum Barlaam et Iosaphat servorum Dei, quod cum idem Iosaphat, videlicet filius Avenir iuvenis regis Yndie sanctissimus, temptacione luxurie quam plurimum fatigaretur, et ad temptacionem devitandam divinum suppliciter postularet auxilium, ostensum est ei per visionem tam infernale supplicium quam celeste gaudium [ ].[7] Iosaphat itaque temptatus, ut dictum est, et instanter a Deo petens auxilium videt semetipsum per visionem a quibusdam viris venerabilibus raptum, et in loca que nunquam viderat pertranseuntem. Ostensa sunt autem ei primo inferni supplicia, deinde eterne felicitatis gaudia in forma cuiusdam civitatis plene omni leticia et felicitate inenarrabili. Multa et mirabilia vidit ibi gaudia ad que propalanda lingua mea omnino insufficiens est. Et vocem audivit dicentem: 'Hec est requies iustorum. Ista est leticia eorum qui placuerint Domino.' Inde denique educentes illum reverentissimi viri illi repedabant. Qui iocunditate illa et gaudio perfusus: 'Ne privetis me,' aiebat, 'ne privetis, rogo, ineffabili gaudio isto. Sed concedite mihi in uno preclare

[1] MS. potuit. [2] MS. discentem. [3] MS. flat'one.
[4] MS. exhilalaratus. [5] MS. uno. [6] MS. in tixicand'et occid'.
[7] Blank space for one word in MS.

civitatis huius angulo conversari.' Illi autem dicebant: 'Inpossibile est nunc te huiusmodi esse; set labore multo et sudore venies huc si[1] tamen tibimet vim inferre potueris'.

(149) Inter exempla Deodati vero hoc etiam exemplum super hac materia reperi, videlicet quod demon per os cuiusdam demonici loquens, cum requisitus esset a fratre Iordano condam magistro ordinis predicatorum, quid pateretur ut posset salvari [*fol.* 82*a*] in die iudicii, respondit: 'Si totus esset mundus inflammatus ab oriente in occidentem et ab aquilone usque ad austrum, illud tormentum sustinere[m] libenter usque ad diem iudicii ad hoc quod recuperare possem quod amisi. Et si columpna ignea plena aculeis acutis esset de terra ad celum, ego septies in die ascenderem et descenderem per eam ad hoc quod possem salvus fieri in die iudicii. Et nichil nobis tantum displicet et nos gravat quam quod tu, qui terra es et vas stercorum, illud gaudium habere deberes.' Exempla Deodati.

(150) Aliud exemplum de eisdem. Duo monachi sibi invicem familiares pepigerunt inter se, ut qui prius moreretur statum suum superstiti nunciaret, si voluntas Dei permitteret. Unus autem eorum cito post viam universe carnis ingressus post dimidium annum elapsum socio suo in aurora post matutinas oranti per fenestram quandam cum magna claritate apparuit dicens: 'Benedicite'. Qui cum esset socio suo cognitus et ab eo requisitus quomodo se haberet, respondit: 'Sicut audivimus sic vidimus in civitate Domini, et plura in infinitum': et statim disparuit. Ps. xlvii, 9.

De vana gloria.

(151) In Vitas Patrum de vana gloria legitur hoc exemplum. Frater dixit abbati Pastori: 'Si dedero fratri meo modicum panis aut aliquid aliud, demones polluunt illud, ut videatur ad placendum hominibus fieri'. Et dixit ei senex: 'Et si ad placendum hominibus tale opus fit, nos tamen debemus fratribus prebere [*fol.* 82*b*] quod egent'. Dixit autem ei parabolam talem. 'Duo homines erant agricole habitantes in una civitate; et unus ex eis seminans collegit pauca et sordida; alius autem necgligens seminare omnino nichil col- V.P., V, Verba Sen., xiii, 6 (p. 615).

[1] MS. set.

legit. Si ergo fiat fames quis duorum potest evadere?' Et respondit frater: 'Ille qui fecit quamvis parum atque inmundum'. Et dicit senex: 'Ita et nos seminemus pauca etsi inmunda tamen, ne famis tempore moriamur'.

De gula.

Alex. Neckam, de Naturis Rer., II, clxxxviii (p. 334).

(152) Narrat Alexander Nequam libro 2 de naturis rerum, quod vir quidam nobilis comes iure hereditario Pontisare prefuit, set tamen vicio gule subiacuit. Ipso tandem mortuo successit ei filius nobilis et moderatus, pauperum consolator et viduarum, qui sepius visitavit sepulcrum paternum cum lacrimis et devocione, et cum elimosinis opulentis rogavit pauperes ut pro patre intercederent. Accidit ergo ut nobilibus nobile quadam vice pararet convivium, sed ante convivium duxit invitatos ad sepulcrum, et iussit amovere lapidem. Quo amoto viderunt omnes astantes bufonem horribilem et teterrimum collo parentis sepulti cum protervis pedibus inherere. Quo viso exclamavit filius cum lacrimis dicens: 'O pater! O pater! sollempnes ille epule solebant per collum transire. Ecce qualis est gule remuneracio.' Tunc autem dolorem dissimulavit, set post omnem hereditatem regi Francorum dimisit et [*fol.* 83*a*] ipse Ierosolimam perrexit. Explicit exemplum.—Ecce sicut dixit bonus filius ille, qualis est gule remuneracio. Quia enim consueverat vilem habere delectacionem ex gula sua in gutture suo, sicut patet, bufo guttur illius habuit in possessione sua ad significandum quod bufoni infernali traditus fuit ad torquendum in pena infernali propter peccatum gule que per guttur illius transierat.

Greg. Dial., I, iv.

(153) Aliud exemplum narrat beatus Gregorius in primo Dialogorum de sanctimoniali que in horto[1] tempore exordinario lactucam manducans arrepta est a demonico. Hoc exemplum accipe supra in Rubrica de Cruce, et tracta illud sicut exigit hec materia. Quod ut facias, non oportet quod de cruce feceris mencionem. Et tamen si de cruce fiat mencio in hoc, gula sua fuit avidior, et plus diabolo placuit quod propter aviditatem lactucam significare non advertit. Explicit exemplum.

[1] MS. ortu.

(154) Aliud exemplum terribile contra gulosos et in tempore non debito[1] ex consuetudine pransos refert beatus Gregorius in primo Dialogorum in hunc modum dicens: Est etiam nunc apud nos Archanisius[2] Isaurie presbiter qui diebus suis Iconii rem terribilem narrat evenisse. Ibi namque, ut ait, quoddam monasterium congabaton[3] dicitur, in quo quidam monachus magne estimacionis habebatur. Bonus quippe moribus cernebatur, atque in omni sua actione compositus; set sicut ex fine res patuit, longe aliter quam apparebat fuit. Nam cum se ieiunare cum fratribus demonstraret occulte [*fol.* 83*b*] manducare consueverat quod fratres omnino nesciebant. Sed corporis superveniente molestia, ad vite extrema productus est. Qui cum esset iam in fine, fratres ad se omnes qui in monasterio erant congregari fecit. At illi tali moriente viro magnum quid ac delectabile se ab eo audire crediderunt. Quibus ipse afflictus et tremens compulsus est prodere cui hosti traditus exire cogebatur. Nam dixit: 'Quando vobiscum me ieiunare credebatis oculte comedebam; et ecce nunc ad devorandum draconi sum traditus, qui cauda sua mea genua pedesque colligavit, capud vero suum intra meum os mittens, spiritum meum ebibens abstrahit'. Quibus dictis statim defunctus est, atque ut penitendo liberari potuisset, a dracone quem viderat exspectatus non est. Quod nimirum constat quia ad solam utilitatem audiencium viderit, qui eum hostem cui traditus fuerat et innotuit non evasit. Explicit exemplum.—Quamvis hoc de monacho memorato referatur, quia tamen, si eodem modo quo scriptum est proferatur, et religiosis erit in scandalum et non erit multum populo edifficatorium, idcirco potest salva veritate quandam brevem transformacionem suscipere, et tunc sine scandalo cuiusquam poterit populum edifficare. Constat autem quod hic monachus homo erat et ideo de quodam homine tota narracio proponi poterit. Constat etiam quod quando se ieiunare demonstravit, tunc ieiunare debuit, alioquin ypocrisym vitare non potuit: quia ergo manducavit quando se ieiunare demonstravit, idcirco tunc manducavit quando ieiunare debuit. Dicatur ergo si pla[*fol.* 84*a*]cet in hunc modum:—Narrat

Greg. Dial., IV, xxxviii.

[1] MS. debita. [2] *sic* for Athanasius. [3] *sic* for τῶν Γαλατῶν.

Gregorius de quodam qui manducare solebat quando ieiunare debebat; hoc utique verum est ut iam dictum est. Qui corporis molestia superveniente ad extremum perductus est. Qui cum iam esset in fine, venientibus circa se hominibus, ut moris est, sicut Dominus voluit, cum magna angustia et magna tristicia retulit eis de se ipso rumores dolorosos: et fuerunt isti rumores quod propter gulositatem suam ad devorandum draconi scilicet infernali traditus esset. 'Et modo, inquit, cauda sua me genua pedesque colligavit, capud vero suum intra meum os mittens, spiritum meum ebibens abstrahit.' Quibus dictis statim defunctus est, atque ut penitendo liberari potuisset, a dracone quem viderat expectatus non est. In hunc modum si proponatur exemplum, veritas servabitur et sine scandalo alicuius populus terrore concucietur. Si vero religiosis fiat sermo, secundum seriem qua scribitur contra ypocrisim optima est inveccio.

Baedae H.E., V, xiv.

(155) Quartum exemplum invenies in libro Bede de gestis Anglorum ubi sic scriptum est et narrat sic. Novi, inquit, fratrem positum in monasterio nobili set ignobiliter viventem, qui sepe corripiebatur a maioribus, et quamvis eos audire noluisset, tolerabatur tamen propter suum exercicium: erat autem arte fabrili singularis. Serviebat autem multum ebrietati, ceterisque illecebris, magisque in officina sua die noctuque residere ma[*fol.* 84*b*]lebat quam ad orandum audiendumque verbum Dei cum fratribus in ecclesiam concurrere. Qui egrotans vocavit fratres, et multum merens et dampnato [similis] narravit, quod vidit inferos apertos et Sathanam demersum in profundis Tartari, Chaymquoque[1] et eos qui Christum occiderunt iuxta eum. 'In quorum,' inquid, 'vicinia locus est mihi preparatus.' Audientes autem fratres hortati sunt ut penitenciam ageret. At ille: 'Non est,' inquid, 'modo tempus penitendi quia iudicium meum completum est'. Talia dicens sine viatico salutis obiit. Explicit exemplum.—Vides quod hoc exemplum de quodam religioso viciis memoratis subiecto scriptum est, nec expedit de religiosis talia populo pronunciare. Set cum iste utique fuerit homo, totum de quodam homine salva veritate narrari poterit. Et quamvis multis viciis subditus

[1] *sic* for Caiphanque.

fuerit, patet ex narracione quod notabiliter potui deserviebat, unde absque dubio potator fuit ac per hoc tota narracio de potatore quodam salva veritate proponi potest in hunc modum: —Narrat Beda terribile exemplum de quodam potatore, qui libenter tempus suum in potacionibus expendebat. Procedente vero tempore, molestia corporis percussus ad extrema deductus est. Venientibus autem hominibus circa eum, ut moris est—et hoc dico quia fratres quos vocavit homines fuerunt—merens et dampnato similis narravit quod vidit inferos apertos; et reliqua sequencia sicut scripta sunt in serie narracionis usque ad finem. Si autem predicatur religiosis, tota narracio [*fol.* 85*a*] secundum seriem suam utilis erit.

(156) Nunc autem quomodo dyabolus est cum gulosis et optimum est remedium contra hoc vicium, videri potest optime per exemplum quod legitur in Vitas Patrum in hunc modum. Quendam impungnabant demones ut statim hora diei prima tantam famem et defeccionem eius corpori facerent ut penitus sustinere non posset. Dicebat tamen in corde suo, quod 'qualitercumque oportet me vel usque ad horam terciam exspectare et tunc cibum sumere'. Facta autem hora 3ª iterum cogitabat: 'Eciam nunc oportet me usque ad vi^tam^ expectare'. Hora autem sexta infundebat panem in aqua dicens: 'Dum hic panis infunditur oportet me ix^am^ expectare'. Facta autem hora ixª secundum consuetudinem compleverat oraciones et sic comedit. Cumque hoc diu pertulisset et quadam die hora ixª ut comederet sedisset, videt de sporta, ubi panes erant repositi, fumum magnum surrexisse et per fenestram cellule eius egressum esse. Itaque ex illo die nec esuriit nec defectio corpori eius facta est. Set magis itaque corroboratum est in fide ut etiam nec per biduum delectaret eum cibum accipere. Explicit exemplum.

Cf. V.P., V, Verba Sen., iv, 58 (p. 571).

(157) Inter exempla vero communia hoc exemplum reperi videlicet quod duo viri divites amore mutuo confederati inter se pepigerunt quod quicunque eorum cicius moreretur superstiti statum suum intimaret. Erat unus avarus, alter admodum ebriosus. Contigit autem ut moreretur prius ebriosus. Qui et die quodam in loco secreto socio superstiti deformis valde atque hor [*fol.* 85*b*] ribilis apparuit. Requisitus autem a viro cur talis esset et tam horribilis, duxit[1] eum in locum valde deformem ubi

Exempla Communia (?).

[1] MS. dixit.

septem demones stabant habentes vij ciphos plenos veneno horridissimo in manibus. Quorum unus dixit mortuo: 'Consors propino tibi': et ipse coactus et invitus ciphatum bibit mortiferum, et sic omnes servierunt ei. Hoc facto dixit vivo: 'Istas penas paciar inperpetuum, et alias multo graviores': et postea disparuit.

De humilitate.

V.P., V, Verba Sen., xv, 3 (p. 620).

(158) In Vitas Patrum plurima bona de humilitate reperiunt[ur] exempla. Et hoc inter alia silencio pretereundum non est. Reperitur autem illic quod dixit beatus Antonius: 'Vidi omnes laqueos inimici tentos in terra, videlicet ad capiendas et occidendas animas hominum. Et ingemiscens dixi: Quis putas transiet istos? Et audivi dicentem, Humilitas.' Explicit exemplum.

Ibid. 14 (p. 622).

(159) Aliud exemplum reperitur ad idem ibidem in hunc modum. Dixit abbas Daniel quia erat in Babilonia filia cuiusdam primarii demonium habens. Cumque monachus sanctus domum primarii intraret, venit puella demoniata et dedit ei alapam, hoc est demonium manu puelle. Ille autem convertit aliam maxillam secundum divinum preceptum. Demon autem coactus cepit clamare: 'O violencia mandati Iesu Christi expellit me': et statim curata est puella. Et dixerunt sancti senes hoc videntes vel audientes, quia situaciones dyabolice humilitate mandatorum [1] Iesu Christi corruere. Hoc est dictum: Non potuit dyabolus [*fol.* 86*a*] ulterius situari, i.e. manere in puella illa, propter humilitatem inplentis mandatum Christi. Explicit exemplum.

Ibid. 26 (p. 624).

(160) Adhuc narratur exemplum laudabile in eodem in hunc modum. Diabolus occurrit abbati Machario in via cum falce messoria. Voluit autem eum percutere, et dixit ei: 'Multam violenciam pacior a te, Machari, quia non [prevalere] possum adversum te. Ecce enim quod tu facis, et ego facio. Ieiunas tu, et ego penitus non comedo. Vigilas tu, et ego non dormio. Unum est in quo me superas, scilicet humilitas tua, per quam non prevaleo adversum te.' Explicit exemplum.

Ibid. 30 (p. 624).

(161) Aliud exemplum in eodem et ad idem. Quidam

[1] MS. mandatum.

interrogavit abbatem quendam pacientem, unde sibi esset tanta humilitas ut quando emerserit tribulacio alica in monasterio, non loqueretur. Cui ille: 'Quando intravi congregacionem, dixi animo meo: Tu et asinus unum estote. Sicut ergo asinus vapulat et non loquitur, iniuriam patitur et non respondet, sic et tu, sicut dicit ps[almus], *Ut iumentum factus*, etc.' Explicit exemplum. Ps. lxxii, 23.

(162) Exemplum de duobus fratribus quod in eodem reperitur contempnendum non est, cuius series ita habet. Duo monachi, carnales fratres, habitabant simul, et volebat dyabolus separare eos ad invicem. Contigit ergo quod iunior etate accendit lucernam et posuit eam super candelabrum. Dyabolus autem evertit candelabrum, et extincta est lucerna; pro qua re cecidit eum frater maior cum ira. Ille vero penitenciam egit, dicens ei: 'Habe patienciam in me, frater, et iterum accendo eam'. Et sic per pacienciam illius victus [*fol.* 86*b*] est demon, et audivit sacerdos paganorum quomodo victus est demon, et factus est monachus dicens: 'Humilitas solvit omnem virtutem inimici, sicut eos audivi loquentes, dicendo: Quia quando perturbamus monachos, convertitur unus ex eis et agit penitenciam, et destruit omnem virtutem nostram'. V.P., V, Verba Sen., xv, 89 (p. 630).

(163) Adhuc autem de vera humilitate hoc unum breve verbum reperitur in Vitas Patrum. Senex dixit quia si quis dicat alicui, 'Ignosce mihi,' humilians se, comburet demones temptatores. Ibid. 77 (p. 628).

(164) Adhuc hanc sententiam super eadem materia scriptum reperimus in eodem. Dixit abbas Phunicius[1] cuidam fratri quem in monasterio voluit suscipere: 'Humilitas hiis indiciis comprobatur: primo si mortificatas in se monachus habet omnes voluntates; secundo si actus et cogitaciones non celaverit seniori; 3° si nichil sue discrecioni, set iudicio eius universa committat; 4° si in omnibus preceptis servet obediencie mansuetudinem et paciencie constanciam; 5° ut nulli inferat iniuriam sed et sibi illatam pacienter toleret; 6° si nihil agat preter regule exempla; 7° si ad omnia que sibi precipiuntur, velut operarium malum iudicaverit et indignum; 8° si se cunctis inferiorem pronunciet; 9° si linguam cohibeat, vel non sit clamosus in voce; Ibid. IV, cap. xxxi (p. 549).

[1] *sic* for Pinuphius.

x° si non sit facilis ac promptus in risu. Talibus namque indiciis humilitas vera dinoscitur.'

G.E., II, iv (p. 183). (165) Potest autem valere non modicum ad humilitatem extorquendam exemplum quoddam scriptum in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis in hec verba. Plurimum quoque valere potest humani [*fol.* 87*a*] corporis ortus et occasus mediique status intellecta fragilitas iuxta illud Dyonisii responsum Alexandro Macedoni factum. Quesierat enim rex in hunc modum. 'Quid fui? quid sum? quid ero?' Cui philosophus singula reddens singulis: 'Vile sperma—vas stercorum—esca vermium'. —Caveat qui predicat ut verba curialia dicat, ut videlicet nominet lutum pro stercore, rem parvi valoris pro vili spermate. Si enim dicatur quod res parvi valoris fuisti quando conceptus fuisti, satis honeste satisfactum erit intellectum. Verbis igitur huiusmodi vel consimilibus in talibus uti curemus.

De indulgenciis.

(166) Excitativum est piarum mencium ad amorem indulgenciarum exemplum quod hic insero, hunc habens modum. Erat quidam frater noster quondam in Hybernia, qui eciam vixit post adventum meum in terram istam, predicator famosissimus, quem populus de patria in patriam sequi consueverat propter efficaciam predicacionis sue. Hic ergo quodam tempore in Ultonia predicans, comitante [1] eum fratre Dunekano adhuc superstite, staciones suas de villa in villam protendebat. Sequebatur autem eos multitudo magna continue, cum propter predicacionem, tum propter indulgencie relaxacionem. Et ecce inter alios vir quidam popularis sequebatur eos de die in diem, de loco ad locum, sumptus secum portans secundum suas facultates, et hunc laborem precipue sustinuit propter indulgencias magnas quas tunc dabant consequendas. Pecunia autem consumpta quam secum tulerat, oportebat eum reverti. Cumque die quadam, versus propria remeans, per villam quandam transiret [*fol.* 87*b*] intrans domum cuiusdam domestici, petebat hospicium, et admissus est. Querebat autem domesticus quis et unde esset et unde venit. Qui respondit ei veritatem ad singula, dicens ei quod fratres predicantes tanto tempore

[1] MS. comitantem.

sequtus fuerat, et tot haberet et tantas indulgencias; et indulgencias enumeravit. Hoc audiens paterfamilias, et cogitans de filio quodam suo iam nuper mortuo, respondit ei in hunc modum: 'Bene esset michi si haberem tantam indulgenciam filio meo nuper defuncto'. Et dixit ille, leviter loquens et insipienter: 'Certe, inquit, domine, vendam tibi omnes indulgencias ad opus filii tui'.—'Certe, dixit alius, et ego eas emam.' Dixit autem ille: 'In veritate, in tantum expendi in istarum adquisicionem indulgenciarum, tantum pro eis detis michi, et cum hoc tamen unum poccum servissie in biberagium'. Adquievit domesticus et comercium consummatum est. Ecce autem, nocte sequenti, dormiente domestico, in aurora apparuit ei per visionem spiritus quidam, magni luminis fulgore circumseptus, loquens ei. Cumque miraretur quis esset, dixit ei spiritus: 'Ego, inquit, sum filius tuus, et benedictionem Dei tanquam pater bonus habere valeas, quia, per indulgencias quas emistis (*sic*) ad opus meum, a penis liberatus sum, et modo vado ad celum'. Et evanuit. Surgens autem paterfamilias, quiescere non valens, pre gaudio familie sue visum nunciavit cum magna cordis exultacione. Venditor autem fatuus, adhuc existens in domo et hoc audiens, voluit denarios receptos reicere, dicens se velle indulgenciam suam rehabere. Domesticus autem nullo modo voluit sibi adquiescere [*fol.* 88*a*] et ille recessit vacuus indulgenciarum suarum, fructum filio domestici penitus reportante. —Igitur non contempnant indulgencias vivi, quarum fructum sic mirabiliter mortui merentur accipere. Eventus iste satis fuit divulgatus in Ultonia, et frater etiam Dunekanus narravit fratri Roberto de Dodintone[1] quod hoc occasione predicacionis eorum evenerat, et quod factum eis retulerunt domesticus simul et fatuus mercator memoratus.

De iniuria innocentibus sive in rebus sive in persona.

(167) Inferentes aliis iniusta nocumenta quid faciunt sencient pro tempore. Habent enim valde fortem impungnatorem contra se, sicut docet Sacre Scripture testimonium, cui satis plane subscriptum consonat exemplum. Mulier vidua, de qua superius memoratum est, in rubrica *de accidia*, que videlicet

[1] MS. Doduitone.

crudeliter apud Car[i]thoele iugulata est, sicut retulit mihi soror sua supra et ibidem memorata, eadem soror sua, post primam apparicionem suam, de qua supradictum est in eadem rubrica, iterato apparuit ei, et huiusmodi verba dixit ei: 'Caveas tibi tu, et caveant sibi alii amici mei, ne occisoribus meis mala queratis aut imponatis, nec mala eis imprecari attemptetis.[1] Sciatis enim quod valde bonum habeo pugillatorem, sed non vult adhuc percutere.' Soror vivens, hec verba audiens, et quis esset pugillator iste scire cupiens, stimulata quidem aviditate feminea, cum impetu sermonis dixit sorori sue: 'Soror autem,[2] pro morte Christi, quis est ille?' Que respondit dicens: [*fol.* 88*b*] 'Nazarenus'. Et illa cum impetu non minori dixit: 'A soror, pro morte Christi, quis est ille?' Mulier enim, tanquam simplex ydiota, nescivit quid est dictum Nazarenus; sed respondit mortua: 'Non tibi, inquit, plus dico'; et disparuit. Ista ergo multum fuit sollicita et sitibunda ad sciendum quis esset memoratus pugillator sororis sue, sed non audebat revelare quod viderat, ne propter simplicitatem nichil nisi derisionem reportaret. Tandem venienti michi ad ecclesiam de Car[i]thoele, ut supra notatum est, occurrit ista et in simplicitate sua, non omnino sine timore, retulit michi omnia que audierat a sorore sua, dicens: 'Domine, supra modum afflicta sum in corde meo ex quo hec ab ea audivi, et nescio quid est dictum quia Nazarenus est pugillator sororis mee'. Et ego tunc exposui sibi quod Nazarenus est dominus noster Iesus Christus, qui sic appellatus est quia mansit cum benedicta matre in Nazareth donec manifestaret se mundo. Dixi ergo: 'Iste Nazarenus est Dominus noster Iesus Christus, qui pugillator est sororis tue, quia pungnare vult pro ea et vindictam sumere satis duram de omnibus qui malum illud eidem intulerunt; sed dixit quod ipse adhuc non vult percutere, quod ex magna misericordia sua exspectat eos [venire] ad penitenciam, ad quam, nisi cicius confugerint, antequam advertant, percuciet eos valde dure, quia occidet eos dolorose et proiciet eos in ignem qui nunquam extinguetur'. Hec audiens muliercula memorata magnam recepit consolacionem. De hiis sororibus et occisione unius, quere supra, rubrica *de accidia*, [*fol.* 89*a*] exemplo secundo.

[1] MS. attemptatis. [2] *sic*: perhaps for Anna?

[*De invidia.*]

(168) Qui contra invidiam exemplum querit motivum, in libro Numeri quod querit invenire poterit, videlicet xvi° capitulo de mirabili vindicta qua puniti sunt pro invidia sua Chore Dathan et Abyron, qui propter invidiam in Moysem et Aaron vivi absorti sunt a terra. Nota bene predicator capitulum memoratum. Num. xvi.

(169) Quam detestabile vicium sit invidia, beatus Augustinus declarat dicens in libro de Virginitate[1]: Duobus modis, hoc etiam est superbia et invidia, dyabolus est. Idem in libro de disciplina Christiana: Avertat Deus pestem invidie ab animis omnium hominum. Invidencia vicium dyabolicum est; sed et mater sua scilicet superbia. Suffoca matrem et non erit filia. Aug. de S. Virginitate, xxxi (P.L., xl, col. 413). Aug. de Discipl. Christiana, vii (P.L., xl, col. 673).

[*De ira.*]

(170) In Vitas Patrum de ira sive iracundia reperitur sententia abbatis Agathonis in hunc modum: Iracundus, si mortuos suscitet, non placet Deo propter iracundiam suam. Explicit hec sententia. V.P., V, Verba Sen., x, 13 (p. 597).

(171) Adhuc autem in Vitas Patrum de ira legimus hanc sententiam. Ait senex: Passiones ire 4^or^ modis habentur: primum ex corde, secundum ex facie, tercium ex lingua, 4^tum^ ex facto. Si ergo poterit quis ita portare malum ut non ingrediatur cor, non pervenit usque ad faciem. Si autem venit in faciem, custodiat linguam ne illud loquatur. Quod si locutus fuerit, vel hoc custodiat ne reddat in facto, sed mox incidat. Tres enim sunt gradus hominum in passionibus ire. Nam qui voluntarie ab alico nocetur aut iniuriatur et parcet proximo suo, hoc secundum naturam Christi est. Qui autem nec ledit nec ledi vult [*fol.* 89*b*], hoc secundum naturam Adam est. Qui autem nocet aut iniuriatur aut calumpniam inducit aut iniurias exigit, hoc secundum dyabolum est. V.P., IV, Verba Sen., 76 (p. 512).

[*De iudicio.*]

(172) Ad iudicium exsequendum sine dilacione legimus exemplum notabile in vita sancti Iohannis Patriarce Alexandrini Vita S. Ioan. Eleemos. Cf. V.P., I (p. 195).

[1] MS. virtute.

in hec verba. Quadam die cum de civitate vir sanctus exiret ut sanctorum martirum Iohannis et Cyri memoriam orationis gratia visitaret, occurrit ei mulier clamans et dicens: 'Domine, vindica me, quia iniuriam pacior a genero meo'. Quidam familiares patriarce dixerunt: 'Domine, cum reversus fueris, audies causam eius'. At ille: 'Quis mihi dabit certitudinem quod revertar vel quod vivam in crastinum? aut quomodo suscipiet Deus preces meas, si ego pauperes audire contempno?' Noluit ergo de loco recedere donec satisfactum est mulieri.

Lib. de Miraculis B.V.M.

(173) Quam mercedem expectare valeant iniusti iudices exemplum docet quod in libello legitur de miraculis Virginis gloriose. Siquidem refertur ibidem quod in urbe Roma quidam Stephanus nomine iudex constitutus sepe munera accipiendo iudicium pervertebat et aliis non debita dando, aliis sua auferendo multos iniuste iudicabat. Iste post paucos dies defunctus est, et precibus sancti Preiecti episcopi et martiris, cui devotus exstiterat, liberatus fuerat, cum tamen meritis suis exigentibus dampnandus erat. Dixit autem quod cum duceretur ad iudicium iudicis altissimi, dans contra eum Dominus iudicium dixit: 'Quam multociens aliena abstulit et munera accipiendo prave [*fol. 90a*] iudicans veritatem vendidit, dignum est eum ire in loco Iude traditoris'. Sed sancto Preiecto pro eo orante[1] ad Dominum cooperante Dei genitrice Maria liberatus est et vite restitutus, accipiens spacium 30 dierum ad penitenciam persolvendam.—Vides, iudex iniuste, quam triste iudicium habes expectare. Expectat te Iudas proditor ut, qui proditor es Christianorum, proditoris Christi recipias supplicium.

V.P., V, Verba Sen., iii, 20 (p. 566-7).

(174) In Vitas Patrum legimus quod aliquis frater converti voluit et prohibuit eum mater sua. Ille autem non quiescebat ab intencione sua, dicens: 'Volo salvare animam meam'. Illa autem renitens postea tamen permisit, et factus est monachus, sub necgligentia vitam suam expendens. Et contigit ut mater sua moreretur, et monachus filius eius infirmabatur. Et cum factus fuisset in extasi, raptus fuit ad iudicium, et invenit matrem suam cum hiis qui iudicabantur. Illa autem, cum videret eum, obstupuit, et dixit: 'Quid est hoc, fili? Ubi sunt sermones tui quos loquebaris, dicens: Volo salvare animam

[1] MS. oravit.

meam?' Confusus autem in hiis, stupuit, et stabat nesciens quid responderet matri sue. Qui in se rediens penituit de hiis que egerat sub necgligencia, dicens: 'Si improperium matris mee non sustinui, quomodo Christi et angelorum et omnium sanctorum confusionem adversum me potero in die iudicii sustinere?'

(175) [*fol.* 90*b*] Adhuc idem valet sentencia sancti abbatis Elye sic dicentis, sicut in Vitas Patrum legimus. 'Ego tres res timeo. Unam quando egressura est anima mea ex corpore. Aliam quando occursurus sum Deo. 3[am] quando adversum me proferenda est sentencia.' V.P., V, Verba Sen., iii, 4 (p. 565).

(176) Exemplum notabile adhuc super hac materia habemus in Vitas Patrum ubi sic scribitur. Abbas Amon dixit cuidam petenti verbum: Vade et fac talem cogitationem tuam sicut faciunt hii qui sunt in carcere. Illi autem interrogant: 'Ubi est iudex? quando iudex veniet?' et ex ipsa exspectacione penarum suarum plorant. Ita et monachus debet semper suspectus esse et animam suam obiurgare dicendo: 'Ve mihi, quomodo habeo astare ante tribunal Christi, et quomodo habeo actuum meorum reddere rationem?' Et sic meditando poteris salvus esse. Explicit exemplum.—Quamvis expresse dicatur monachum in capitulo predicto debere[1] semper esse suspectum, hoc tamen nihilominus cuilibet Christiano est necessarium. Ibid. 2 (p. 565).

(177) Sicut dicit magister in historiis quindecim signa iudicium extremum preventura invenit Ieronimus in annalibus hebreorum, hoc est in libro sic vocato: utrum autem continui futuri sint [dies illi] aut interpoliati (*sic*) non expressit. Prima die eriget se mare xl[a] cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus. Secundo die tantum descendet ut vix posset videri; tercio marine belue apparentes super mare dabunt rugitus usque ad [*fol.* 91*a*] celum; quarto ardebunt mare et aque; quinto herbe et arbores dabunt rorem sanguineum; vj[o] ruent edificia; vij[o] [2] petre ad invicem collidentur; viij[o] fiet generalis terremotus; ix[o] equabitur terra; x[o] exibunt homines de cavernis, et ibunt velut amentes, nec poterunt mutuo loqui; xj[o] surgent ossa mortuorum et stabunt super sepulcra; xij[o] cadent stelle; xiij[o] morientur viventes, ut cum mortuis resurgant; H.S. in Evang., cap. cxli.

[1] MS. debent. [2] MS. vj[o].

xiiij° ardebit celum et terra; xv° fiet celum novum et nova terra et resurgent omnes. Sequunter autem hec verba magistri: Et addidit Iesus: Sicut fulgur exit ab oriente et paret usque ad occidentem, sic erit adventus Filii hominis, subitus scilicet, et choruscus, et tunc parebit signum Filii hominis in celo, hoc est in aere. Dominus enim apparebit in aere supra locum unde ascendit, et ante eum erunt instrumenta mortis sue quasi vexilla triumphi, crux, clavi, lancea. Et in carne eius videbuntur cicatrices ut videant in quem pupugerunt, et in valle Iosaphat iudicabitur omnis homo, angelis congregantibus eos.

Cf. Apoc. i, 7; Marc. xiii; Joel iii, 2.

G.E., I, xviii (p. 55).

(178) Nunc autem quam sit horrendum et formidandum iudicium illud extremum ostendit exemplum scriptum in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis in hec verba. Fuit nostris diebus in Ytalia urbe Placencia demoniacus ad quem cum inter alios vir bonus [accederet], cui nomen Huginus, loquenti demoniaco immo demone in eo horribiliter, ait ei idem Huginus: 'Nonne miser diem iudicii venturum credis?' At ille: 'Aliunde [*fol.* 91*b*] quod volueris queras. De die illo me nichil interroges.' At Huginus: 'De illo precipue per Deum vivum adiuro te, cum in illo dampnacionem tuam futuram scias, quare tot mala facis quibus dolores tuos et penas acumulas?' Cui ille: 'Scio, inquid, quia quam cito numerus[1] angelorum adequatus fuerit, dies ille veniet et ideo quantum possumus impedimus omnes ne adimpleatur. Nam si totus mundus esset meus darem eum ut uno saltem die diem iudicii protelare valerem.'— O domine Iesu Christe, si demones tantum timent diem illum, quid est quod nos miseri quasi securi corpore scimus (*sic*) in lecto voluptatis? *Surge ergo qui dormis*, etc.

Eph. v, 14.

Aug.Conf., VI, xvi.

(179) De iudicio hoc iure formidando dicit Augustinus loquens ad Dominum in vi° libro confessionum. Non me, inquid, revocabat a profundo voluptatum carnalium gurgite, nisi metus futuri iudicii tui, qui nunquam recessit de pectore meo.

[*De iuramentis.*]

(180) Retulit michi frater W. de Kancia, vir sanctus et fide dignus per omnia, quod uxor cuiusdam burgensis de Ponte,

[1] MS. miser.

nomine Ade, quem ego bene novi, fuit mulier bona et bene moriginata; tamen iuramentis erat plus quam oporteret assueta. Hec venit ad eum die quodam et dixit ei: 'Frater, inquit, Willelme, hac nocte videbatur michi in sompnis quod vidi Dominum nostrum Iesum Christum ante me cruci affixum et cruentum ac vulneratum, sicut quando pependit in cruce. Hoc cum viderem, cum magno terrore et horrore clamavi, dicens: A! Domine, quis ita vulneravit te? Quis ita te tractavit? Qui respondit michi dicens: Tu et tui, qui tota die iuratis per penam et passionem meam; vos estis qui me vulneratis; vos qui me crucifigitis [*fol.* 92*a*] et cruentatis.' Explicit exemplum.—Vides, Christiane, quo tractas Iesum Christum cum tuis magnis iuramentis, cum tuis sacramentis illicitis. Inde lingua tua facis lanceam, facis et clavos acutos ad confodiendum corpus Christi.

(181) Aliud autem exemplum super hac materia scriptum G.E., I, liv (p. 161-2).
reperies in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis, et est hoc exemplum et omnino in hec verba. Rex Anglorum Henricus secundus aut filius eius Ricardus—utrumque nomino, sed quoniam[1] expressa nocent, neutrum diffinite exprimo—circa prima[2] regni sui tempora accipitrem suum optimum predandi[3] simul et delectandi[4] causa ad ardeam[5] leva proiecit. Quam cum ad alta nitentem[6] accipiter iam[7] prope pernicibus alis assequereter, rex quasi securus de captura: 'Per oculos, inquit, Dei seu gorgiam sive strumellos, avis illa evadere non poterit'. Sic siquidem iurare consueverat. Quo dicto statim ardea in faciem conversa et iam de preda predo miraculose satis effecta, caput accipitris rostro perforavit, et eiecto cerebro moribundum ad terram coram rege indempnis et illesa prostravit. Explicit exemplum.—Quid tibi videtur,[8] Christiane, quid aliud[9] inquam, nisi quod istis iuratoribus volans ille dyabolus cerebrum perforabit atque acuto rostro mortis eterne animas eorum occidit sine fine?

(182) Aliud exemplum super hac materia reperitur ibidem in Ibid., lii (p. 156).
hec verba. Quidam capram vicini et compatris sui furto sublatam commedit, et cum argueretur inde ab uxore sua

[1] MS. tm̃. [2] MS. i. [3] MS. preuandi.
[4] MS. delictandi. [5] MS. ad adodeam. [6] MS. mittentem.
[7] MS. ianuam. [8] MS. uitetur. [9] MS. ad.

respondit: 'Quia non sum compater capre, nec filium eius de fonte levavi'. Sed cum accusatus inde a vicino super sepulcrum sancti Macuti iureiurando sed purgando pararet, capra ex ventre iurantis voce magna clamavit, et hocmiraculum in tota regione illa est divulgatum. Explicit exemplum.—Sane si advertis hoc exemplum, quid[1] minus portendit [*fol.* 92*b*] quam hoc, videlicet quod periurium tuum in die iudicii clamabit[2] contra te in testimonium dampnacionis tue?

G.E., I, lii (p. 157). (183) Tertium nihilominus exemplum huius peccati suggillatum in eodem in hec verba scriptum est. Reymundo, comitis Ricardi in Hibernia constabulario, cum iuvenis quidam de familia sua ferreas ocreas sustulisset, tota eiusdem familia in ecclesia sancte Trinitatis Dublinie super crucem prefatam, scil. illius ecclesie, ab hoc facinore sacramento se purgavit. Nec multo post iuvenis ille [reversus] ab Anglia quo secesserat, nemine de ipso hoc suspicante, ad pedes Reymundi macilentus et miser se prostravit, de scelere perpetrato satisfactionem offerens et veniam petens. Confessus est eciam palam et publice se tantam a cruce perpessum fuisse persecucionem et post periurium semper ei in collo cum gravi pondere iacuisse videretur ita ut nec postmodum dormire nec requiem ullam habere potuisset.

Ibid. (p. 156). (184) In legenda quoque beati Nicholai de quodam invenies qui[3] peccuniam mutuam a quodam Iudeo accepit, cui beatum Nicholaum fideiussorem dedit et eius altare. Processu vero temporis, terminis elapsis, Iudeo pecuniam cum instantia repetente, debitor ille respondit fraudulenter se ei pecuniam reddidisse. Qui cum ad altare sancti Nicholai astaret iuraturus super altare hoc verum esse, baculum suum cui totidem denarios clam inseruerat Iudeo astanti,[4] dum iuraret, dolose ad tenendum dedit et sic iuravit se denarios ei reddidisse. Quo facto redeuntem illum cum gaudio tanquam re bene gesta, cum forte obdormisset in via, carrum fortiter onustum pertransiens eum oppressit, baculum quoque, qui iuxta illum iacebat, confregit, denariis exilientibus qui fuerunt inserti. Et sic vindicta periurii declarata et fraude detecta denariis quoque Iudeo redditis, Iudeus ipse, viso miraculo tanto, ad fidem cum tota [*fol.* 93*a*]

[1] MS. si. [2] MS. clamabat. [3] MS. i. [4] MS. affatim.

familia sua conversus est et baptizatus. Necnon et ipse defunctus precibus beati Nicholai resuscitatus cum fidelibus fideliter pro eo orantibus, et super hec cantantur illi duo versus in cantilena sua :—

Relevavit[1] a defunctis defunctum in bivio ;
Baptizatur auri viso Iudeus indicio.

(*De locucione bona.*)

(185) De locucione exemplum dignum memoria invenitur in Vitas Patrum ubi sic scriptum est. Dicebant quidam patrum quia dum sederent aliquando[2] senes et loquerentur de edificacionibus, erat inter eos unus providus, et vidit angelos manus agitantes et lavantes eos. Ut autem venit locucio incuriositatis,[3] discedebant angeli, et voluptabantur porci inter eos pleni fetoribus, et polluebant eos. Cum autem rursus loquerenter de edificacione, venientes iterum angeli lavabant[4] eos. Explicit exemplum. V.P., VI, Verba Sen., i, 3 (p. 645).

(186) Exemplum aliud ibidem[5] in eodem reperitur in hunc modum. Cuidam magno de sanctis senioribus dederat Deus graciam ut videre posset quod alii non videbant. Qui dixit quia aliquando quamplurimi fratres sedentes conferebant de sacris scripturis, que ad salutem pertinent animarum. Stabant autem circa eos sancti angeli letantes et hilari vultu considerantes ; delectabantur enim eloquio Dei. Cum autem aliud quodcumque inter se loquerentur, statim recedebant longius, indignantes contra eos. Veniebant autem porci sordidissimi et morbo pleni, et volutabant se inter eos. Demones enim in specie porcorum delectabantur insuper vacua loquela eorum. *In multiloquio quidem non deerit peccatum.* Explicit exemplum. V.P., III, Verba Sen., 36 (p. 506). Prov. x, 19.

(187) Refert autem beatus Gregorius de multiloquio et stultiloquio exemplum admodum terribile in 4to Dialogorum, dicens : Vir vite venerabilis Felix, Portuensis episcopus, in Sabinensi provincia ortus atque nutritus est. Qui quandam sanctimonialem feminam in loco eodem fuisse testatur, que carnis quidem continenciam habuit, sed lingue procacitatem Greg. Dial., IV, li.

[1] MS. releđti^t. [2] MS. ante. [3] MS. ĩcuti^{tis} ; *V.P.* secularis.
[4] MS. laudabant. [5] MS. idem.

[*fol.* 93*b*] atque stultiloquium non declinavit. Hec igitur defuncta atque in ecclesia sepulta est. Nocte autem eadem custos eiusdem ecclesie per revelacionem vidit quia deducta ante altare per medium secabatur, et pars una illius igne cremabatur, pars autem altera intacta remansit. Cum hoc surgens mane fratribus narraret et locum vellet ostendere in quo fuerat igne consumpta, ipsa flamme combustio ita ante altare in marmoribus apparuit, ac si illic eadem femina corporeo[1] fuisset igne concremata.

V.P., VI, Verba Sen., iii, 17 (p. 657).

(188) Nunc autem quantum promoveat in via perfectionis honestas locucionis, commonemur exemplo in Vitas Patrum scripto per hunc modum. Orante aliquando beato Machario abbate, vox ad eum personuit:[2] 'Machari, necdum ad mensuram meriti duarum mulierum pervenisti que in proxima[3] habitant civitate'. Quo audito surrexit senex et abiit ad eas et dixit eis quando[4] eas invenisset: 'Dicite mihi operacionem vestram quomodo est?' At ille dixerunt: 'Crede nobis, pater, quia non presenti nocte a maritorum lectulis fuimus separate. Quam operacionem ergo possumus nos habere?' Inde vero rogacione senis compulse dixerunt: 'Nos quidem secundum seculum nobis extranee sumus; placuit autem nobis nubere duobus fratribus secundum carnem. xv anni sunt hodie quod nos due habitamus in domo hac, et nescimus si aliquando litigavimus ad invicem aut turpem sermonem dixerimus ad alteram. Cogitavimusque ingredi monasterium virginum et rogati[5] viri nostri non nobis consenserunt in hoc. Quo facto posuimus testimonium (*sic*) inter nos et Deum ut usque ad mortem nostram non egrediatur de ore nostro sermo secularis.' Et dixit senex: 'In veritate non est virgo neque maritata neque monachus neque secularis, sed Deus secundum uniuscuiusque propositum omnibus subministrat spiritum sanctum'. Explicit exemplum.

Cf. V.P., VII, Verba Sen., xxxii, 2 (p. 679).

(189) Aliud adhuc exemplum subiungitur in hunc modum. Frater dixit seni: 'Desidero custodire cor meum'. Ille respondit: 'Quomodo possumus custodire cor nostrum, si lingua nostra ianuam apertam habuerit?' Explicit exemplum.

(190) [*fol.* 94*a*] Tercium vero reperitur in eodem sic.

[1] MS. coreo. [2] MS. per sonum. [3] MS. prīa.
[4] MS. q̄. [5] MS. rogari.

Fratres volentes aliquando venire ad abbatem Antonium de loco Scythi ingressi sunt navem ut venirent ad eum; et invenerunt in ipsa navi quendam senem qui ad Antonium ire volebat. Ignorabant autem eum fratres; et sedentes in navi loquebantur sermones patrum, et de scripturis, et rursum de opere manuum suarum. Ille autem senex per omnia tacebat. Cum autem ad portum[1] [venissent], cognoverunt et senem proficisci ad abbatem Antonium. Venientibus vero ad senem dicit abbas Antonius: 'Bonum comitatum itineris itineris (*sic*) invenistis senis huius'.[2] Dixit autem seni: 'Bonos fratres invenisti tecum, abba'. Dicit ei senex: 'Boni sunt quidem, sed habitacio eorum non habet ianuam. Quicumque vult intrat in stabulum et solvit asynum.' Hoc autem dixit quia quodcumque eis ascendebat[3] [in cor], in ore loquebantur[4] et tamen de bonis.

V.P., V, Verba Sen., iv, 1 (p. 567).

De ludis inordinandis.

(191) Quoddam[5] notabile, valens ad detestacionem ludorum mundialium, quod retulit michi frater Bartholomeus, de ordine predicatorum, vir sanctus et fide dignus, frater utique antique religionis et in multis negociis ordinis approbatus,[6] de silencio pretereundum non est. Quidam sacerdos nostris temporibus erat in Anglia, pulcher bachillarius, fortis et admodum iocundus et gaudiosus. Huic sacerdoti iocundum erat et delectabile luctas videre et choreas; unde et in vigilia festi ecclesie cui serviebat, singulis annis, quando festum concurrebat, consuevit dicere matutinum suum in principio noctis cum sollempnitate consueta, sicut moris est, et postea exire ad videndum tam luctas quam choreas que ille[7] ex more de nocte fiebant. Quadam autem vice, in vigilia festi sui, exiens more memorato, venit ad luctam, et ecce, quod dictu horribile est, vidit duos demones teterrimos sedentes super duos iuvenes in medio circa luctam suam occupatos, qui et membra eorum converterunt ad omnia que in lucta sua fecerunt. [*fol.* 94*b*] Movit demon sessor unius brachium eius, et secundum motum eius pulsavit

[1] MS. portam. [2] Lege: 'Bonum comitem itineris invenistis senem hunc'.
[3] MS. ascendebant. [4] MS. loquebatur. [5] MS. quidam.
[6] MS. approbatis. [7] Corr. *illic?*

ille socium suum. Movit sessor alterius coxam illius, et iuxta motum eius fecit conatum ad socium suum. Quid dicam? sic movebant demones hinc inde membra eorum quibus insidebant, ita quod nichil fecerunt luctantes quod non ex eorum motu seu visione procederet. Sacerdos, hoc videns, nimirum territus est non modicum. Nichilominus tamen ivit ad choream ubi etiam intermixti viri cum mulieribus choream ducebant. Et ecce vidit singulis viris binos demones insidentes sicut et binos singulis mulieribus, et sedebant singuli super singula brachia cuiusque. Demones autem illi movebant brachia et membra singulorum, tam virorum quam mulierum, ad omnes motus et vertigines quas faciebant. Quid plura? postquam aliquandiu ita incessanter a demonibus essent agitati, vidit manifeste quod unus demon, qui sedebat super brachium unius viri accepit manum eius, et alius qui sedebat super brachium, mulieris habentis manum suam in manu viri illius, accepit illam manum mulieris eiusdem, et eduxerunt eos isti duo demones per manus suas de chorea, et duxerunt eos ad quandam fossam. Quo cum pervenissent, converterunt se ad opus illud dyabolicum ad quod dyabolus eos duxerat, et fecerunt ibi inter se confussionem suam. Sacerdos autem ivit ad lectum suum perterritus, et, quando evigilavit, pessime dispositum se invenit. Quid [v]ultis? in brevi non remansit ei nec pilus in capite nec unguis aut pellis in corpore, et tam fortis eum morbus detinebat quod per totum annum illum missam celebrare non valebat. Hec retulit dicto fratri quidam frater de ordine illorum, qui etiam filius erat illius sacerdotis; idem michi referebat. Explicit exemplum.—Vides, Christiane, quos habent ductores huiusmodi ludorum frequentatores, vides quomodo eos ducunt et ad quid eos[1] ducere contendunt.

(192) Adhuc autem de ludis inordinatis hoc pretereundum non puto quod frater Petrus, quondam socius Concedi (*sic*) visitatoris, qui et eidem mortuo successit in officio, michi et quibusdam fratribus aliis Dublini narravit. Dixit itaque quod in patria sua, videlicet in Dacia, consuetudo [*fol.* 95*a*] est quod, quando mulieres iacent in puerperio, solent venire mulieres

[1] MS. eo.

vicine et eis assistere et facere tripudia sua cum cantilenis inordinatis. Contigit ergo quadam vice quod, cum essent mulieres ad cuiusdam puerperium congregate, et truflas suas, secundum morem malum patrie, facere voluissent, colligaverunt sibi unum fascem de stramine, et aptaverunt in formam hominis habentis brachia straminea, cui et capucium et cingulum applicuerunt, et vocaverunt eum *boui*, et, facientes tunc choream suam, duxerunt eum due mulieres inter se tripudiantes et cantantes, et sicut moris erat, inter cantandum, convertebant se ad eum gestu lascivo dicentes: 'Canta boui, canta boui, quid faceret[1]?' Ecce dyabolus, sicut potestatem super illas miseras habuit, respondit eis, voce terribili dicens: 'Ego cantabo,' et statim clamavit, non utique fascis, sed dyabolus in eo existens, et emisit sonitum tam horribilem quod quedam ceciderunt mortue. Alie tanto terrore et horrore percusse sunt[2] quod, diu languentes,[3] vix cum vita evaserunt.—Consulo certe quod attendant sibi iuvenes tam femine quam mares, consulo quod attendant quid faciunt. Certe hic ludere possunt in suis tripudiis, in suis fatuis cantilenis; et absque dubio videre possunt hoc exemplo, quod ludi eorum non sunt eis nisi quedam ad mortem eternam preparacio. Et propterea dixit illa sancta mulier Hester regina orans ad Dominum: 'Domine, inquit, nunquam cum ludentibus me miscui'. Ipsa absque dubio maliciam ludorum attendit corde sollicito. Tob. iii, 17.

(193) Adhuc autem ludos inordinatos detestabiles demonstrant exempla quedam scripta in summa de viciis. Quidam miles cum occasione ludi per oculos Dei iuraret proprius eius oculus super scacariam cecidit de capite eius. Et quidam sagittarius valde commotus ex hoc quod ludendo perdidisset, sagittam direxit ad celum, quasi vellet se vindicare de Deo. Sequenti vero die cum sederet ad ludum eadem hora rediit sagitta super alearium sanginolenta. Gul. Peraldi, Summa de Viciis.

(194) Adhuc autem exemplum memorabile super hac materia reperi in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis quod quidem auctor libri illius narrat in hec verba. Exemplum inquit G.E., I, xliii (p. 120).

[1] Corr. *facis ?* or *taces ?*
[2] MS. 'peruasse sunt' corrected to 'perueserunt'.
[3] MS. inserts sunt.

de sacerdote qui in Anglia Wigornie finibus hiis nostris diebus interiectam quandam cantilene[1] particulam, quam refractoriam vocant, malo modo re-[*fol.* 95*b*]-fricauit. Cum autem quadam nocte festiva cantilenam illam cum iam dicta refractoria coreis circiter ecclesiam ductis tota nocte audierat, quod talibus nimis animum applicaverat, stans in crastino ad missam sacerdotalibus indutus pro salutacione ad populum scil. *Dominus vobiscum*—refractoriam supradictam Anglica lingua coram omnibus alta voce modulando pronunciavit in hunc modum: *Swete leman dhin*[2] *ore:* merito peccati sui et sui oblitus[3] et tanta confusione percussus. Sententia autem verbi illius Anglici hec est: 'Dulcis amica tuam poscit amator opem'.[4] Explicit exemplum.—Quid ex hoc habebimus nisi quia intenti huiusmodi stulticiis obliviscentur sui in fine et erunt eternaliter confusi, quia tota presens confusio non est nisi signum extreme confussionis? Et iuste tales in fine obliviscuntur sui qui dum viverent propter fatuitates suas obliti sunt Dei.

(*De luxuria.*)

V.P., VI, Verba Sen., i, 15 (p. 646).

(195) Aliud exemplum non minus notabile hoc est. Narrabat quidam, ut in libro eodem scribitur, de quadam virgine conversacionis sanctissime que[5] cum interrogaretur ab eo, que res eam ad hanc conversacionem adduxerit, respondit: 'Michi erat pater modestus et sanctus, debilis et infirmus corpore; tantaque ei erat taciturnitas, ut ab ignorantibus eum sine voce crederetur esse. Mater vero michi erat econtrario viciis infecta et verbosa supra modum, dedita luxurie et aliis viciis. Nunquam infirmabatur a nativitate sua usque ad ultimum diem suum. Inter hec contigit ut pater meus multa egritudine et longa fatigatus moreretur, et continuo aer est motus, et pluvia et coruschaciones et tonitrua per triduum sine sepultura fecit eum manere, et dixerunt vicini: Sic Dei inimicus erat iste ut nec eum terra recipiat ad sepulturam. Mater vero mea cum [*fol.* 96*a*] moreretur, aer serenissimus factus est, et exequiis optime curata. Ego autem post obitum eius quodam die [ad] vesperam cepi cogitare cuius vitam eligerem imitandam; utrum patris qui

[1] MS. pertilēt. [2] MS. l'in *or* þin. [3] MS. obitus.
[4] MS. spēm = speciem? [5] MS. qui.

modeste et sobrie vixit, et omne tempus suum infirmitate et tribulacione consumptum fuerit, et ita finem vite accepit quod vix sepulturam eius terra recipiet; an matris, que ita in luxuriis et immundiciis vixit et in tanta incolumitate vitam peregit et tandem tam quietum finem sortita est. Et cogitatus meus inquit: Bonum est vivere in deliciis et luxuriis sicut vixit mater mea. Hoc me cogitante, astitit mihi quidam grandis corpore, aspectu terribilis, dicens: Veni et vide utrumque, et cuius volueris vitam elige tibi. Et apprehendens michi manum ducebat me in quendam [1] campum magnum, habentem paradysos magnos, hoc est magna gaudia, magnas iocunditates et pulchritudinem inenarrabilem. In qua (*sic*) occurrit michi pater meus et amplexatus est me filiam suam vocans. Ego autem rogabam eum ut manerem cum eo, et ille: Adhuc non potes. Sed si mea vestigia sequi volueris, venies huc non post multum tempus. Post hec duxit me ad locum horribilem, in quo mater mea exurebatur igne, ubi stridor dencium et vermes et serpentes, ubi et ipsa in fornace torquebatur et hoc usque ad collum, et vidi eam in illa pena dentibus stridentem. Nam fornax erat igne ardens et vermium multum fetorem ferens mihi. Et dixit michi: Heu me, filia, pro operibus meis hec pacior. Ecce propter parvam libidinem et exiguas delicias quantas sustineo penas. Ista vero in corde meo exclamans [2] (*sic*) elegi merita patris mei imitanda.'—(195*b*) Occurrit adhuc aliud ad idem in eodem cum sententia [3] exemplum hunc habens modum. Dixit abbas Moyses: 'Propter has quatuor res passio fornicacionis gignitur; scil. per habun-[*fol.* 96*b*]-danciam esce et potus et satietatem sompni, et per ocium et iocum et ornatis vestibus incidendo'.—(195*c*) Occurrit nunc sententia exemplaris super hac materia non inutilis in hunc modum. Dixit senex quia oculi animalium naturaliter ita formati sunt ut necessitate in terram intendant semper, nec aliquando possint respicere ad celum. Sic ergo et anima eius, qui in dulcedine voluptatum delectatur, semel delapsa in luxurie cenum, difficile potest respicere ad Deum aut sapere aliquid dignum Deo.

V.P., III, Verba Sen., 58 (p. 510).

V.P., VI, Verba Sen., i, 8 (p. 645).

(196) Exemplum Paschonis in eodum scriptum non est

[1] MS. quoddam. [2] *Corr. to* examinans ?
[3] MS. inserts here 'est. Postquam' (?)

V.P., Appx., p. 985. silencio pretereundum, de quo sic refert quidam ibidem. Me pergente in solitudinem circuivi sanctos patres usque dies iij, inter quos reperi Paschum, quem omnes qui in illo heremo patres venerabantur. Qui et ait mihi confitenti passionem meam: Non conturbet te hec causa: non enim[1] pateris hoc a negligencia: attestatur enim tibi et locus et difficultas rerum, et quia non est in locis illis ulla visitacio feminarum; set magis ex invidia dyaboli, qui semper festinat decipere animas hominum. Ecce ut vides me iam senem hominem, quadragesimum annum habeo in hac cella, et auxiliante Christi gracia sollicitus de salute anime mee, tamen usque nunc temptacionem sustineo. Nam sacramento dicebat[2] mihi, quia per xii annos post quinquagesimum annum non nocte nec die mihi pepercit. Egressus igitur circuibam pene solitudinem, et inveni speluncam leene, et posui me iacens ibi nudum per totum diem, ut egredientes fere commederent me. Cum ergo facta esset vespera secundum
Ps. ciii, 20. quod scriptum est: *Posuisti tenebras et facta est nox*, etc., egredientes bestie, masculus et femina, adorati sunt me a capite usque ad pedes, lingentes me totum, et recesserunt a me. Cogitavi ergo quod Deus pepercit michi, et reversus sum in cellam meam. Post paucos autem dies iterum eadem temptacio validius insurrexit michi. Conversus enim demon in [*fol. 97a*] Ethiopissam puellam, quam aliquando videram in iuventute mea in messe spicas colligentem. Sedit super genua mea et vehementer me commovit; unde cum nimio furore dedi ei pugnos et alapas in maxillas, et statim non comparuit fantasma illud; per biennium enim manus mee, unde percussi quasi faciem eius, fetorem sufferre non poteram. Desperabam ergo de salute anime mee. Audivi vocem et factam in sensu meo et dicentem: Vade, Pascho, certare; propterea enim hec te permisi pati, ut non aliter sapias nec extollaris quasi in virtutibus tuis, set recognoscas infirmitatem tuam et non confidas in conversacione tua, et subditus et humilis sis, confidens in adiutorium Dei. Ita certus effectus, de auxiliante misericordia Domini,[3] reversus sum in cellam meam, pacificos habens reliquos dies. Explicit exemplum.

[1] MS. non conturbet de hac causa, ñne. [2] MS. dicebant.
[3] MS. et auxiliante michi Domino.

(197) Terribile etiam quiddam de luxuria narrat beatus Gregorius in 4 Dyalogorum dicens: Terribile quiddam in Valeria provincia contigisse. Vir vite venerabilis Maximianus, Syracusanus episcopus, qui diu in hac urbe meo monasterio prefuit, narrare consuevit, dicens: Quidam curialis illic[1] sacratissimo paschali sabbato iuvenculam cuiusdam filiam in baptismate suscepit. Qui post ieiunium domum reversus, multoque vino inebriatus, eandem filiam suam secum manere peciit, eamque nocte illa, quod dictu nephas est, perdidit. Cumque mane facto surrexisset, reus cogitare cepit ut ad balneum pergeret, ac si aqua balnei lavaret maculam peccati. Perrexit igitur, lavit cepitque trepid[ar]e ecclesiam ingredi. Et si tanto die non iret ad ecclesiam, erubescebat homines; sin vero iret, pertimescebat iudicium Dei. Vicit itaque eum humana verecundia, [*fol. 97b*] perrexitque ad ecclesiam; set tremebundus ac pavens stare cepit, atque per singula momenta suspectus qua hora spiritui immundo traderetur, et coram omni populo vexaretur. Cumque vehementer timeret, ei in illa missarum celebritate adversi nichil contigit. Qui letus exiit, et die altero ecclesiam iam securus intravit; factumque est ut per sex continuos dies letus ac securus procederet, estimans quod eius scelus Dominus aut non vidisset aut visum misericorditer dimisisset. Die autem septima subita morte defunctus est. Cumque sepulture traditus fuisset, per longum tempus cunctis videntibus de sepulcro flamma exiit, et tam diu concremavit ossa eius, quousque omne sepulchrum consumeret, et terra que in tumulo collecta fuerat defossa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens ostendit quid eius anima in occulto pertulit, cuius etiam corpus ante humanos oculos flamma consumpsit. Qua in re nobis quoque hec audientibus exemplum formidinis dare dignatus est, quatenus ex hac consideracione[2] colligamus, quid anima vivens ac senciens pro reatu suo patitur, si tanto ignis supplicio etiam insensibilia ossa cremantur. Explicit exemplum.—Vides predicator quod iste miser homo in sacro paschali sabbato filiam spiritualem suam corrupit, cuius peccati merito tam miserabilem ex inopinato dampnacionem recepit. Sane [si] sub hac forma proponatur exemplum, absque dubio minus erit

Greg. Dial., IV, xxxii.

[1] MS. illi. [2] MS. considerare.

motivum, quia in toto populo residente vix erit unus qui unquam tale flagicium commiserat, immo etiam qui tale flagicium unquam audierit ab aliquo fuisse commissum, et sic exemplum nullius efficacie erit ad populum. Nunc ergo quia constat hunc peccasse per luxuriam sive peccatum luxurie commisisse, proponatur totum exemplum de quodam qui occasione unius ebrietatis nocte quadam [*fol.* 98*a*] cum una muliere commisit luxuriam, et sic sicut patet intuenti veritas salvabitur et corda audiencium timore concutientur.

Greg. Dial., IV, liii.

(198) Aliud exemplum terribile deserviens huic materie narrat idem in eodem, dicens: Adest quoque in presenti venerabilis frater Venancius, Lunensis episcopus, magnificus vir nobilissimus atque veracissimus, qui se scire suosque homines interfuisse testantur ei rei quam narrant[1] nuper in Genuensi urbe contigisse. Ibi namque, ut dicunt, Valentinus nomine, Mediolanensis ecclesie defensor, defunctus est, vir valde lubricus et cunctis levitatibus occupatus, cuius corpus in ecclesia beati martiris Syri sepultum est. Nocte autem media in eadem ecclesia facte sunt voces, ac si quis violenter ex ea pelleretur atque traheretur foras. Ad quas nimirum voces cucurrerunt[2] custodes et viderunt teterrimos spiritus, qui eiusdem Valentini pedes ligatura strinxerant et eum ab ecclesia clamantem ac nimium vociferantem foras trahebant; qui videlicet exterriti ad sua strata reversi sunt. Mane autem facto aperientes sepulcrum in quo idem Valentinus positus fuerat, eius corpus non invenerunt, set in sepulcro alio[3] positum, ligatis adhuc pedibus sicut de ecclesia fuerat abstractum. Explicit exemplum.—Quamvis cunctis levitatibus occupatus miser iste fuerit, quia tamen lubricus, hoc est luxuriosus, fuisse scribitur, idcirco de quodam luxurioso totum exemplum salva veritate proponi poterit, et populus audiens salubriter formidabit.

(199) Hoc autem adhuc silentio degendum michi non videtur quod narravit michi et pluribus fratribus Dublini super hac materia frater Nicholaus de Wesefordia. Retulit enim quod miser quidam de quo supradictum est in prima parte, qui sororem suam multis temporibus fornicarie tenuit, gravi morbo percussus, ad extremum deductus est, et, iacens tanquam

[1] MS. narrat. [2] MS. cucurrerent. [3] MS. illo.

mortuus, ad inferna ductus est, ut illuc precipitaretur, quia molestia morbi preventus, nec Deo [*fol.* 98*b*] penitenciam optulit, nec confessionem fecit; tamen adiutorio beate Virginis, propter servicium quoddam quod ei fecerat, inde ereptus et vite restitutus est. Hic ergo vite restitutus et incolumitati, venit ad fratrem memoratum et peccata sua devote confitebatur. Sane peccatum suum non erat occultum, inmo ita erat quasi notorium, quod non poterunt (*sic*) in aliquo loco diu commorari. Iste igitur narravit dicto fratri qua pena luxuriosos vidit in inferno dampnatos. Siquidem puteus erat maximus, latus et profundus, igneus et igne crudelissimo plenissimus; et ecce in puteo igneo steterunt viri ex una parte ardentes, omnino nichil nisi ignis esse videbantur. Ex alia parte stabant mulieres ardentes, immo totaliter sicut ferrum igne candentes, et habebant singuli et singule singula flagella ignea instar excussorum ignis [1] segetis, et converberabant se in illo igne ubi ardebant et candebant cum illis flagellis igneis, sine aliqua quietis interpolatione, meliorem quietem nunquam habebant, viri mulieres verberabant [2] et e contrario peius habebunt in die iudicii quando in corpore simul et in anima proicientur in ignem illum eternum qui nunquam extinguetur, quando implebitur illud Ysaie: *Vestimentum mixtum sanguine*, id est corpus quod est Is. ix, 5. anime vestimentum; sanguine id est peccato sanguineo luxurie sorditatum: *erit in combustionem*, scilicet cum anima in qua peccavit: *et cibus ignis;* sicut enim hic cibavit ignem luxurie in carne sua, ita absque dubio sine fine cibabit in carne sua ignem infernalem sive iehenne. De hac materia quere supra in rubrica de avaricia exemplo primo et in rubrica de gula exemplo quinto.

(200) Adhuc autem ad detestacionem huius peccati reperitur G.E., II, hec invectio in libro qui dicitur Gemma Sacerdotalis in hunc iii (p. 180). modum. Super hunc locum in epistola Petri secunda *civitatem* 2 Pet. ii, 6. *Sodomorum et Gomorreorum in cinerem redigens eversione dampnavit*, dicit expositor: 'Voluit etiam regionem circumpositam speciem prisce pene servare. Nascuntur enim in ea poma pulcherrima que edendi cupiditatem spectantibus gen-

[1] Corr. *grani ?* (or perhaps *ignee ?*).
[2] Perhaps '*viri . . . verberabant*' should come after *interpolatione*.

erant, si car-[*fol.* 99*a*]-pas fatiscunt et resolvuntur in cinerem, fumumque excitant, quasi adhuc ardeant. Ignis ergo qui Sodomitas semel punivit, significat quod impii sine fine sunt passuri; quod terra fumigabunda est, quod fructus pulcherrimi cinerem intus habent et fetorem, innuit quod delectacio carnalis etsi stultis arridet, nil tamen in invisibilibus nisi incendium sibi reservat, nisi ut fumus tormentorum eius in secula seculorum ascendat.' Hec verba invenies ibi in duabus glosis. Explicit exemplum.—Quod autem de Sodomitis dicitur proferri potest de quibusdam hominibus viliter (?)[1] luxurie servientibus, ut habeatur via honestior et planior ad predicandum.

G.E., II, v (p. 185). (201) Preterea in eodem libro scil. qui dicitur Gemma Sacerdotalis due invecciones subscripte reperiuntur. Primum est hoc. Cum Lays formosa meretrix et famosa nimium Diogeni se offerret et pro stupro etiam modicum peteret precium, respondit ille: 'Non emo tanti penitere'. Si igitur ob penitentiam [que sequitur] actum brevem et transitorium gentilis philosophus, fide carens, turpitudinem declinavit, quanto magis Christianus propter vitandum illud penitere perpetuum, ubi miser spiritus pena perhenni torquetur, fedam omnem abhorrere debet carnis voluptatem.

Ibid. (202) Alia inmediate subiungitur et est ita. Si philosophus fide et caritate vacuus solo ductu racionis turpia declinans dixit: 'Si scirem deos ignoscituros et homines ignoraturos tamen peccare dedignarer';[2] quanto magis Christianus fide radicatus et fundatus non solum propter mundiciam sectandam verum etiam propter penam eternam vitandam et celestem gloriam adipiscendam turpia declinabit.

Ibid., II, xi (p. 222). (203) Exempla etiam nonnulla non utique contempnenda in eodem libro reperiuntur. Primum autem hoc est et in hec verba scriptum. Item exemplum [*fol.* 99*b*] de viro ad quem cum hospita domus ex utriusque consensu nocte veniret, ipsa adventus eius hora videbatur ei in visu, quod bufo grandis manum eius dexteram, quam extra lectum forte dormiendo proiecerat,[3] iugulabat. Unde perterritus et experrectus, cum manum ad se trahere vellet, hospita in manibus suis firmiter ipsam intra manus ambas complexa tenebat. Ille autem ad

[1] MS. uirl'r. [2] MS. dedignares. [3] MS. pietas.

se reversus et sic salubriter premunitus pestiferam a se bestiam repulit et abiecit.

(204) Secundum exemplum ibidem subiungitur inmediate in hec verba. Item exemplum de moniali que in clericum quem per fenestram transeuntem casu vidit oculos iniecit, in quem statim adeo medullitus exarsit, ut nihil aliud vel orando vel misteriis assistendo cogitare potuisset. Et cum in hac angustia et temptacionis vehementia supra vires pene vexata fuisset, quia tamen se contra carnis insultus oracionibus ut potuit et signo crucis premuniebat, nocte quadam in sompnis apparuit ei iuvenis ille, volens in ea sicut videbatur voluptatis actum exercere. Que cum in primis luctam secum habens demum contra voluptuosos motus animi racione renitens, dum ipsum diligencius intuita fuisset, videbatur ei tam quantitatis enormis et inhumane fuisse quam etiam qualitatis. Quo viso perterrita nimium a strato[1] in visu exiliit, animumque virilem mulier assumens falce[2] [ut] videbatur in dormitorio pendente medium secuit et illum prostravit. Et tantus statim ab eo fetor exivit, quantum et quam corruptum nunquam naribus sensit. Ob cuius etiam vehemenciam evigilavit. Quem etiam fetorem postea quociens de eo cogitabat naribus olfacere visa est. Sic etiam ista per gratuitam Dei premunicionem visitata est et curata.

G.E., II, xi (p. 222).

(205) [*fol.* 100*a*] Tertium exemplum ibidem inmediate scriptum est, hunc penitus habens tenorem. Item exemplum de monacho qui cum ad puellam in pomerio quodam quo condixerant[3] venisse et de loco ad locum eundo cum ad secreciorem pomerii partem pervenissent, dixit illa: 'Satis nos iam elongavimus quia nemo nos hic vidit preter Deum'. Respondit ille: 'Et videt nos hic Deus?' Cui illa: 'Videt utique, set nemo alius'. Et statim ille corde compunctus ipsaque relicta reversus: 'Verum est,' inquid, 'et longe magis debemus vereri a creatore videri in pravis actibus quam a creatura'.—(205*b*) In eodem adhuc libro scriptum reperitur hoc exemplum. Miles quidam puellam diu ardenter adamatam nocte venturam ad thorum suum ex condicto sperabat. Qui cum hoc desiderium suum pervigil et anxius expectaret,

Ibid., p. 225.

Ibid., 226.

[1] MS. stratu. [2] MS. false. [3] MS. condiserant.

leporaria quedam sub sedili concavo catulos habens micas que de mensa ceciderant et ossa per aream queritando ante lectum militis venit musitando. Miles autem puellam esse putans brachia sua quasi ad amplexus exposuit. Canis autem ob catulorum atrox defensionem, ipsum illico per brachium dentibus arripuit, et gravi lesione vulneravit. Miles autem ad vindictam accelerans, gladium ad capud thori iacentem iuxta se posuit. Nec mora; puella de thalamo iuxta promissum[1] exiens ad lectum[2] militis pedetentim accessit. Ipse vero iam canis observans adventum, non virginis, puta, qui amorem tunc in dolorem converterat,[3] qui cupidinem omnem in ire vindictam commutaverat, elevato gladio, canem percutere putans, ferro puellam peremit. Explicit exemplum.—Ecce qualiter actibus huiusmodi peccatis urgentibus se noster hostis ille versutus immiscet qui non solum suis animas temporibus [*fol.* 100*b*] set acceleratis etiam et preproperis[4] corpora funeribus, ut simul in utraque deseviat, avide preripit

Luc. xiii, 5. e t perquirit. Caveant ergo sibi qui eiusmodi vilitatibus deserviunt, quia, nisi cicius penitenciam egerint, ut sentencia salvatoris utar, omnes similiter peribunt.

(206)[5] Hoc autem quod in sacra scriptura ad detes-

Gen. vii. tacionem peccati huius in diversis locis traditum est, non erit inutile ad faciliorem memoriam hic inserere. Sane in

Cf. Gen. xix. Genesi legimus quod propter hoc peccatum totum genus humanum preter 8 animas deletum est. In eodem etiam reperies quod propter carnis peccatum 7 civitates cum habitatoribus suis igne et sulphure irruentibus de celo combuste atque sub-

Jud. xx. merse sunt.—In libro quoque Iudicum propter peccatum cum una muliere et una nocte perpetratum legimus occisa lxv milia virorum bellatorum et eo amplius preter uxores et parvulos: ita quod numerus occisorum pro peccato illo estimari potest ad minus centum milia hominum. Explicit exemplum.—Per quam[6] autem viam subterfugiet iudicium Dei, qui in peccati[7] huius vilitate vitam suam consumit, non atten-

Heb. xiii, 4. dens quod fornicatores et adulteros iudicabit Deus?—Caveat

[1] MS. permissum. [2] MS. lecturam. [3] MS. convertat.
[4] MS. preproperiis. [5] In margin 'de adulteris'. [6] MS. postquam.
[7] MS. peccato.

predicator ne peccatum quod erat causa diluvii nec etiam peccatum Sodomorum aperte tanguat (*sic*); sed utrumque appellat vel peccatum carnis vel peccatum luxurie: quod quidem verum est.

(207) Inter exempla vero Deodati hoc etiam super hac materia reperi. Quidam iuvenis puellam nobilem amans illicite, cum quadam nocte veniret ad cameram in qua iacebat, et ad eam intrare vellet more solito, ipsa videns eum clamavit: 'A A A! fuge, demon'. Siquidem videbatur ei quod demon erat. Ipse vero timore percussus recessit. Cumque venisset ad equum suum, fugit equus cursu rapido. Vocavit autem ad se quendam canem quem habebat, [*fol.* 101*a*][1] qui simili timore percussus et horrore fugiebat ab eo impetuose. Tunc intelligens se non esse in statu bono, ad quendam se contulit heremitam, ut ostenderet ei quid ei acciderat. Quem cum vidisset heremita coniuravit eum tanquam demonem ut exiret. Qui noluit set rogavit eum ut etiam in ipsum oculos non dirigens audiret confessionem suam: quod et fecit. Confessione vero peracta cum respiceret ad illum heremita reperit ipsum in debita forma sua. Hoc pertinet ad luxuriosos, qui, peccata sua confiteri differentes, similes demonibus efficiuntur. Hoc autem exemplum reliquid frater de Wycumbe in sermonibus suis.

Exempla Deodati.

(208) Aliud exemplum de eisdem [reliquit] frater Iordanus quondam magister ordinis predicatorum. Cum quesisset a demone quodam per os energumini loquente quedam de statu suo, id est de statu dyaboli, tandem istam questionem proposuit: 'Quare, inquid, tantum delectamini in fetore peccatorum et luxuria precipue?' 'In civitate magna sunt homines ad purgandas latrinas et maximum senciunt fetorem; sed hoc libenter sustinent propter magnum lucrum quod inde reportant. Ita et nos magnum sentimus fetorem de animabus peccatricibus, set gaudemus de lucro, quia anima peccatrix cibus est et refectio nostra.'

Frater Iordanus, O.P.

(*De mercatoribus.*)

(209) Exemplum notabile legimus in vita sancti Iohannis Patriarce in hunc modum. Nauclerus quidam dampnum per-

Vita S. Ioan. Eleemos., cap. iii, V.P., I (p. 183).

[1] In margin 'de fornicatoribus'.

tulit, et a sancto viro cum multis lacrimis compassionis gratiam postulavit. Ille v libras auri eum iussit accipere, qui merces inde comparans misit in navim. Mox naufragium passus merces illas amisit. Navem vero non perdidit. Iterum ergo accessit ad sanctum, et de eius bonitate presumens dixit: 'Miserere mei sicut Deus mundi misertus est'. [*fol.* 101*b*] Cui patriarca: 'Crede, frater, nisi pecunias illas pecuniis ecclesie miscuisses, nequaquam naufragium pertulisses'. Et precepit denuo dare ei x auri libras. Emens ille rursum merces et navigans, orta tempestate, naufragium fecit, omnia perdidit et ipsam navem. Anime tamen salvate sunt. Voluit ergo pre confusione et angustia necare se ipsum. Sed misertus est ei Deus, et revelavit hoc patriarce, qui miserum ad se vocavit. Cum vidisset eum pulvere conspersum et veste concissa, dixit: 'Misereatur tui omnipotens Deus. Credo enim quod ab hodierno die nequaquam naufragium pacieris. Hoc autem tibi contigit quia et ipsa navis tua esset iniuste possessa.' Mox ergo iussit ei tradi unam de navibus que sanctissime ecclesie ministrabant plenam frumento xx milium modiorum. Quam ille suscipiens navigavit, set xx[1] diebus et noctibus non valebant naute scire quo irent, neque per locum aliquem neque per stellam; gubernator tamen videbat patriarcham adiuvantem se atque dicentem: 'Ne timeas, bene navigas'. Hoc vidit in spiritu. Igitur post vicesimam diem apparuerunt [in] insulis Britannie; et descendentes in terram invenerunt ibi famem magnam. Cives illi penuriam passi benedicunt Deum de collato subsidio, et nauclero offerunt per singulos modios certam numerate pecunie quantitatem aut certi ponderis stagnum. Elegit ille dimidium sic, dimidium autem sic, et reversus ditatus est. Explicit exemplum.—Videat mercator dolosus quomodo bona sua lucratur; quia aut hic fiet ei visitacio, ut ad sui utilitatem incurrat dampnum temporale notabiliter, aut in futuro visitabitur, ut et se et sua, nisi penituerit, amittat eternaliter; *divicias enim quas devoravit.* (Job xx, 15.)

(H. de S. Victore, Lib. Excerptionum, VIII, i.) (210) Quedam adhuc invectio fieri potest contra mercatores malos ex facto Constantini imperatoris magni primi Christiani. [*fol.* 102*a*] Legitur enim de eo in libro excepcionum quod

[1] MS. x.

ipse 'prohibuit lege crucis fieri supplicium, quod apud Romanos erat in usu, et figuracione solidorum illam iussit inscribi': ita dicitur ibi. Sane revolvamus verba et videbimus quid inde reportent mercatores. Crux solebat esse supplicium latronum et inde translata est ad inscripcionem et decoracionem monetarum; et habent hic doctrinam mercatores qui cum moneta vendunt et emunt. Doctrinam itaque habent quod nisi in commerciis suis habeant ipsum pre oculis, qui pro nobis mortem in cruce sustinuit, et cuius crux in moneta scripta est, sicut crux a supplicio latronum ad monetas transit mercator[um], ita et ipsi e contra a cruce scripta in monetis transibunt ad crucem latronum infernalium, hoc est ad patibulum inferni, ut vilissime suspendantur sicut vilissimi latrones Domini. Suspendentur et etiam confundentur in eternum: et hoc est quod dicitur Ecclesiasticus 5: *Super furem est confusio*. Tales scilicet falsi mercatores fures sunt, qui peciis quasi fures alii et fraudulencius aliorum bona diripiunt. Ecclesiasticus v, 17.

De misericordia hominis.

(211) Misericordiam hominis ad proximum suum commendat exemplum quoddam, quod, fratribus nostris audientibus, retulit frater Galfridus cognomento Blundus, frater magnus in ordine predicatorum, qui nunc lector est, et multis ante temporibus extiterat, qui et vicarius provincialis aliquot annis extitit in Hybernia. Hic igitur in publico sermone retulit hoc exemplum, videlicet quod in foresta quam fecerat quondam rex Ricardus iuxta Wintoniam, ubi et ipse fuerat, ut dicebat, quidam miles venacioni, contra regis interdictum, indulgere consuevit. Qui a forestariis perceptus et efficaciter accusatus, prevalentibus contra eum accusatoribus, tota terra sua privatus est. Cumque rex esset in partibus transmarinis, nec ipse remedium aliquod in Anglia reperire potuisset, proposuit adire regem ad postulandum gratiam suam, quod et fecit. [*fol.* 102*b*] Notum est autem quod in curiis principum querentibus gratiam necessarii sunt adiutores et intercessores. Huic autem militi, quando venit ad curiam, ubi humanum defuit auxilium, non defuit divinum. Dominus enim noster iuvit eum et fecit pro eo dulciter valde; et hoc ideo fuit quia ipse pro Domino prius fecerat quod utique

Domino complacebat. Cui et ipse, ut mundanis mos est, ad mortem totis viribus insidiatur.[1] Contigit autem die parasceues, vice quadam, ut miles ille interfectorem patris sui inveniret in via, in loco quodam ad vindictam exercendam oportuno. Cumque mortem sibi efferatis animis intemptaret, alius se humiliavit illi, rogans et supplicans quatenus pro eo qui die illo pro hominibus mortuus est in cruce, sibi misereretur et parcere dignaretur. Qui audiens adiuracionem mortis dominice, misericordia motus, mortem patris sui pro amore Christi pro nobis mortui misericorditer ei condonabat, et dimisit eum in pace. Hoc autem factum ipse non multum pensabat, Deus autem multum istud ponderabat, sicut et manifeste declarabat. Nam, quando venit ad regem propter misericordiam postulandam, cum die quadam intrasset capellam ubi rex missam suam audiebat, et staret post dorsum regis in parte oraculi inferiori, ubi ventum est ad *Agnus Dei*, et pax regi porrigeretur, accidit ut non esset iuxta regem aliquis nobilis cui pacem porrigere debuisset. Respiciens ergo rex post tergum, ut alicui ibidem existenti pacem porrigeret, videt prefatum militem coram cruce genu flectentem, et ymaginem crucifixi eiusdem se amicabiliter reinclinantem. Videns autem rex nimirum obstupuit, usque tamen post missam dissimulavit. Celebrata vero missa, cum rex egrederetur, procidit ad pedes eius miles, supplicans graciam et misericordiam. Querenti vero regi quis esset, et quam causam haberet, quid egisset exposuit [*fol.* 103*a*] et qua de causa terra sua fuisset spoliatus. Rex autem, misericordiam propositam interim dissimulans, quesivit ab eo si quid egisset pro Christo quod sibi placere debuisset, de quo sibi conscius esset. Qui respondit quod non. Cumque rex instaret ut cogitaret si quid tale unquam egisset, occurrit ei ad memoriam quomodo interfectori patris sui mortem condonasset, et dixit regi: 'Vere, dixit, domine, ego non recolo aliquid huiusmodi sed hoc unum recolo, videlicet quod, pro amore Christi pro nobis crucifixi, peperci interfectori patris mei'. Et narravit ei totam seriem rei. Et dixit rex: 'Et ego pro amore illius pro quo remisisti sic misericorditer mortem patris, omnes terras

[1] This sentence fits in better after *oportuno* (below), but probably there is an omission, before *cui*, of some such words as: *Pater enim eius interfectus erat a quodam milite*. (See notes.)

tuas reddo tibi'. Et sic factum est.—Ex hoc exemplo videre possumus quod qui misericordiam inimicis exhibent, amiciciam Dei et ipsius adiutorium optinere merentur. Et ideo bene dicitur: *Beati misericordes*, etc. Mat. v, 7.

(212) Exemplum adhuc admodum simile inter exempla communia scriptum reperi in hunc modum. Duo milites erant in Ytalia quorum unus, potens et maior alio, habebat castra sicut mos est in illa terra. Inter quos cum esset magna dissensio, miles qui minoris erat potencie, vice quadam nactus oportunitatem, de castello suo erupit, et irruens in adversarium suum impetuose, coram suis ipsum atrociter interemit, et, sanus reversus, firmavit castellum suum et ibi mansit in presidio. Filius autem militis interfecti cum gente sua expectavit exitum eius ut illum interficeret absque ulla miseracione. In die autem parasceues illius anni, cum de castello suo prospiciens videret homines patri[e] illius sine calciamentis, ut moris est, ad ecclesias properare, cogitavit intra se quod et ipse ita faceret, etiamsi occidi deberet. Descendit igitur et exivit, iter carpens versus ecclesias sicut et alii. Et ecce hoc agnoscens filius militis mortui irruit in eum et comprehendit, ut eum pro morte patris [*fol.* 103*b*] sui mercede mortis remuneraret. Miles ergo, videns se iam in extremis agentem, nullum remedium reperire potuit neque scivit. Humilians ergo se adversario suo, rogavit eum et obsecravit quatinus, pro pietate et morte Iesu Christi, qui die illo pro nobis mortuus est, mortem sibi patris sui condonaret. Iuvenis autem, instinctu spiritus sancti ad hanc salvificam salutacionem seu admiracionem[1] pietate commotus, remisit ei misericorditer mortem patris sui. Cumque pergerent simul ad ecclesiam ut crucem adorarent, et iuvenis se humiliaret ad crucem deosculandam, ymago crucifixi, clavis manuum ac pedum dissolutis,[2] erga eum [se] erexit ad osculum, in signum acceptationis misericordie quam, pro morte sua, inimico suo militi prefato exhibuerat. Exempla Communia (?).

(*De mortis memoria.*)

(213) Non est autem silencio pretereundum quod narravit nobis, scilicet multis fratribus Cork., frater Nicholaus de Aquis,

[1] *Corr.* adiuracionem? [2] MS. dissolutus.

quondam visitator Hybernie, de quodam imperatore Almannie nomine Henrico, qui et nunc sanctus Henricus in terra illa appellatur. Retulit autem quod iste dux quidam fuit iuvenis unius ducatus in regno Almannie. Iuvenis, inquam, dux erat, tanquam qui noviter ad ducatum suum iure hereditario pervenerat. Dux autem iste quadam vice, nichil extraneum suspicatus, audivit quandam vocem hoc verbum dicentem sibi: 'Post sex'. Deliberavit igitur iste quid hoc posset portendere, et diffinivit in corde suo quo hoc aliud non erat nisi quod Dominus eum premunierat quod post sex dies esset moriturus. Quid igitur agit? Statim accessit ad confessionem et mundavit cor suum, et per sex dies continuos fuit in orationibus et elemosinis, totus igitur toto corde deditus huiusmodi negociis, sicut ille qui post sex dies mortem sibi affuturam certitudiniter expectabat. Sed ecce transierunt sex dies, et etiam septimus. . . .

[*The rest is wanting.*]

NOTES.

(1) This is abridged from the spurious *Opus imperfectum in Matthaeum*, Hom. ii.; Migne, *Pat. Gr.* lvi., col. 637: where 'Magi' is the reading, not 'Magusei'. *Cf.* Jac. de Voragine, *Legenda Aurea* (ed. Graesse), p. 43-4, 89; Vincent. Bellovac., *Speculum Historiale* (Duaci, 1624), lib. vi., cap. 92.

(2) The ultimate authority is Sozomenus, *Hist. Eccles.* v., 21 (Migne, *Pat. Gr.* lxvii., col. 1281). Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* lib. vi., cap. 95, quotes it from Cassiodorus. A. Franz, *Drei Deutsche Minoritenprediger* (Freiburg im Breisgau, 1907), p. 126, notes the story in the 'Predigten des Greculus'.

(4) I have not identified the famous postils. The 'Liber de altercatione,' etc., must be the 'Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli,' in *Acta Apostolorum Aprocrypha*, ed. Lipsius et Bonnet (1891), p. 135.

(5) *Cf.* Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vii., cap. 41, 44.

(6) Explanations of the seven canonical hours (of the Cross) varied in the twelfth and thirteenth centuries: see *e.g.* Hugo de S. Victore, *Speculum Ecclesiae*, cap. iii. (*Pat. Lat.* clxxvii., col. 340), and *Miscellanea*, lib. vii., tit. x. (*ibid.* col. 875); Jo. Wallensis, *De vita religiosa* (Venet., 1496), pars i., cap. 6, 7, 8. With the verses, *cf.* those quoted in Migne, *Encycl. Théol.* viii., *Liturgie*, col. 641; Maskell, *Monumenta*, iii., p. ix. *et seq.* Others are indexed by Chevalier, *Repert. Hymn.*, under 'Hora prima' and 'Patris sapientia'.

(7) The author takes this from the *Hist. Scholastica* of Peter Comestor (*Pat. Lat.* cxcviii.), not directly from St. Ambrose, *Expos. Evang. sec. Lucam*, lib. x. (*Pat. Lat.* xv., col. 1842), and St. Augustine, *De consensu Evangelistarum*, lib. iii., cap. 24. *Cf.* Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vii., cap. 53.

(8) *Cf.* Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vii., cap. 55.

(9) This *exemplum* does not occur in the *Gemma Ecclesiastica.* I can give no explanation of 'qui dicitur Marimi'. There are places of the name of Doddington or Dodington in many counties in England. Friar Robert is mentioned again in cap. 166. On the *Exempla Communia*, which I have not identified, see Introduction.

I have not noted the story elsewhere. For variants of the miracle, see Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vii., cap. 84, 'De clerico cui virgo lac infundens linguam restauravit'; and Balliol College MSS. 228 (fol. 314*a*), 230 (fol. 130*b*).

(10) *Urbs Atrabatensis*, Arras. The quotation follows the *Gemma Eccles.* almost word for word, excepting some slight alterations at the end.

(11) The compiler or scribe has omitted a few words in this passage without altering the sense. Maurice de Sully-sur-Loire, Bishop of Paris 1160, died 11th Sept., 1196. The *Gemma Eccles.* probably contains the earliest extant version of this story, which is found also in the *Summa* ascribed to Rob. de Courçon (Hauréau, *Notices et Extraits*, xxxi., ii., 273), in Caesarius of Heisterbach, *Mirac.* (ed. 1591), lib. ix., cap. 43, and elsewhere. *Cf.* Oudin, *De Script. Eccles.* ii., col. 1587.

(12) Of Richard of Aubrey, Giraldus adds another fact—after *dicebatur*: 'de sententia enim illa (*i.e.* eukaristia) multos habens auditores principaliter in urbe legebat': *Gemma Eccles.* p. 33.

(13) Urban III. (1185), 'third pope from Alexander III.,' reckoning in both Alexander and Urban.

The text differs somewhat from the printed text of *Gemma Eccles.*, the words 'secundum—pretendebant' being inserted, and the words 'transmittere non valebat' being substituted for 'non transmiserat vel debilitate nimia vel de causa nobis incognita'. The passage from 'Nos autem causam' to the end is not found in *Gemma Eccles.*

(16) The story occurs in a somewhat different form in Étienne de Bourbon, no. 317 (ed. Lecoy de la Marche), who begins his account: 'Item audivi et legi metrice dictatum exemplum quoddam'. The metrical version does not appear to be extant.

(17) This consists of extracts from two chapters of the *Gemma Eccles.*

(18) From the Dialogues of Gregory the Great. The author probably rearranged his extracts without altering the introductory words. Quoted also in Vinc. of Beauvais, *Spec. Hist.* lib. xxii., cap. 99: in cap. 100 of the same the next two *exempla* (19 and 20) are given from Gregory.

(21) This does not appear to have been taken directly from the lives of John the Patriarch printed in the *Vitae Patrum*, and in *Acta Sanctorum* (ed. 1863), Jan., tom. iii., p. 121-2, 139; nor from the excerpts in Vinc. of Beauvais, *op. cit.* xxii., 110.

(22) See Introduction.

(23) *Vita S. Bernardi* auctore Guillelmo olim S. Theoderici prope Remos abbate, lib. i., cap. xii. (*Acta Sanctorum*, Aug., tom. iv., p. 272, § 63; ed. 1867); auctore Alano, cap. xiii. (*P.L.* clxxxv., 491). The passage occurs also in *Leg. Aurea* (ed. Graesse), p. 533; Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. ii., cap. 5.

(24) This episode is referred to in the biographies of St. Edmund Rich, by Bertrand, Eustace, Robert Bacon and Robert Rich: see Martène and Durand, *Thes. Nov. Anecd.* iii., 1792; W. Wallace, *Life of St. Edmund of Canterbury* (1893), p. 101, 552, 564, 607-8, 618-9; Vinc. Bellov., *Spec. Hist.* xxxi., cap. 76 (ed. 1624). I have not traced the quotation at the end.

(25) Gregory's story seems to have been very popular among mediæval preachers. See *The Exempla of Jacques de Vitry*, ed. Crane, no. cxxx. and p. 189, and authorities there cited. Also *Eudes de Cheriton*, ed. Hervieux, p. 303; and cap. 153 below.

(26) Gregory has an interesting addition—about the bishop patting a nun on the back—which is not appropriate to this *exemplum* and consequently omitted. Versions are found in Gir. Cambrensis, *Gemma Eccles.* p. 101; *The Exempla of Jacques de Vitry*, ed. Crane, no. cxxxi.; Gul. Peraldi, *Summa de Viciis*, lib. ii., tract. iii., pars ii., cap. 9 (fol. 21 in ed. of 1519); Rob. of Brunne's *Handlyng Synne* (Roxb. Club), p. 241; *cf. Hist. Litt. de la France*, xxviii., 201.

(27) From the Liber Gestorum Barlaam et Iosaphat, attributed to John of Damascus: see *B. Joannis Damasceni*

Opera (Basel, 1675), p. 881-2. *Cf.* abridgement in *Leg. Aurea* (ed. Graesse), p. 821-2.

(29) From the letter to Demophilus attributed to Dionysius the Areopagite. It is often quoted by moralists about this period: *e.g.* by Jac. de Voragine, *Leg. Aurea* (ed. Graesse), 237-8; by William de Wadington and his translator Rob. de Brunne; see Rob. de Brunne's *Handlyng Synne* (Roxb. Club), 164-7; *cf. Hist. Litt. de la France*, xxviii., 199; by Nic. Bozon, *Les Contes moralisés* (ed. P. Meyer), no. 79.

Our author has not altered the original so much as he seems to imply; such changes as he has made are in the direction of simplicity. *E.g.* the passage 'circa pedes eorum volventes,' etc., appears in the original as 'circa tam labiles illorum pedes, modo quidem in gyro actos, et implicitos simul pertrahentes, modo,' etc.

(30) The spurious epistle of S. Jerome adds the words 'sine virili commixtione' after 'sine corruptione'.

(31) I do not know who the philosopher was. Richard Fishacre, O.P., died at Oxford, 1248; Quetif-Echard, *Script. Ord. Praed.* i., 118; *Dict. Nat. Biog.* xix., 53. The only work of his extant seems to be his commentaries on the Sentences; MSS. Balliol Coll. 57; Oriel Coll. 31, 43.

(32) *Cf. Leg. Aurea*, p. 42, where the legend is given on the authority of Innocent III. (*i.e.* 'Sermones de Sanctis II.' *Pat. Lat.* ccxvii., 457), and the words added: 'ibi est modo ecclesia S. Marie Novae'. Jo. Wallensis, *Compendiloquium*, pars viii., cap. 2 (fol. 225 in ed. Venet., 1496), mentions the story, adding: 'Hec ibi idem narrat Hugo superaddens quod illud palatium dicebatur Coliseum'.

(33) The Church of S. Maria in Trastevere. The spring of oil is mentioned by Orosius, *Hist.* lib. vi., cap. 20 (*Pat. Lat.* xxxi., 1053); *Leg. Aurea*, p. 43; Gregorovius, *Geschichte der Stadt Rom*, i., 260.

(34) I do not know what is meant by 'Athanasius in libro de constitutionibus primitive ecclesie'.

The *Leg. Aurea*, p. 44, gives versions of the legend from Innocent III., Orosius, Eutropius and Timotheus.

Cf. Mirabilia Romae, ed. Parthey, p. 33-4; Muratori, *Antiq.*

Med. Ævi, iii., 878; Douhet, *Dict. de Légendes*, 900; Barth. Pisanus, *Liber Conformitatum* (Quaracchi), i., 68.

The monastery of S. Maria de Ara Coeli, or S. Maria de Capitolio, was granted in 1250 by Innocent IV. to the Franciscans: *Bullar. Franciscanum*, i., p. 545. On the church see Gregorovius, *Gesch. der Stadt Rom*, iii., 526; iv., 445; v., 108.

(35) Feast of the Nativity B.V.M., 8 Sept.—Pope Sergius I. ordained processions for this and other feasts: *Liber Pontificalis*, *Pat. Lat.* cxxviii., col. 898. The story of the 'solitarius' is given with less detail by Jo. Beleth, *Rationale divinorum officiorum*, cap. 149 (*Pat. Lat.* ccii., 152), from whom it is quoted by Étienne de Bourbon, no. 107 (ed. Lecoy de la Marche, p. 95), and in the *Leg. Aurea* (ed. Graesse), p. 590. See also Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vi., cap. 65; vii., cap. 119; Douhet, *Dict. de Légendes*, 929; Balliol Coll. MSS. 228 (fol. 315*b*), 230 (fol. 127).

(36) Feast of the Purification B.V.M., 2 Feb.—The institution of the festival is mentioned briefly by many historians, *e.g.* Theophanes, *Chronographia* (*Pat. Gr.* cviii., col. 487); Anastasius Bibliothecarius, *Hist. Eccles.* (*ib.* col. 1262); Nicephorus Callistus, *Hist. Eccles.* xvii., 28 (*Pat. Gr.* cxlvii.); *cf.* Hospinian, *De origine fest. Christ.* (ed. Geneva, 1674), p. 52. But I have not identified the 'ecclesiastical histories' to which the author refers. *Cf.* Balliol Coll. MS. 230, fol. 127.

On the symbolism of the candle, *cf.* Hugo de S. Victore, *Miscell.* lib. vii., tit. ix. (*P.L.* clxxvii., 873); Fulb. Carnotensis, *Sermones ad populum*, iii. (*P.L.* cxli., 519); Jo. Beleth, *Rationale*, cap. 81 (*P.L.* ccii., 86); *Leg. Aurea*, p. 164-5.

(37) This passage from Hugo de S. Victore, *Lib. i. Excerptionum*, is printed in *P.L.* clxxvii., 267.

(38) Feast of the Assumption, 15 Aug.—Roger Bacon's words, *Opus Tertium* (ed. Brewer), p. 16, imply that he was in France during the period of the Barons' War, and in 1266.—I have not found any other reference to Peter of Ardene.—On the whole chapter, see Introduction.

(39) xvii. Kal. Sept. = 16 August.—The *Leg. Aurea*, p. 504-5, gives the Virgin's age at her death as 72 years according to Epiphanius, or 60 years 'sicut ecclesiastica tradit hystoria'.

The *Annales de Monte Fernandi* (Irish Archæol. Soc.), compiled probably by Stephen of Exeter, a Franciscan in Ireland, *c.* 1274, agree with the *Chronica brevia*: 'obiit beata Virgo Maria anno vite sue lxiii'; and the same figures are given in Balliol Coll. MS. 228, fol. 276.

(40) 'Quia multi libri,' etc., *cf. Evang. sec. Joan.* xxi., 25.—The author gives here only three of the six *exempla* which he promises from the 'Libellus de miraculis B.V.M.' (the other three may perhaps be cap. 52, 53, 54). I have not identified this collection, but it seems to have been used by Gautier de Coincy, Vincent of Beauvais (under the title 'Mariale Magnum'), Jac. de Voragine in the *Leg. Aurea*, and, as Professor Ker informs me, by the compiler of the Icelandic *Mariu Saga* (ed. Unger, 1871).—This story of the clerk of Chartres (which does not occur in the 'Miracula in Carnotensi ecclesia' printed in the *Bibl. de l'École des Chartes*, xlii., 508-50) appears in two forms in Gautier de Coincy, *Les Miracles de la Sainte Vierge*, ed. Poquet, 295, 363; also in the *Mariu Saga*, p. 74; in Balliol Coll. MSS. 228 (fol. 316), 230 (fol. 129); and in Legrand d'Aussy, *Fabliaux* (ed. 1781), iv., 12 (where the Virgin calls the clerk her 'chevalier'). *Cf.* the story of the 'priest of a certain parish and of respectable life' in *Leg. Aurea*, p. 592-3; and in Gautier de Coincy, *op. cit.* 359. See also Thom. Cantiprat., *Bonum Universale de Apibus* (Duaci, 1597), p. 543; Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* (ed. 1624), lib. vii., cap. 116.

(41) In *Mariu Saga*, p. 73; and *Leg. Aurea*, p. 513, with some variations. The last part, from 'Audiens hoc' to the end, is not in *Leg. Aurea*. The antiphon is attributed to Anselm: *Pat. Lat.* clviii., 1046. The version there printed differs from our text: *charitatem* for *claritatem; pietatis et misericordiae* inserted after *Gaude mater; factura* (as in our MS.) for *creatura; pia* for *perpetua*. The version of the text is found in Balliol Coll. MSS. 230, fol. 128*b*, 228, fol. 216*b*. For other references see Chevalier, *Repert. Hymnol.*

(42) This example occurs almost in the same words in Wright's *Latin Stories*, no. 109 (from MS. Sloane, 2478, fol. 3*b*); and Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* lib. vii., cap. 116

(*cf. Mariu Saga*, p. 81); in a somewhat abbreviated form and without the thief's name in Étienne de Bourbon, no. 119 (ed. Lecoy de la Marche, p. 103); and in *Leg. Aurea*, p. 592: *cf.* Legrand d'Aussy, *Fabliaux* (ed. 1781), iv., p. 1; and Balliol Coll. MS. 230, fol. 132*b*. Metrical versions in Gautier de Coincy, *op. cit.* 502; Méon, *Nouveau Recueil de Fabliaux et Contes*, ii., 443.

(43) I have not found any other reference to these persons. Foxton occurs as a place-name in the counties of Cambridge, Durham and Leicester; Whaddon in the counties of Buckingham, Cambridge, Dorset, Gloucester and Wilts. Elcindone may be Erceldoun or Ercheldoun, now Earlstown in Berwickshire, as M. Paul Meyer suggests, *Notices et Extraits*, xxxiv., pt. i., p. 412. Thurnebi may be Thurnby, Leicester, or Thornby, Northants. There were more than thirty houses of Premonstratensian Canons in England.—Stories of the Virgin weighting the scales are frequent, *e.g.* cap. 51 below; and *Leg. Aurea*, 515; Warner, *Miracles de Nostre Dame* (Roxb. Club), no. iii. A variant of the story will be found in Balliol Coll. MS. 230, fol. 128, beginning: 'Apud civitatem que vocatur Papia monasterio S. Salvatoris fuit quidam monachus prior domus levis in verbis et pravus in operibus'.

(44) The capture of Seville by St. Ferdinand III., King of Castile, took place in 1248. The story is quoted in Balliol Coll. MS. 228, fol. 312: 'Quidam frater de ordine minorum narravit quod, cum esset in Hispania cum rege Castelle, quadam die cum regem in capella sua expectaret,—celebraturus enim erat missam regis,' etc. In this version the interview takes place in the King's chapel, and the 'ancilla' is not mentioned.

(45) This cannot refer to the General Chapter which met at Paris in 1266, as that was held at Whitsuntide; Ehrle, *Archiv f. Lit. u. Kirchengeschichte*, vi., 38.

Among Italian Franciscans called Bartholomew in the latter part of the thirteenth century were: (1) Barthol. Guisculus of Parma, who died about 1257 (Salimbene, *Chronica*, ed. Holder-Egger, *Mon. Germ. Hist. Script.* xxxii., i., 220, 236). (2) Barthol. de Corradino, warden of Padua, 1256 (*Anal. Franc.* iii., 157). (3) Barthol. Calarosus of Mantua, 'who was lector,

and had been minister of Milan [1255] and Rome, and at that time [between 1264 and 1269] was living like me as a private person, that is without any dignity, in the convent of Ravenna' (Salimbene, *op. cit.* 302: for date, see *ibid.* 166; and *Bull. Franc.* ii., 59). (4) Barthol. of Bologna, S.T.D., 1278, minister of Bologna, 1285 (*Bull. Franc.* iii., 345; *Hist. Litt. de la France*, xxvi., 450-51; Lecoy de la Marche, *La Chaire française*, 499; Salimbene, ed. Parma, 350). (5) Barthol. of Ameria, inquisitor 1260, legate to the king of the Romans 1277, to the Greek emperor 1278, bishop of Grosseto 1278 (*Bull. Franc.* ii., 408; iii., 277, 298, 349, etc.). (6) Barthol. of Siena, minister of Syria 1278 (*ibid.* iii., 349, etc.: Golubovich, *Biblioteca*, i., 300). Of these, Bartholomew of Bologna is the only one who appears to have been connected with France.

(46) *Cf.* cap. 199. The convent of Wexford, founded in the reign of Henry III. (Archdall, *Mon. Hibern.* 758), was in the custody of Dublin (Eubel, *Provinciale Vetust.* 39).

(47) Theophilus, *vicedominus* or steward of the church of Adana in Cilicia, was the 'Faust of the Middle Ages'. On the literature about him see Chevalier, *Repertoire des sources historiques*, *Bio-Bibliogr.* col. 4439. Our author has taken the story from the *Summa Virtutum ac Vitiorum* of Guillaume Peraud, lib. i., pars ii., tract. iii., cap. 3 (fol. 75*b* in ed. 1519). The *Leg. Aurea*, p. 593, quotes the legend from Fulbert of Chartres ('Sermones ad populum,' *Pat. Lat.* cxli., 323), but adds the detail that Theophilus wrote his compact with the devil *suo sanguine proprio*. Metrical versions are extant by Gautier de Coincy (ed. Poquet, col. 29), Rutebœuf (ed. Jubinal, 1839), and others: see Douhet, *Dict. des Légendes*, 1169-76. (Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* xxi., cap. 69, 70 (ed. 1624), gives the story on the authority 'Sigebertus ex Mariali'.)

(48) A version of the story, differing in some details, will be found in *Leg. Aurea*, p. 591. *Cf.* Warner, *Miracles de Nostre Dame* (Roxb. Club), no. lxiii.; Caesar. Heisterb., *Mirac.* lib. vii., cap. 46 (ed. 1591).

(49) The story occurs in Balliol Coll. MS. 228, fol. 286*b*: 'Narrat beatus Bernardus de quibusdam clericis itinerantibus in tempestate fulguris et tonitrui ad dispositionem beati Bernardi

ut intrarent monasterium Clarevallense'. *Cf.* Gautier de Coincy, *op. cit.* col. 515.

(50) A similar story is told of Alan, prior of the Friars Preachers of York; Gerard. de Fracheto, *Vitae Fratrum* (ed. Reichert), 277-78. This and cap. 208 may be the reminiscences of the Dominican *Vitae Fratrum.*

(51) *Leg. Aurea*, p. 593, has an abbreviated version. *Cf.* also Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus* (ed. 1597), lib. ii., cap. xxix., 10 (p. 232), and *Les Contes moralisés de Nicole Bozon*, no. 45. The Friar Minor whose book is mentioned is perhaps John of Kilkenny: see cap. 136. Of Friar Gilbert, O.P., I know nothing more. One Simon de Heinton or Henton is said to have been provincial prior of the English Dominicans about 1360: Bale, *Script.* i., 447; Pits, 487; Quetif Echard, *Script. Ord. Praed.* i., 648; Tanner, *Bibl.* 397. There is, however, no authority for the date. On the other hand the provincial prior who was deposed in 1261 was named Simon (he was sent to Germany but was permitted to return in 1262): *Mon. Ord. Praed. Hist.* (ed. Reichert), iii., 110, 117. I am inclined to think that Bale and his followers have placed Simon de Henton exactly a century too late, and to identify the Simon de Heynton mentioned in the text with the provincial prior. (Some of his works are preserved in New Coll., Oxf., MS. 45.)

I take this opportunity to make some additions to the list of Dominican Provincial Priors which appeared in the *Engl. Hist. Rev.* viii. On the deposition of Richard de Wynkele in 1339 (Close 14 Ed. III., pt. i., m. 27*d*), Hugh Dutton (Sutton?) was appointed Vicar of the Master-general (Quetif Echard, *Script.* i., p. 595), but it is uncertain whether he was elected prior. Gregory de S. Michael occurs as provincial prior in July, 1350 (*Reg. Rad. de Salopia*, in 'Somerset Record Soc.,' vol. x., p. 639); John de Tatenhall as 'S.T.P. and provincial' in 1361 (*Cal. Papal Petitions*, i., 370); Rob. Pynk as provincial prior in 1364 (*Cal. of Letter Books of the City of London*, G., p. 117; Sharpe, *Cal. of Wills proved in the Court of Husting*, ii., 36); William de Bodekysham as provincial prior in 1370 (Pat. 44, Edw. III., pt. i., m. 14*d*; P.R.O. Chancery Warrants, file

1765, no. 4); Nicholas de Monyngton as provincial prior in 1374 (Chancery Warrants, file 1765, nos. 5 and 6).

(52) The story was very popular: see *e.g.* Gualt. Cluniac. Monach., *De miraculis B.V.M.*, *Pat. Lat.* clxxiii., 1384; Gautier de Coincy, *Les Miracles de la Sainte Vierge* (ed. Poquet), 462; *Opera S. Anselmi Append.*, 'Sermo de Conceptione,' *Pat. Lat.* clix., 321 (where it is told of a canon crossing the Seine); *Leg. Aurea*, p. 516-7; Balliol Coll. MS. 230, fol. 128. *Cf.* Bourgain, *La Chaire française*, 351; Warner, *Miracles de Nostre Dame* (Roxb. Club), no. xxxvi. (where the hero appears as sacristan of an abbey in Burgundy).

(54) In some of the many versions of this story the abbess confesses her sin to the bishop. See Étienne de Bourbon (ed. Lecoy de la Marche), no. 135; Wright, *Latin Stories*, no. 38 (from Harl. MS. 2316, fol. 6); Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* lib. vii., cap. 86; Méon, *Nouveau recueil de Fabliaux*, ii., 314 (where the abbess is called a nun in Egypt); *Miracles de nostre Dame par personnages*, ed. Gaston Paris et U. Robert, i., 57; Legrand d'Aussy, *Fabliaux*, iv., 18; *Notices et Extraits*, xxxiv., i., 383; Balliol Coll. MSS. 228, fol. 314*b*; 230, fol. 130, 235. Warner, *Miracles de Nostre Dame*, no. lxx., refers to a version by G. de Coincy which is not included in Poquet's edition. Compare the story of the pious matron and the monk eloping with the husband's property and the goods of the church in Jacques de Vitry, *Exempla* (ed. Crane, no. 282); Wright's *Latin Stories*, no. 47 (from Harl. MS. 463, fol. 23); Rutebeuf, ed. Jubinal, i., 302; Rob. de Brunne, *Handlyng Synne* (Roxb. Club), 402; Balliol Coll. MS. 230, fol. 141. Also the story of the nun eloping with the chaplain and returning after a number of years to the monastery, where her absence had never been noticed, because the Virgin had taken her place; Caesarius Heisterbac., *Mirac.* vii., 35 (ed. 1591); Legrand d'Aussy, *Fabliaux*, iv., 54; Wright, *Latin Stories*, no. 106; Warner, *op. cit.* nos. xliv., lxix.

(59) It is not clear why St. James of Compostella, popular as he was in England, should be the only saint honoured in this division of the work. The tale of the pilgrim, copied here from the *De Sacramentis* of Hugo of St. Victor († 1141), is also

ascribed to S. Anselm and printed among his spurious works (*Pat. Lat.* clix., 338). In the metrical version in Méon, *Nouveau Recueil*, ii., 147, it is ascribed to Hugh, Abbot of Cluny (†1109). The story is found with more details and some differences in the life of Guibert de Nogent († 1124), lib. iii., cap. 20 (Guizot, *Collection des Mémoires*, vol. x., p. 116); Vinc. Bellov. *Spec. Hist.* xxvi., cap. 38. In Gautier de Coincy, *Les Miracles de la Sainte Vierge*, 287, and in Balliol Coll. MS. 230, fol. 129, the pilgrim's name is given as Gerard. In Legrand d'Aussy, *Fabliaux*, iv.,14, he is called a citizen of Burgundy. Summaries in *Leg. Aurea*, 427, and Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. i., cap. 6.

(60) The *Vita Caroli Magni et Rolandi*, attributed to Archbishop Turpin (ed. Ciampi, 1822), is in the form of a letter addressed to Leoprand, Dean of Aachen. On the history of its composition, see Molinier, *Les Sources de l'histoire de France*, i., no. 679. This version differs greatly from that of the pseudo-Turpin (cap. 32), and was probably written from memory.—Abridged in *Leg. Aurea*, p. 867; Vinc. Bellov., *Spec. Hist.* xxiv., 25.

Pars II.—' Ut supradictum est '—in the lost prologue.

(61) The passage is quoted also by Gul. Peraldus, *Summa*, lib. ii., tract. v., pars iii. (fol. 116*b*): " Primum remedium (contra accidiam) est diversitas occupationum ".

(62) Carrigtohill, a few miles east of Cork. In 1234 David de Barry had royal licence to hold a market on Fridays in his manor of Karectohell: *Cal. of Doc. relating to Ireland* (Rolls Ser.), i., nos. 2170, 2183.

In Wales David de Barry held Manorbeer from the Earl of Pembroke: *Archæol. Cambr.* ser. iv., vol. xi., pp. 134-45. The war in Wales may refer to the expedition of Llywelyn ap Gruffydd in 1259, when he destroyed Tenby, *Ann. Cambriae*, MS. B. David de Barry was justiciar of Ireland in 1267, but was succeeded by Robert de Ufford in 1268; *Chartularies of St. Mary's, Dublin*, ii., 24, 316; *Hist. and Municipal Doc.*, ed. Gilbert, p. 182, 206; *Cal. of Doc. relating to Ireland*, ii., 207. David died in 1278 or 1279: Jo. Clyn, *Annales*, p. 9; *Chartul. of St. Mary's, Dublin*, ii., 318.

The English sentence is carelessly written ('hoede' for 'eode'), and the abbreviated word 'uñgit' presents a difficulty. Among various suggestions made by English scholars and liturgiologists, the best is that of Professor Vaughan—namely, that the word is 'undergit,' which would be a literal translation of *susceptio*. The verb 'undergitan,' however, does not appear to have been used in the sense of 'to take up' or 'to receive,' but in the figurative sense of 'to understand'. Of the noun 'undergit,' formed on the analogy of 'andgit,' there seems to be no example. The problem therefore remains unsolved. (Mr. Madan suggests 'wangel'.)

(63) The second book of the Dialogues contains the life of St. Benedict: *Pat. Lat.* lxvi. This episode is quoted in *Leg. Aurea*, 206; and Jo. Wallensis, *De Vita Religiosa*, pars i., cap. 13 (fol. 285*b* in ed. of 1496).

(64) This *exemplum* is from John Cassian, *De Coenobiorum Institut.* v., cap. 29 and 31 (*Pat. Lat.* xlix., 246-8). The last part, from 'Hic dicebat dyabolum,' does not occur in Rosweyd's edition of the *Vitae Patrum*, p. 550. The whole occurs in a shorter form in the *parabolae* of Odo of Cheriton; Hervieux, *Les Fabulistes Latins; Eudes de Cheriton* (ed. 1896), p. 342; and in Jo. Wallensis, *De Vita Religiosa*, pars ii., cap. 4 (fol. 291 in ed. of 1496).

(65) Places of the name of Caldecote or Caldecott, Caldicot or Caldicote, Caldicotts, occur in Norfolk, Cambridge, Warwick, Hertford, Rutland, Monmouth, Huntingdon, Bedford. I do not know the origin of the story.

(66) Thomas de Ufford, *cf.* cap. 95, Robert de Ufford (Suffolk) was justiciar of Ireland in 1268: Gilbert, *Hist. and Munic. Doc.* p. 182; and the family played a considerable part in Irish affairs: *Dict. Nat. Biog.* lviii.—Hugh was warden of the London convent when William of Nottingham was provincial minister, *i.e.* 1240-54; *Mon. Franc.* i., 9; ii., 8. (On the date, see my edition of Thomas of Eccleston's Chronicle, shortly to appear in Sabatier's *Collection d'Études et de Documents.*) *Cf.* Hauréau in *Notices et Extraits*, xxxii., ii., 286, who mentions parallels from sermons of Bartholomew, O.P., and Thierry de Saules, O.M.

(67) Odo Rigaldi, O.M., was archbishop of Rouen 1248-75. William Bodin is not mentioned in his Register, ed. Bonnin, 1852. The abbey is Notre Dame des Prés, or de Bonne-Nouvelle, near Rouen.

(68) Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. iv., De avaricia, pars ii., cap. vi. (fol. 62*b*): the words are added—'sicut arundo de facili vento agitatur'. *Cf. Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), no. 439: 'cuidam, ut dicitur in summa de viciis, lingua in morte visa est velocius moveri arundine'.

(69) Gul. Peraldi, *Summa*, *ibid. Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), no. 439. (Both of these read 'cum sitis pares,' leaving out 'non,' which is probably the correct reading: "though you are my peers".) *Exempla of Jacques de Vitry* (ed. Crane), no. 39, 149-50. *Cf.* Hervieux, *Eudes de Cheriton*, p. 339.

(70) Gul. Peraldi, *Summa*, *ibid. Étienne de Bourbon*, no. 439. *Exempla of Jacques de Vitry*, no. 40.

(71) Gul. Peraldi, *Summa*, *ibid. Exempla of Jacques de Vitry*, no. 36, p. 148. Brit. Mus. Add. MS. 11,284, fol. 4. Nero appears in the 'Octavia' ascribed to Seneca, but this passage does not occur there or in any of Seneca's tragedies. It is a good imitation of his style.

(72) Odo of Cheriton (ed. Hervieux), p. 279, quotes the same story from Gregory.

(73) An instance of the modification of a story to suit the special subject of the discourse. See Introduction.

(74) Quoted in Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. iv., De avaricia, pars ii., cap. 13 (fol. 84*b*).

(76) *Cf.* cap. 73. On the English lines, *cf.* Wright, *Latin Stories*, cxii.:—

'Weylawey that I was boren!
For sinne unschriven I am for-loren!'

(80) The story of the lion following his rescuer occurs in Gul. Peraldi, *Summa Virtutum*, lib. i., pars ii., tract. iv., cap. 3 (fol. 90*b*); and in *Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), no. 216. Lecoy de la Marche, *op. cit.* p. 188, adds that Bernard Gui, *Fleures des Chroniques*, in the chapter on the First Crusade makes one Gouffier des Tours, knight of Limou-

sin, the hero. (This does not appear in the Latin version of the *Flores Chronicorum*, in Muratori, *Script.* iii.) Chrestien de Troyes used the story, in the twelfth century, in the romance of the *Chevalier au lion* (ed. Holland, 1902, p. 150: verse 3335 and foll.). The passage from Anselm occurs in the same chapter of Gul. Peraldi, *Summa* (fol. 90), and is probably quoted second-hand by our friar.

(81) *Cf. Leg. Aurea*, p. 61.

(82) Gul. Peraldi, *Summa Virtutum*, lib. i., pars. ii., tract. iv., cap. 15 (fol. 102*b*); in cap. 2 (fol. 85) of the same, the saying is attributed to Socrates.

(83) 'Coronati demones'. I have not found the expression in the lives of Thomas Becket.

(84) Robert, Bishop of Amiens, 1165-1169: *Gallia Christiana*, x., 1177.—The word *camera* is not clear in the MS.: it might be 'conīa'.

(85) Benedictine priory founded by Wihenoc in the reign of Henry I.

(86) For a variant, without Lanfranc's name, see Balliol Coll. MS. 228, fol. 287: 'Clericus studens circa trinitatem convictus est per puerum reponentem aquam maris in puteolo'.

For another story of Lanfranc see *Mon. Franc.* i., 43. Neither of them occurs in his life by Milo Crispin.

(93) It is not clear which *exemplum* is meant.

(94) This is rather a paraphrase than a quotation of the passages (from the *Verba Seniorum interprete Pelagio*) referred to in the margin.

(95) Adam Habe, custodian probably of Dublin. The Irish custodies in the fourteenth century were Dublin, Drogheda, Cashel, Cork and Nenagh: Eubel, *Provinciale Vetustissimum*. A list of provinces dated 1316 gives the number of Irish custodies as four; but this list is in some other respects untrustworthy: *Archivium Franciscanum Hist.* i., 20. Another list drawn up probably in 1272 gives five custodies in Ireland: *ibid.* 18.—Galetrim, probably Galtrim, Meath.—Thomas de Upofordia, see cap. 66.—Turvey, a hamlet north of Dublin: *cf. Chartul. of St. Mary's, Dublin* (Rolls Ser.), ii., 328.

In Balliol Coll. MS. 228, fol. 308*b*, the same story is nar-

rated with some alterations, beginning: 'Erat quidam frater in Hibernia de ordine fratrum minorum, Abab nomine. Hic referre consueverat quod vice quadam cum magnam fecisset populi convocacionem,' etc. This version adds: 'mane liberatus est, muro et bestia disparentibus'. And the moral is improved: 'Ex hiis liquet quam valet confessio voluntaria et rite facta quando eciam tantum valere dinoscitur confessio extorta et quasi coacta'. (This MS., which dates from the beginning of the fifteenth century, seems to me to deserve a more detailed examination than I have been able to give to it.)

(96) Probably abridged from Joceline's *Vita S. Kentigerni*, cap. 36 (*Historians of Scotland*, v., 222-5): this was compiled towards the end of the twelfth century (*ibid.* 312). The *dominus* was King Rederech, the *domina* Queen Languoreth, and the *fluvius quidam* the Clyde.

(97) Pet. Cluniac., *De Miraculis*, lib. i., cap. ii.; *Pat. Lat.* clxxxix., 853-4. Peter the Venerable died 1156.—According to Gir. Cambrensis (*G. E.*, p. 147) this happened at 'Buxetum' (Boisville?) near Chartres, and the priest went to 'William Archbishop of Sens, who was afterwards Archbishop of Reims, and was still alive when these words were written'. William 'of the white hands,' Bishop of Chartres 1165, Archbishop of Sens 1168, of Reims 1176, died 1202.

(98) The story is inserted in *Leg. Aurea*, p. 735, with the introduction: 'retulit quidam sollemnis doctor'.—*Cf.* Thom. Cantiprat., *Bonum Universale de Apibus*, lib. ii., cap. liii., 23, 'de beata Christina quae in se suscepit dimidiam partem purgatorii Ludovici comitis Lossensis'; and *Vita S. Christinae Mirabilis*, *A.SS.* Jul., v., p. 658.

I have not found the 'Exempla Deodati' (*cf.* cap. 149, 247). Deodatus is a name frequently found among Dominicans of this period: *e.g.* Deodatus Fabri was appointed lector at Narbonne in 1269; Douay, *Acta Capit. Provinc.* p. 138: *cf. ibid.* 152, etc. One Deodatus, bishop elect of Meath, died 1226: *Annales de Monte Fernandi*, ed. A. Smith (Irish Archæol. Soc.).

But Balliol Coll. MS. 228, fol. 309*b*, calls him formerly

minister of the Friars Minor in Ireland. This MS. gives another *exemplum Deodati* which I give in full, as it is the only reference I have yet found to the work outside the Durham MS.: "*Qualiter quedam peccatrix liberata est per veram contricionem.* Quidam frater de ordine fratrum minorum, Deodatus nomine, quondam minister Hybernie, referebat quod in partibus transmarinis fuit mulier quedam peccatrix et famosa, que corpus suum vile [MS. viam] posuit omni transeunti. Hec cum [MS. hg] vice quadam audivit sacerdotem et unde confessa est omnia peccata sua (*sic*). Dixit tamen sacerdoti desperans se non posse aliquatenus suorum veniam consequi peccatorum. Sacerdos vero diligenter instabat ut secure confideret de misericordia Christi et penitencie iugum non recusaret. Illa vero in desperacione immobiliter perseverans sine spe venie et absolucione recessit. Nichilominus tamen respexit eam in posterum oculus miseracionis divine. Nam postea quadam die sacerdos idem ad quendam infirmum sacrum deferens viaticum, cum transiret per vicum in quo mulier illa morabatur, audiens peccatrix hec illam parvam campanulam que, ut moris est, corpus Domini precedebat, quasi extra se effecta, surrexit illico et rapido cursu properabat ad sacerdotem. Cumque pervenisset ad locum ubi sacerdos cum corpore Christi residebat, prosternens se in modum crucis coram corpore Christi, cum clamore magno oravit in hunc modum: 'Domine Iesu, qui ibi es in pixide, sicut firmiter credo, miserere mei et propicius esto mihi peccatrici. Et si dignatus fueris mihi peccata mea remittere, fac michi inde securitatem verbo tuo.' Quam cum sacerdos a clamore et eiulatu compescere conaretur, illa non adquiescens flebili voce replicavit illud idem. Et ecce mirabile a seculis inauditum! Vox de pixide cunctis coram astantibus fertur mulieri tale dedisse responsum: 'Mulier,' inquid, 'remittuntur tibi peccata tua'. Quod audiens mulier mente devota Salvatori respondit dicens: 'Et ego, Domine, tibi promitto, quod in hoc loco serviam tibi omnibus diebus vite mee, nec hinc unquam recedam'. Quod firmiter observavit, serviens Domino ibidem omnibus diebus vite sue. Facta est autem quedam domuncula parva super eam, ne procellis aut temporis importunitate contabesceret. Post cuius felicem transitum procedente tempore

facta est ibidem ecclesia ob miseracionis divine felicem recordacionem et mulieris memoriam. Hanc mulierem confessus est predictus frater Deodatus se vidisse et ea que nunc recitata sunt audisse ab eadem." Immediately after this in the Balliol MS. comes the story of the merciful knight; see cap. 211 below.

Deodatus was probably minister between John de Ketene, 1239 (*Mon. Franc.* i., 32, 47), and Gilbert de Clane, 1266 (*Annales de Monte Fernandi*).

(99) Dowisky, Dowiskyr, Dousk, Duisk or Duisque (co. Kilkenny), now Graigne-na-managh, on the Barrow, north of New Ross, co. Wexford. William Marshall the elder founded here in 1212 an abbey of Cistercian monks; facsimile of foundation charter in *Facsimiles of National MSS. of Ireland*, pt. ii., pl. lxix.; *Notices et Extraits*, xxxiv., i., 418. Friar Donekan or Dunekan is mentioned in cap. 166 as being still alive. For another superstitious use of the host, see *Exempla of Jacques de Vitry* (ed. Crane), no. 270. *Cf.* Wright, *Latin Stories*, no. 148, 'De muliere Hoilandiae'; Franz, *Drei Deutsche Minoritenprediger*, 129-30.

(100) The story occurs in many forms: *e.g.* *Exempla of Jacques de Vitry*, no. 263; *Eudes de Cheriton* (ed. Hervieux), pp. 398-9; *Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), no. 178; Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* lib. vii., cap. 93-5; Wright, *Latin Stories*, no. 110, p. 98; *cf. ibid.* no. 112 (from Harl. MS. 463, fol. 21*b*); *Les Contes moralisés de Nicole Bozon* (ed. Meyer), pp. 108, 265; Méon, *Nouveau Recueil*, ii., 394; Legrand d'Aussy, *Fabliaux*, iv., 22; *Gesta Romanorum* (ed. Oesterley), cap. 13; Balliol Coll. MS. 228, fol. 313. Many other references will be found in Crane's *Exempla of Jacques de Vitry*, pp. 246-9. Odo of Cheriton quotes the story as from the Dialogues of Gregory the Great, where it does not (I think) occur. Our author appears to be alone in not mentioning the incestuous sin of which the lady was guilty. (*Cf.* also Vincent of Beauvais, *op. cit.* lib. vii., cap. 117; Warner, *Miracles de Nostre Dame*, no. liii. and notes.)

(101) From the *Verba Seniorum interprete Joanne Subdiacono* (*V.P.* p. 657). *Cf.* cap. 188 below.

The tale of the two good wives is told with much spirit

by Rob. de Brunne, *Handlyng Synne* (Roxb. Club), p. 62 *et seq.*

(102) *Cf.* Wright, *Latin Stories*, no. cxii. (p. 107), 'De divite non confitente'.

(103) The text here given is to be preferred to that in the printed edition of the *Gemma Eccles.* p. 189.

Hunc diem, etc. The last line of the Whitsunday sequence, which begins: 'Sancti Spiritus assit nobis gloria,' written by Notker of St. Gall.

(104) Can Bonaventura of Tuscany be identified with St. Bonaventura? Bagnorea was not in Tuscany, though not far from the borders. There are no serious chronological objections to the identification. Bonaventura entered the Order probably in 1238, and after studying at Orvieto went to Paris about 1242; he studied and taught here till 1255, and was elected general minister in 1257; see *Anal. Franc.* iv., 323, note. It is, however, unlikely that our friar, writing during his generalate, or soon after his death (1274), would describe him merely as Friar Bonaventura of Tuscany. Three other Franciscans of this name come under consideration: Bonaventura de Furlivio or Forli, who was an outspoken opponent of Friar Elias, and whom Salimbene knew at Lyons in 1249: Salimbene, *Chron.*, ed. Holder-Egger, 161, 322. Bonaventura de Yseo, who went with John of Parma to the Eastern Emperor in 1249 (Salimbene, *op. cit.* 322; *Anal. Franc.* iii., 277), and who was a student of necromancy and alchemy (*Archivium Francisc.* i., 116-7). Bonaventura de Mugello, who was one of the *socii* of Friar Jerome of Ascoli on his mission to the Greeks in 1273 (*ibid.* 352; *Bull. Franc.* iii., p. 191). Forli is in the province of Bologna; Yseo is in Lombardy, near Brescia; Mugello is a division of Tuscany, to the north of Florence. Bonaventura de Mugello is probably the friar referred to here. I have not found any other mention of him.

Super Edwardo: one would naturally expect *sub Henrico* (*cf.* the *sub illo* below). The prophecy might easily have been made any time between 1258 and 1265, but it is evident that the story was written down after the accession of Edward I.

(105) Balrothery, barony and parish in the north of co. Dublin.

(106) *Exempla communia*, see Introduction. A version of the story is in *Magnum Spec. Exempl.* (ed. Jo. Major, Cologne, 1618), p. 186, 'Ex speculo spiritualium cap. de Dec. 6 parte'.

(108) The lines occur in the *Life of St. Augustine*, by Possidius, cap. xxii.,—the first verse in this form: 'Quisquis amat dictis absentum rodere vitam' (*Pat. Lat.* xxxii., col. 52). They are also quoted in *Leg. Aurea*, p. 555. The gloss from which our author took the quotation was probably on Prov. xxiv. 21.

(109) Though not a verbal quotation, the passage appears to be taken from the *Vita B. Joannis Eleemos.*, by Leontius, *Acta Sanctorum*, Jan., tom. iii., p. 125, not from Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* (ed. 1624), xiii., cap. 63.

(110) I have not found any other mention of Rob. de Sudeseye, O.P., nor have I seen the form 'Sudeseye' elsewhere.

(111) This passage from Bede's *Eccles. Hist.* was often used by preachers: *cf.* Plummer's edition, ii., 299; Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, 138-42; Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. ii., cap. 2. Bede does not state whence he took the passage from Gregory; 'in libro Dial.' is added by our author.

(112) Two curious Welsh parallels will be found in Rhŷs, *Celtic Folklore*, pp. 73 and 403. In both of these vengeance is delayed till the ninth generation and the wicked couple are still alive. In the first, the legend of Llyn Syfaddon, the murderer keeps a vigil at his victim's grave, and eventually the sinners and their descendants are overwhelmed by a great flood in the midst of a feast. In the second, the legend of Kenfig Pool, a historical setting is given to the tale. A plebeian was in love with Earl Clare's daughter; she would not have him as he was not wealthy. He took to the highway, and watched the agent of the lord of the dominion coming towards the castle from collecting his lord's money. He killed him, took the money, and the lady married him. Then followed the banquet and the voice threatening vengeance in the ninth generation. 'No reason for us to fear,' said the married pair, 'we shall be under the mould long before.' They lived on, however, and as the appointed time drew near,

a descendant of the murdered man—'a discreet youth of gentle manners'—visited Kenfig. At cockcrow he heard a cry: 'Vengeance is come!' Rising in terror, he went towards the city, but found nothing but a large lake with three chimney pots above the water emitting stinking smoke. 'On the face of the waters the gloves of the murdered man float to the young man's feet; he picks them up and sees on them the murdered man's name and arms.' The fiddler does not appear in either legend. One would like to know in what 'transmarine parts' Friar Hugh of Sutton preached this story and had his doubts removed by one of his auditors.

(113) I have failed to find the *Gesta S. Bricii* referred to. The story is frequently quoted, but without the names of St. Martin and St. Brice. See *The Exempla of Jacques de Vitry*, ed. Crane, no. 239, and references on pp. 233-4; Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, 288.

(115) Giraldus tells the same story in his *Topog. of Ireland*, dist. ii., cap. xlvi. Dublin was captured by Strongbow, 1170.

(116) I do not know what authority Giraldus had for this statement.

(117) Alan de la Zouche appears as justiciar of Ireland from June, 1256, to August, 1258; *Cal. of Doc. relating to Ireland*, (R.S.), ii., nos. 506, 594. Stephen Longespée was justiciar, 21st October, 1258 (*ibid.* no. 600). On 26th February, 1256-57, the King ordered Alan to give the Friars Minor of Dublin 10 marks out of the issues of vacant bishoprics and abbeys; *ibid.* no. 532 (100s had already been promised them, 18th Oct., 1256, but this had not been paid owing to the death of Rob. de Anketil, then escheator, *ibid.* no. 522).

Walter, now Earl of Ulster. Richard de Burgh or Burke, died in Jan. or Feb., 1242-43, leaving three children under age (*Cal. of Doc. relating to Ireland*, i., nos. 2596, 2607, 2636, 2700, 2758); the eldest of these, Richard, obtained seisin, 22nd Feb., 1246-47 (*ibid.* no. 2865); he died at Bordeaux before 5th Nov., 1248 (*ibid.* no. 2978); and was succeeded by his brother Walter (*ibid.* no. 3050), who was still a minor (*ibid.* 3062), and appears to have come of age in 1253 (*Dict. Nat. Biog.* vii., 328). He

was accused of being an oppressor of churches (*Cal. of Doc. relating to Ireland*, i., no. 2551, ii., no. 860); and died probably on 28th July, 1271 (*Annales de Monte Fernandi*, Irish Archæol. Soc., *sub anno*; *Annals of Loch Cé*, R.S., i., 469), certainly before 27th Dec., 1272 (*Cal. of Doc. etc.*, ii., no. 929). The third brother, David, appears to be named only in this *exemplum*. —Feast of St. Paul, 30th June.—The register of the Abbey of St. Thomas in Dublin has been edited by Gilbert in the Rolls Series.

(118) Mamonia, or Momonia = Munster. Staffordia, prob. Stafferston, Meath.

(119) I have not identified this 'Manuale'. The story is found in Rob. de Brunne's *Handlyng Synne* (Roxb. Club), p. 277. (One may compare the case of the sub-cellarer of Winchcomb Abbey in Gir. Cambrensis, *Itin. Kambriae*, lib. i., cap. ii.)

(120) The ultimate source of this *exemplum* is Paul. Diac., *Hist. Langobard.* lib. iv., cap. 47. The king was Rothari, † 652.

(121) The last part of this *exemplum* may be compared with the story of the student appearing to Serlo: *Exempla of Jacques de Vitry*, no. 31, and references on p. 146; *Eudes de Cheriton* (ed. Hervieux), p. 341. *Cf.* Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, 72-6.

(122) It is evident that something has been omitted before this *exemplum*, or that the author has re-arranged his materials without altering the introductory words.

(124) One may compare Caes. Heist., *Mirac.* viii., 31, 32—and many similar stories.

(125) *Joh. Eleem. Vita; Acta Sanctorum*, Jan., tom. iii., p. 119, cap. vii. Our author has altered the difficult or obsolete words: *e.g.* he puts *panes* for *siligines*.

The story of Peter the taxgatherer is inserted in *Leg. Aurea*, p. 127; Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, p. 175.

The author's warning against the moral of the story is to be noticed.

(126) *Joh. Eleem. Vita*, *ibid.* cap. vii.

(127) *Ibid.* cap. ix.—A popular story: see *e.g.* Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, p. 216-21.

(129) Thomas Cantiprat., *Bonum Universale de Apibus*,

lib. ii., cap. i., 13 (p. 95-6 in ed. 1597), tells a similar tale of a Cistercian in Brabant finding a child in the snow.

(130) One may compare Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. viii., pars iii., cap. 2 (fol. 203*b*).

(131) *Vita S. Marthe*. *Cf.* Vincent of Beauvais, *Spec. Hist.* ix., 106; *Leg. Aurea*, p. 446.

(132) The quotation from Gregory ends at *viventibus mandavit.*

(133) Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. vi., pars iii., cap. 38 (fol. 184*b*).

(134) *Cf. Leg. Aurea*, p. 535. *Vita S. Bernardi* auct. Guillelmo, cap. xi. (*A.SS.* Aug., tom. iv.).

(135*a*) *Cf. Leg. Aurea*, *ibid.*

(135*b*) Two other Irish stories follow in the *Gemma Eccles.* which our author has omitted.

(136) Friar Vincent of Burgundy is not mentioned in Golubovich, *Bibliotheca Bio-Bibliografica della Terra Santa*, i. (Quaracchi, 1906).—John of Kilkenny's book has probably not survived.—On custodies, *cf.* cap. 95.—Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, 197, tells another tale of three dishonest executors.

(137) According to the *Vita Caroli Magni* attributed to Turpin, cap. vii., the vision took place thirty days after death, and the soldier sold the horse and spent the money.—The version in the text, which was perhaps written from memory (*cf.* cap. 60), bears a closer resemblance to the version in *The Exempla of Jacques de Vitry*, no. 114. See also *Eudes de Cheriton* (ed. Hervieux, 1896), p. 373; Thomas Cantiprat., *Bonum Universale de Apibus*, lib. ii., cap. 53, § 25 (p. 410, ed. 1597); Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. iii., cap. 4; *Leg. Aurea*, 739; *Les contes moralisés de Nicole Bozon*, no. 82 and p. 262.

(138) Radulphus de Fesne or de Faie. Mat. Paris, *Hist. Angl.* i., 371; *Chron. Majora*, ii., 285.

(139*a*) Demetia—south-west part of Wales.

On the special sanctity of the feast of St. Lawrence (10th Aug.), see *Leg. Aurea*, cap. cxvii.

(140) St. Eilwetha or Almedha, Aelivedha, or Elined, etc. Her church was on a hill near Brecon: *Itin. Kambriae* (Rolls

Ser.), p. 32. Giraldus (163) adds: 'sicut in Itinerario nostro propositis exemplis declaravimus': *i.e. Itin. Kambriae*, i., cap. ii., p. 32. It would appear from the *sententia* following this *exemplum* that the author had read the *Itinerary;* he gives the sense, but not the words of the passage.

(141) The following words have been omitted after *conficeret:* 'manum qua lapidem in gyrum rotavit, aridam subito et inutilem sibi offendit. Nam pollex' (etc.), *A.SS.* Aug., iv., p. 813.

(142) According to the *Annals of Loch Cé*, i., 357 (Rolls Ser.), Thomas O'Cuinn or O'Quinn, a Friar Minor, 'who was from his conduct a choice bright vessel,' was proposed as bishop of Elphin in 1244, but was not elected. He was custodian of Drogheda when the dean and canons of Clonmacnois postulated him as bishop; as he was son of a priest a papal dispensation was necessary before his consecration; Innocent IV. authorised the Archbishop of Armagh to grant this if the candidate were in other respects satisfactory, 26th November, 1252: *Bull. Franc.* i., p. 641. O'Quinn died in 1279 (Eubel, *Hierarchia*, p. 201; *Annals of Loch Cé*, i., 403, 483).

Clufertenci.—Bishopric of Clonfert (co. Galway). Clonfert and Clonmacnois, lying between Athlone and Nenagh, would naturally fall within the limits of the custody of Nenagh, not that of Drogheda.

(143) A variant of the 'Housse partie' (divided coverlet)—a favourite story with mediæval moralists. Besides Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. vi., pars iii., cap. 37 (fol. 178), from which this version is taken, see *The Exempla of Jacques de Vitry*, no. 288, and references on p. 260; *Eudes de Cheriton* (ed. Hervieux), p. 245; *Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), p. 138; Montaiglon, *Recueil Général des Fabliaux*, i., 82, ii., 1; Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, 37-8; Wright, *Latin Stories*, no. 38; Joseph Bédier, *Les Fabliaux* (Paris, 1895), 201, 463.

(145) The extract is taken from *La légende latine de S. Brandaines*, ed. Jubinal (1836), pp. 9-11, with a few alterations and omissions.

(146) Albert Suerbeer, Archbishop of Armagh 1240, transferred to Prussia Jan. 1245-46, Archbishop of Riga 1253,

died 1273-74; Chevalier, *Sources Hist., Bio-Bibl.*, 113; Eubel, *Hierarchia*, 442. (The latter calls him 'Ord. Praed.,' I do not know on what authority.) He consecrated the church of the Friars Minor at Athlone in 1241: *Annals of Loch Cé*, i., 355. On his relations to Archbishop Edmund Rich, see Tanner, *Bibl.* 19; Martène, *Thes. Nov. Anecd.* iii., 1827-74; W. Wallace, *Life of St. Edmund of Canterbury*, 296, 405, etc.

This story of Alexander the Great is of eastern origin and appears in a Latin translation of an Arab work, *Libellus de vita et moribus philosophorum*, or *Dicta Philosophorum*, edited by H. Knust, *Mittheilungen aus dem Eskurial* (Stuttgart, 1879), p. 458-62; Paul Meyer, *Notices et Extraits*, xxxiv., i., 427. See also Brit. Mus. Arundel MS. 123.

(148) *B. Joannis Damasceni Opera* (ed. Basel, 1575), p. 881. In the original the prince sees the joys of heaven first, and the pains of hell afterwards.

(149) *Exempla Deodati*: see 98, 207. The story does not, I think, occur in the *Opera B. Jordanis de Saxonia* (ed. Berthier, 1891). Jordan was master of the Dominican Order 1222-37.

(150) *Cf.* the story of Hugo de S. Victore in Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus*, lib. ii., cap. xvi., p. 175.

(152) Pontisara—Pontoise. Alex. Neckham, fl. 1157-1217. For a variant, see *Eudes de Cheriton* (ed. Hervieux, 1896), p. 272.

(153) *In rubrica de Cruce*: see cap. 25 above.

(154) This story is frequently cited: *e.g. Eudes de Cheriton*, p. 279 (*cf. ibid.* p. 297); Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, p. 100; Franz, *Drei Deutsche Minoritenprediger*, 141; Brit. Mus. Add. MS. 11,284, fol. 3. In this and the following chapter the friar instructs preachers how they may modify *exempla*.

(155) Summary in Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. ii., cap. 2.

(156) The passage in the 'Verba Seniorum interprete Pelagio' (*Vitae Patrum*, p. 571) is shorter and less dramatic.

(157) *Exempla Communia*: see cap. 9, 106, 212. *Cf.* Franz, *Drei Deutsche Minoritenprediger*, 143-4.

(158) See Franz, *op. cit.* p. 135; *Leg. Aurea*, p. 105.

(160) Cited in *Eudes de Cheriton*, p. 392; and by Greculus:

Franz, *op. cit.* p. 140. (In the latter it is related of St. Anthony.)

(164) From Jo. Cassian, *De Coenob. Institut.*, lib. iv., cap. 39; *Pat. Lat.* xlix., 193 (*Vitae Patrum*, p. 549).

(165) Brewer reads 'spuma' for 'sperma' in his edition of the *Gemma Eccles.* p. 183. *Cf.* 1 Machab. ii. 62; Gul. Peraldi, *Summa*, lib. ii., tract. vi., pars iii., cap. 39 (fol. 188*b*).—The warning to preachers is of course added by our author.

(166) Friar Donekan is mentioned in cap. 99; Friar Rob. of Dodington, cap. 9.

(167) *Cf.* cap. 62.

(172) Vita S. Joh. Patriarch. auctore Leontio, cap. x.; *Acta Sanctorum* (1734), Jan., ii., p. 510.

(173) The story is found in *Leg. Aurea*, p. 494: ('legitur quoque in libro de miraculis beatae Virginis'). A fuller version is printed in *Anal. Bolland.* ii., 240-2; here the name of the judge is Peter, and the writer states that the miracle happened 'in our time when Henry [IV.] was emperor, the father of Henry [V.] the present emperor'. Balliol Coll. MS. 230, fol. 236, reads: 'Erant duo fratres in urbe Romana quorum unus vocabatur Petrus, admodum prudens et strenuus ecclesie S. Petri dyaconus sed avarus; alter vero Stephanus dicebatur, qui iudex in eadem urbe constitutus sepe munera accipiendo iudicium pervertebat et aliis debita non dando aliis sua auferendo multos iniuste iudicabat. Nam etiam iii domos ecclesie S. Laurencii et S. Agnetis unum hortum iniuste abstulit.' Then follows the death of Peter, then that of Stephen, for whom St. Preject intercedes. (It is clear that the compiler of the Balliol Coll. MS. did not copy directly from the Durham MS.)

(177) Pet. Comestor, *Hist. Schol.*, *Pat. Lat.* cxcviii., 161. *Cf. Leg. Aurea*, p. 8.

(178) Balliol Coll. MS. 228, fol. 286*b*, quotes this passage: 'Scribitur in libro qui vocatur Gemma Sacerdotum,' etc.

(180) Compare with this story of the swearing woman of Drogheda the 'tale of the bloody child' in Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, pp. 23-6.

(182) Giraldus quotes from the 'legenda S. Macuti'. This is perhaps contained in *Deux vies inédites de S. Malo*, ed. by

F. Plaine and A. de la Borderie (Rennes, 1884), which I have not seen.—Miracles of the same kind are frequently found: *e.g.* Thom. Cantiprat., *Bonum Universale de Apibus* (Douay, 1597), p. 519 (*notae*).

(183) Raymond Fitzgerald, constable of Richard Strongbow, Earl of Clare, 1170: *Dict. Nat. Biog.* xix., 144.

(184) The resuscitation of the fraudulent debtor does not occur in Giraldus Cambrensis, nor in the old metrical version in Wright's *Reliquiae antiquae*, ii., 199. (The *Miraculum* printed in Wright's *Early Mysteries*, p. 11, may perhaps be regarded as a sequel.) The story is quoted in *Leg. Aurea*, p. 27; Vincent. Bellov. *Spec. Hist.* (ed. 1624), lib. xiii., cap. 77, 78.

(187) Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, p. 50, cites this story from Gregory. Abbreviated versions are found in Jacques de Vitry, *Exempla*, no. 272; *Eudes de Cheriton*, p. 267; *Leg. Aurea*, p. 494 (in the life of St. Lawrence); Jo. Wallensis, *Communiloquium*, pars vii., dist. iii., cap. 1.

(188) *Cf.* cap. 101.

(189) This extract differs somewhat from the passage in the *Verba Seniorum interprete Paschasio* (*Vitae Patrum*, p. 679), which, however, is probably its original.

(190) From the *Verba Seniorum interprete Pelagio* (*ibid.* p. 567): quoted in Gul. Peraldi, *Summa Vitiorum*, lib. ii., tract. ix., pars i., fol. 207.

(191) Frater Bartholomaeus, O.P., may perhaps be Bartholomew of Tours, who is said to have been *diffinitor* for France in the General Chapters at London in 1263 and Paris 1269; in the latter year he was Vicar of the general master, and was deposed and punished by the General Chapter at Milan in 1270. Quetif Echard, *Script. Ord. Praed.* i., 248; *Mon. Ord. Praed. Hist.* iii., 155. Lecoy de la Marche, *La Chaire française*, 499, mentions a number of sermons preached by him in 1261, 1262, 1263.—On dancers being moved by devils, *cf.* *Étienne de Bourbon*, ed. Lecoy de la Marche, p. 397.

(192) I have not found any other reference to 'Concedus' or to Peter of Denmark. Elaborate rules for the visitation of provinces are given in the Constitutions of 1260: see *Archiv f. Lit. u. Kirchengesch. d. Mittelalters*, vi., 119-23.—The Fran-

ciscan province of Dacia included the Kingdoms of Denmark, Sweden, and Norway: Barth. Pisan., *Liber Conformitatum* (ed. Quaracchi), i., p. 548.—Jacobus Erlandi Bishop of Roskild (1249-1253) asked for some English Franciscans to help him in his work: Letters of Adam Marsh, in *Mon. Franc.* i., p. 90.

Professor W. P. Ker has kindly supplied me with a summary of an article on this passage which appeared in *Danske Studier*, 1907, p. 175, entitled 'Kvindegilde i Middelalderen: en Graamunks Vidnesbyrd fra 13de Aarh.,' and signed 'J. O. og A. O.' (Axel Obrik). The story is given from Paul Meyer and translated. There is no reason to doubt the accuracy of the English friar's report. The story agrees with the 'Konebarsel' or 'Kvindegilde' custom: a party of women gathering in the house after a birth. The women drink themselves merry, then they dance, then they go in a rout and break into houses, and revel along the street, 'and make every man dance with them, and take the breeches off him, or in more recent times more frequently the hat'. Lively descriptions are given in Feilberg's *Fra Heden;* see also Feilberg's *Dictionary of the Jutland Dialect,* s.v. 'Konebarsel' (where the date 1862 is given for an instance of the custom). And in Holberg's *Barselstue* (The Lying-in) there are relics of this sort of thing.

The straw-doll is known in harvest and Yuletide games. Stories of the 'Yule-buck' (*julebukken*, a straw-man dressed with parti-coloured ribbons and kept in the house at Yuletide) turning into a live devil are given in Feilberg, *Jul,* ii., 229-38 (in the Dictionary, s.v. 'Julebuk,' he refers to a Jutland story of a girl who danced with the Yulebuck and was taken by the devil: Skattegraveren, v., iii., 75). But the straw-man at the lying-in revels is elsewhere unknown.

'Bovi' seems to be the typical Man. It might be held that the later custom, of the women's rout compelling men to dance, is really the original; that the straw-man takes the place of the casual real victims. On the other hand, it is also possible that Bovi comes from old phallic customs. Antiquities and written documents show that phallic images were known in the North. *Cf.* Adam of Bremen on Upsala: image of Fricco (Frey) 'cum ingenti priapo,' etc. (*Pat. Lat.* cxlvi., 643).—Bovi is known

as a personal name, and also may mean 'boy'. Nielsen, *Olddanske Personnavne*, 'Bovi': Fritzner, *Oldn-Ordbog*, 'bófi'. Or it may be the mediæval meaning of 'bove' borrowed from German, 'wanton person,' 'ribald': Kalkar, *Old Danish Dictionary*, bove, boveplads: bovehus = brothel.

The passage at the end of the *Exemplum* is not in the book of Esther, but in the prayer of Sarah, daughter of Raguel, in Tobias iii. 17.

(193) Gul. Peraldi, *Summa Viciorum*, lib. ii., tract. iv., pars ii., cap. 15 (fol. 90): *cf. ibid.* lib. ii., tract. ix., pars ii., cap. i. (fol. 209*b*); Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus*, lib. ii., cap. xlix., § ii. (p. 371 of ed. 1597).

(194) This version differs slightly from that in the *Gemma Eccles.* The phrase 'Swete lemman thin are [ore]' ('Sweet darling thy pity') is a common one: Prof. Ker sends me from the Lyrics in Harl. MS. 2253:—

Ich have loved al this yer
That I may love namore:
Ich have siked moni syk,
Lemman, for thin ore.

Prof. Ker also informs me there is a modern ballad on the same story in Arbaud's *Chants provençaux.*

(195*a*) From the 'Verba Seniorum interprete Johanne subdiacono' (*Vitae Patrum*, p. 646), not from the *Gemma Eccles. Cf. Exempla of Jacques de Vitry*, no. cclxxxix., and authorities quoted, *ibid.* p. 261.

(196) From the 'Vita de Pasco' in the version of the Lausiac history printed in Rosweyd's Appendix: *Vitae Patrum*, p. 985. (On this version see Dom Cuthbert Butler, *The Lausiac History of Palladius*, in J. A. Robinson's *Texts and Studies*, vi., i., p. 58 *et seq.*)

(197) Gregory's account is used by Rob. de Brunne, *Handlyng Synne*, p. 300. Wright's *Latin Stories*, no. cxii. (p. 107), contains a story which is probably a version of this one modified as recommended in the text. (*Cf.* Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus* (ed. 1597), lib. ii., cap. xxx., 19, p. 267.)

(198) This is also found in Rob. de Brunne, p. 271. William

of Malmesbury refers to it after telling the story of the witch of Berkely: *Gesta Regum* (ed. Hardy), i., p. 354.

(199) *Cf.* cap. 46. *In rubrica de avaricia exemplo primo*, cap. 72. The fifth *exemplum* in the rubric *de Gula* is cap. 156, but the writer probably means cap. 157.

(200) 'Hec verba invenies ibi in duabus glosis': these words and the last sentence of the *Exempla* are not in *Gemma Eccles.* p. 180.

(201) The episode is generally told not of Diogenes but of Demosthenes. See Vincent. Bellovac., *Spec. Hist.* (ed. 1624), iii., 91; Jo. Wallensis, *Compendiloquium* (ed. Venice, 1496), pars iv., cap. 2, fol. 207 (who refers to 'Aul. Gelius, lib. x.' and 'Poli[crates], lib. vi., cap. xx.'); Walter Burley, *Liber de Vita et moribus philosophorum*, ed. Hermann Knust, *Stuttgart Litterar. Verein*, vol. 177, p. 160. *Étienne de Bourbon*, no. 448 (ed. Lecoy de la Marche), merely says 'quidam philosophus'.

(203-206) I have not noted these stories from Giraldus elsewhere.

(207) *Exempla Deodati: cf.* 98, 149.—A version of the story is in Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus* (ed. 1597), lib. ii., cap. xxx., 40, p. 280.

(208) The same episode is related by Gerard de Fracheto, *Vitae Fratrum Ord. Praed.* (ed. Reichert), p. 196: "Quidam frater demoniacus fuit Bononie tempore Magistri Iordanis. . . . Huic cum [Iordanus] diceret: 'Miser, cur temptas fratres et animas pertrahis ad peccatum, cum tibi ex hoc penam maiorem accumules?' respondit: 'Non facio, quia peccatum placeat michi, immo fetet, sed propter lucrum hoc facio sicut ille magister qui mundat cloacas Parisius, non quia fetor eum non gravet, sed omnia sustinet propter lucrum'."

(210) The statement of fact only is taken from Hugo de S. Victore, *Liber Excerpt.* viii., 1; *Pat. Lat.* clxxvii. *Cf.* Vinc. Bellov., *Spec. Hist.* (ed. 1624), xiii., cap. 44.

(211) I have found no other mention of Friar Geoffrey Blund, O.P.—*Rex Ricardus:* one would expect *Rex Willelmus* in connection with the New Forest.—The legend in this form seems to occur only here and in Balliol Coll. MS. 228, fol. 309*b*, 310. As the Balliol text clears up some difficulties in the

Durham text, it may be given in full. "*Qualiter quidam miles in Anglia liberatus est a morte die parasceue.* Quidam frater famosus, qui sciencia floruit et vita, retulit huic simile: Miles quidam in Anglia in partibus Wyntonie tempore regis Ricardi cuidam militi insidiabatur latenter, quia patrem suum interfecerat. Contigit autem quadam die parasceues ut miles ille interfectorem patris sui inveniret in via in loco ad vindictam capiendam oportuno. Cumque mortem sibi effrenato animo intentaret, alius humiliavit se illi, rogans quatinus propter eum, qui tali die in cruce mortuus est, sibi miseretur (*sic*) et parcere dignaretur. Qui audiens adiuracionem mortis Christi, misericordia motus, mortem patris remisit ei et dimisit eum in pace. Miles hic in quadam foresta contra regis interdictum venacioni operam dabat. Qui [a] forestariis et aliis accusatus et tandem per iudices convictus est et tota terra sua privatus. Tandem [MS. tamem] ad regem, qui in partibus transmarinis morabatur, ire censuit pro gratia promerenda, humano quidem destitutus auxilio forsitan ut divinum beneficium graciosius appareret in posterum conferendum. Veniens equidem [MS. a quidem] ubi rex tunc morabatur, cum die quadam intrasset capellam ubi rex missam suam audiebat, et genua flecteret posterius in capella coram ymagine crucifixi, ventum est ad Agnus Dei. Respiciens vero rex post tergum ut pacem alicui porrigeret, vidit militem illum coram ymagine crucifixi devote orantem, viditque ymaginem eidem militi se amicabiliter reinclinantem. Qui viso admirans obstupuit, tamen usque post missam dissimulavit. Celebrata vero missa egrediente rege, procidit miles ille ad pedes eius, misericordiam petens. Querenti autem regi quis esset et causam suam examinanti, quid egisset, exposuit, et qua de causa fuisset terra sua spoliatus, Cumque rex diligenter inquireret quid pro amore Crucifixi fecisset, et ille se ignorare fateretur, requisitus instancius, tandem factum prenotatum ad memoriam revocans, confessus est rei veritatem et ordinem quomodo pro amore Crucifixi interfectori patris pepercisset, 'Et ego,' inquid rex, 'pro amore eiusdem tibi restituo terras tuas'."

(212) This is the story of John Gualbert, founder of Vallombrosa in Tuscany († 1073); see *Vita S. Jo. Gualberti*, c., 2, 3;

A.SS. 12 Julii, iii., 328. Thom. Cantiprat., *Bonum Univ. de Apibus* (Douay, 1597), ii., xviii., p. 180, places the story in Germany. It is also found in Caesarius Heisterbac., viii., xxi. ('temporibus nostris in provincia nostra'). In *Étienne de Bourbon* (ed. Lecoy de la Marche), no. 503, p. 433. In Rob. de Brunne and W. de Waddington; Rob. de Brunne's *Handlyng Synne*, p. 121-4. A slightly different version in 'Die Predigten des Greculus,' Franz, *Drei Deutsche Minoritenprediger*, p. 128. A similar miracle is said to have happened in the church of St. Geneviève, Paris: Schönbach, *Ueber eine Grazer Hs.*, p. 85. (Another is related of St. Bernard: *Pat. Lat.* clxxxv., 419-420.)

(213) De Aquis—Aachen. The story is found in various lives of the Emperor Henry II.: see *A.SS.* 14 Julii, iii., 723; *Mon. Germ. Script.* iv., 792; *Leg. Aurea* (ed. Graesse), p. 897.

I

INDEX

PERSONARUM ET LOCORUM

(N.B.—*In hoc indice numeri indicant paginas.*)

II

INDEX

AUCTORUM ET LIBRORUM QUI IN NOTIS CITATI SUNT

(N.B.—*In hoc indice numeri indicant capitula.*)